

Beykent Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Sevgi Koral

2006

İÇİNDEKİLER:

Yemin Metni

Jüri Sayfası

Türkçe Özet

İngilizce Özet

Tablolar Listesi

Kısaltmalar

Giriş.....1-5

I.BÖLÜM EKONOMİK BÜTÜNLEŞMELER VE GÜMRÜK BİRLİĞİ

1. Ekonomik Bütünleşmeler Ve Gümrük Birliği 6

1.1. Ekonomik Bütünleşmeler.....6-8

1.1.1. Ekonomik İşbirliği Anlaşması.....9

1.1.2. Serbest Ticaret Bölgesi.....9-10

1.1.3. Gümrük Birliği.....10

1.1.4.Ortak Pazar.....10

1.1.5. İktisadi Birlik.....11

1.1.6. Ekonomik ve Parasal Birlik.....11-12

2. Gümrük Birliği Teorisi.....13

2.1. Gümrük Birliği'nin Ekonomik Etkileri.....13

2.1.1. Gümrük Birliği'nin Statik Etkileri.....14

2.1.1.1. Üretim Etkisi.....14-17

2.1.1.2. Tüketim Etkisi.....17-18

2.1.1.3. Ticaret Hadleri'ne Etkisi.....18-19

2.1.2. Gümrük Birliği'nin Dinamik Etkileri.....19-20

2.1.2.1. Rekabet Artışı Etkisi.....20

2.1.2.2. Ölçek Ekonomileri Etkisi.....	20-21
2.1.2.3. Dışsal Ekonomiler Etkisi.....	21
2.1.2.4. Teknolojik Gelişmeye Etkisi.....	21-22
2.1.2.5. Yatırımları Özendirme ve Sermaye Etkisi.....	22
3. Gümrük Birliği'nin İşleyişi İçin Kurumsal Mekanizmalar.....	23
3.1. Gümrük Birliği Ortak Komitesi.....	23
3.2. Ortak Danışma Komitesi.....	23
3.3. Diğer komiteler.....	24

II.BÖLÜM

TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

4. Türkiye-AB İlişkileri.....	25
4.1. Tarihçe.....	25-28
4.2.Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin Temeli.....	29
4.2.1.Malların serbest dolaşımı.....	29-30
4.2.2. Üçüncü Ülkelere Yönelik Ortak Bir Ticari Politika.....	30-31
4.3.Tarafların Gümrük Birliğinden Kaynaklanan Tahhütleri	31
4.3.1.Teknik Mevzuat.....	31-32
4.3.2.Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları.....	32-33
4.3.3.Rekabet.....	33-34
4.3.4.Kamu Alımları.....	34
4.3.5.Gümrükler.....	34-35
4.3.6.Kurumsal İşbirliği.....	35-36
4.4. Değerlendirme	36

III.BÖLÜM

GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN TÜRKİYE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

5. Gümrük Birliği Türkiye'ye Ne Olanaklar Getiriyor.....	37
5.1. Kotaların Kalkması.....	37
5.2. Vergi Muafiyeti.....	37-38
5.3. Avrupa Mallarında Ucuzluk	38
5.4. Gümrük Duvarlarının Kalkması.....	38
5.5. Türkiye'ye Yeni Teknoloji İmkânı.....	39
5.6. Daha Kaliteli Mal Üretimi.....	39
5. 7. Kalite Kontrol.....	40
5.8 Hizmetlerde Serbest Dolaşım.....	40
5.9. Rekabet Ortamı.....	40
5.10. Ucuz Gıda ve Yeni İş Alanları.....	41
5.11. Devlet Tekellerine Yeni Düzen.....	41
5.12. Fikirlerin Serbest Dolaşımı.....	41
5.13. Çalışma Barışına Yasal Güvence.....	41
5.14. Haksız Rekabetin Sona Ermesi.....	42
5.15. Eşit Oranda Vergi.....	42
5.16. Devlet Yardımı.....	42
5.17. Tavsiye Kararı İle İşbirliği Sağlanması.....	43
5.18. Türk İşçilerinin Uyumu.....	43
5.19. Bilimsel İşbirliği ve Bilgi Değişimi.....	43-44
5.20. Mevzuat Uyumu.....	44
5.21. Kültür Değişimi.....	44
5.22. Yeni Kurumlar.....	44

5.23. Mali Yardım.....	45
5.23.1.Adaylık Öncesi Dönem.....	45
5.23.2. Katılım Öncesi Yardım.....	45-47
5.23.3. 2007-2013 Dönemi AB Mali perspektifinde Yeni “Katılım öncesi Araç”.....	47
6. Gümrük Birliği’nin Türk Ekonomisine Etkileri.....	48
6.1. Dış Denge Üzerine Etkileri	49
6.2. Dış Ticaret Hadleri Üzerine Etkileri.....	49-50
6.3. İhracata Yönelik Sanayi Dallarına Etkileri	50-51
6.4. Ödemeler Bilançosu ve Yabancı Sermaye Üzerine Etkileri	51-52
6.5. Küçük ve Orta Sanayi İşletmelerine Etkileri	52-54
6.6. Teşvik Politikalarına Etkileri.....	54
6.6.1. Yatırım Teşvikleri	54
6.6.2. İhracat Teşvikleri.....	55-56
6.7. Tarım Sektörüne Etkileri	56-58
6.8. İstihdam Seviyesine Etkileri.....	58
6.9. Verimliliğe Etkileri.....	58-59
6.10. Kamu Sektörü Dengesine Etkileri.....	59-60
6.11. Rekabet Üzerine Etkileri	60-61

IV.BÖLÜM

AB İLE GÜMRÜK BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE TEKSTİL SEKTÖRÜ

7. AB İle Gümrük Birliği Çerçevesinde Tekstil Ve Konfeksiyon Sektörü.....	62-67
7.1.Türkiye-AB Gümrük Birliğinin Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörüne Etkileri	67
7.1.1. Korumanın Sıfırlanması.....	67
7.1.2. Üçüncü Ülkelere Karşı Korumanın Azaltılması	67-68
7.1.3. Üçüncü Ülke Ürünlerine Kota.....	68-69

7.1.4. Damping.....	69-71
7.1.5. İhracat Teşvik Belgelerine Son.....	71-72
7.2. Tekstil Sektöründe Meydana gelen ve Gelebilecek Olan Değişiklikler.....	72-74
7.3. Türkiye’de Durum.....	74-75
7.4. Fırsatlar ve Tehditler.....	75-77
7.5. Gelecek Vizyonu ve Hedefler.....	77-78
7.6. Tekstil Sektörünün Teknolojik Öncelikleri.....	78-81

V.BÖLÜM

İSTATİSTİKİ DEĞERLENDİRMELER

8. İstatistiki Değerlendirmeler.....	81-91
Sonuç.....	93-99

TABLÖLAR LİSTESİ

1. Ekonomik Bütünleşmeler ve Özellikler.....	8
2. Otomobil Üretimine İlişkin Maliyetler.....	15
3. Et Üretimine İlişkin Maliyetler	16
4. Türkiye'nin Dış Ticareti ve AB'nin Payı.....	82
5. Türkiye'nin Ülke Gruplarına Göre İhracatı.....	84
6. Türkiye'nin Ülke Gruplarına Göre İthalatı	85
7. Türkiye'nin Ekonomik Faaliyetlere Göre Dış Ticareti	86
8. Türkiye'nin Ticaretinin Geniş Ekonomik Grupların Sınıflamasına Göre Dağılımı ..	87
9. Türkiye'de ki Yabancı Sermayeli Şirketler (AB'nin Payı).....	88

KISALTMALAR :

AB	Avrupa Birliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AYB	Avrupa Yatırım Bankası
CE	Conformite Europeen
DTÖ	Dünya Ticaret örgütü
DTM	Devlet Teşkilatı Müdürlüğu
EA	Avrupa Akreditasyon Kurumu
EES	Avrupa Ekonomik Alanı
EFT	Electronic Fund Transfer
EFTA	Economic Free Trade Area(Avrupa Serbest Ticaret Birliği)
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret genel Anlaşması
GB	Gümrük Birliği
GBOK	Gümrük Birliği Ortak Komitesi
GİK	Gümrük İşbirliği Komitesi
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
ISO	İstanbul Sanayi Odası
KDV	Katma Değer Vergisi
KOS	Küçük Orta Sanayi
KIT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KOBİ	Küçük Orta Büyük İşletmeleri
LAFTA	Latin Amerika Ticaret Birliği
MDAÜ	Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri

NAFTA	North America Trade Association (kuzey Amerika ticaret Birliği)
NATO	Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü
ODT	Ortak Dış Tarifesi
OKK	Ortaklık Konseyi Kararı
OTP	Ortak Tarım Politikası
STA	Serbest Ticaret Anlaşması
TISK	Türkiye İşçi Sanayi Kurumu
TKF	Toplu Kalkınma Fonu
TSE	Türk Sanayi Endüstrisi
TÜRKAK	Türk Akreditasyon Kurumu
TRIP'S	Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması
TAPDK	Tütün,Alkol ve Alkollü İçkiler Düzenleme Kurumu
WIPO	Telif hakları Anlaşması

GİRİŞ

Türkiye-Avrupa Birliği arasındaki Gümrük Birliği, 23 Kasım 1970 tarihinde Brüksel' de imzalanan ve 1 Ocak 1973'de yürürlüğe giren Katma Protocol çerçevesinde ve sanayi ürünleri ile sınırlı bir alanda gerçekleştirilmiştir.

6 Mart 1995 tarihinde Brüksel'de 1195 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı imzalandıktan sonra eski ismi AET yeni ismi Avrupa Birliği ile gerçekleştirilen bir anlaşmadır. 1971 yılında başlayan Gümrük Birliği, Türkiye'nin gündeminde önemli konular arasında yer almıştır.

Gümrük Birliği, katılan ülkeler arasındaki ticarete, gümrük vergilerinin ve eş etkili mali yükümlülüklerin karşılıklı olarak tamamen kaldırıldığı; Birlik dışındaki (üçüncü) ülkelere karşı ise tek ve ortak bir gümrük tarifesinin (OGT) uygulandığı ve koşulları anlaşma ile saptanan uluslararası bir birliktir. Gümrük Birliğinde, üye ülkeler arasındaki tarife ve kota sınırlamaları kaldırılarak yalnızca mal ve hizmetler için ortak bir piyasa yaratılması öngörülmüştür. Bu sebeple, daha ileri bir yakınlaşmayı gerektiren üretim faktörlerinin ülkelerarası hareketliliği ile ekonomik politikaların birleştirilmesi, ekonomik birleşmelerin bu aşamasında söz konusu değildir. Böylece birkaç ülkenin bir araya gelerek bir Gümrük Birliği oluşturabilmesi için yukarıda belirtilen şartlara ek olarak, gümrük gelirlerinin tek bir elde toplanarak önceden belirlenmiş ölçütlere paylaşılması da gerekir.

Gümrük Birliği'nin yanında başlıca dört temel Uluslararası ekonomik birleşme daha bulunmaktadır ;

Uluslararası bütünleşmelerinin ilk aşamasını oluşturan Tercihli Ticaret Klupleri üye ülkelerin sadece kendi aralarındaki mal alım satımlarında uygulanan gümrük tarifelerini karşılıklı olarak bir miktar indirmeleridir. Üye ülkeler üçüncü ülkelere karşı olan tarife yapılarını aynen korurlar .

En basit ekonomik birleşme şekli Serbest Ticaret bölgesidir. (free trade area). Serbest ticaret bölgesi üyeler arasında ticareti kısıtlayan veya engelleyen tarife ve kota gibi sınırlamaların ortadan kaldırıldığı, üye ülkelerin birlik dışında kalanlara karşı ortak bir tarife uygulama yükümlülüğü altında bulunmadıkları ekonomik birleşme türüdür. Bölgeye giren ülkelerin mal ve hizmetleri için yaratılan ortak piyasa, üretim faktörlerinin girişine açık değildir. Bu tür

birleşmelerde ekonomi politikalarının ve kurumlarının ahenkleştirilmesi de söz konusu değildir.

Serbest ticaret bölgesinde, bölge dışı ülkelere ortak bir gümrük tarifesinin uygulanmayışı, önemli sorunlara yol açar. Mesela üçüncü ülkeler, bölge ülkelerinden gümrük vergisi daha düşük olana ihracaat yapar. Bölge'ye giren mallar, daha sonra yüksek gümrük vergisi uygulayan ülkede rahatça geçebilir. Ticaret böylece, normal kanallardan sapmış olur. Buna engel olmak için, bölge içinde serbest dolaşımda bulunan malların ilk üretim yerlerini belirten "menşe belgeleri" (certificates of origin) düzenlenir. Bunun sonucunda, eğer bölge içinde düşük tarife uygulayan ülke üzerinden mal gelmiş ve bu mallarda düşük tarifeli üye ülkeye geçmiş ise, bu ithal mallardan yüksek gümrük tarifesine sahip olan ülke gümrük farkı alır. Dolayısıyla, ortak üye ülkeye göre daha düşük gümrük tarifesine sahip olan ülkenin çıkarları, bölge içinde korunmuş olur. Gümrük Birliği, serbest ticaret bölgelerine göre daha geniş kapsamlı bir ekonomik birleşme türüdür. Burada serbest ticaret bölgesindeki şartlara ek olarak Birliğe üye ülkelerin serbest dış ticaret politikası izleme imkanları sınırlandırılmış olduğundan, bu tip ekonomik birleşme serbest ticaret bölgesine daha ileri bir ekonomik birleşme derecesindedir .

" (European Free Trade Area) Avrupa Serbest Ticaret Birliği EFTA ve (North America Trade Association) Kuzey America Ticaret Birliği NAFTA Serbest Ticaret bölgelerinin en tipik örnekleridir ."¹

Diğer bir Ekonomik birleşme Ortak Pazar'dır (Common Market) .Gümrük Birliğinin doğal sonucu olarak birliğe üye ülkeler arasındaki emek, sermaye ve müteşebbis gibi üretim faktörlerinin birlik içinde serbestçe hareket edebilmeleri sağlanmış ise, Gümrük Birliği için gerekli şartların varlığının devam etmesi durumunda üye ülkeler arasında bir ortak pazar kurulmuş demektir. AB'nin bugünkü durumu, ekonomik birleşmenin bu aşamasına örnek olarak gösterilebilir. Bununla beraber AB, giderek bir ekonomik birliğe yönelmektedir.

Ekonomik birlik, birliğe üye ülkelerin tam olarak birleştirilmesidir. Özellikle, tek bir para sistemi ve merkez bankası ile birleştirilmiş bir mali sistem ve ortak bir dış ticaret politikasını içerir. Bu anlamda, Parasal Birliği de (monetary union) kapsar. Ayrıca bütün bu ekonomik politikaları belirleyecek yetkili bir organın varlığı da ekonomik birlik için gereklidir. Serbest

---

¹ Nalan, G.,Gümrük Birliği ve Türk Tekstil Sektörü Hakkında Tüketici Araştırması,1995,s.15

ticaret bölgesi, Gümrük Birliği ve ortak pazar, esas olarak üyeleri arasındaki dış ticarete konan engelleri ortadan kaldırmayı hedeflerken, ekonomik birlik; ulusal üstü ekonomik politikaları birlikte alındığı ve her üye ülkede aynen uyguladığı bir ekonomik birleşme türüdür. Günümüzde ekonomik birliğe örnek olarak gösterilebilecek bölgesel birleşmeler henüz yoktur.

Bununla beraber Avrupa Birliği, üyeleri arasında malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin mobilizasyonu sağlaması, sosyal, mali ve para politikalarını ahenkleştirme konusundaki ilerlemeleri ile ekonomik birliğe doğru yönelen bir topluluk olarak görülmektedir; Uluslararası ekonomik birleşmelerden hangisi olursa olsun, birleşmenin başarılı olabilmesi için bazı temel şartlar gereklidir. Bunlar, taşıma giderleri sebebiyle aynı coğrafyada bulunmak ekonomik ve politik sistemlerde benzerlik, aynı askeri ittifaklara dahil olmak, ekonomik gelişme seviyesi bakımından üyeler arasında yakınlık ile tarihi, sosyal, kültürel ve dini açılardan aynı değerleri paylaşmaktır. Bu faktörler, uluslararası ekonomik birleşmelerin başarıya ulaşmasında çok önemli rol oynamaktadır.

Gümrük Birliği Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ve dolayısıyla de global ekonomi ile bütünleşmesinin belki de en önemli aracı durumundadır .

Eski Doğu bloğu ülkelerinin ekonomik gelişmelerini serbest piyasa ekonomisi kuralları çerçevesinde sürdürme politikaları ve bölgesel ekonomik bloklaşmanın ortaya çıkması gibi değişimler, Türkiye'nin Avrupa Birliği içerisinde yer almaktan önemli faydalar sağlayacağı yönünde ipuçları vermektedir. Diğer taraftan Gümrük Birliği'ne geçişle beraber, Avrupa Birliği ülkelerinin endüstriyel ürünlerine tatbik edilen vergi ve fonların sıfırlanacak olması ve üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesinin uygulanması zorunluluğu, doğrudan ve dolaylı olarak ekonomimizin tüm kesimlerini etkilemektedir.

" Bununla birlikte, özellikle kısa dönemde, Gümrük Birliği'nin dış ticaret dengesi üzerinde olumsuz etkileri olacaktır. Ülkemizde yatırım ve tüketim kalıplarının ihracaataki değişmelere uyum sağlamasının güçlüğü ve nispeten uzun bir zaman zarfında gerçekleşmesine karşılık, ithalattaki değişmelerin etkilerinin daha kısa sürede ortaya çıkmasına bağlı olarak; rekabet

gücü zayıf sektörlerin Gümrük Birliği ile artacak olan ithalattan, başlangıçta olumsuz yönde etkilenmeleri söz konusu olacaktır.”²

Gümrük Birliği bir yandan ülkemize yabancı sermaye ve teknoloji akımlarını hızlandırırken, Avrupa Birliği üyesi ülkelerdeki benzerleriyle rekabet edebilecek güçteki sektörlerin büyümesine yardımcı olacaktır. Tüketici açısından ise; artan rekabet daha ucuz ve daha kaliteli mal üretme zorunluluğunu getireceğinden, seçim imkanları genişleyecektir.

Bu arada, verimliliği düşük rekabet gücüne sahip bulunmayan ve bugüne kadar uygulanan korumacı yaklaşımlarla faaliyetlerini sürdürebilmiş sektörler, Gümrük Birliği'nde hızla yok olurken, sanayiın sektörel bazda verimsiz alanlardan verimli alanlara doğru bir kayma olacaktır.

Katma Protokolün onay işlemlerinin gecikeceği imzalandığı tarih olan 1973'te anlaşıldığı için, Katma Protokol'ün ticari hükümlerini önceden yürürlüğe koyan bir Geçici Anlaşma, 21 Temmuz 1971'de imzalanmış ve 1 Eylül 1971'de yürürlüğe girmiştir. Böylece geçiş dönemi fiilen başlamıştır. Katma Protokol, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na bir "ön katılma anlaşması" olup, istisnalar dışında 22 yıl sürecek Geçiş Döneminin esaslarını belirlemektedir. Buna göre, prensip olarak sanayi maddelerinde Gümrük Birliği 12 yıldır. Katma Protokol'ün ticari hükümlerini yürürlüğe koyan Geçici Anlaşma 31 Aralık 1972 tarihinde uygulamadan kalkmış ve Katma Protokol 1 Ocak 1973'den itibaren yürürlüğe girmiştir. Böylece, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasındaki hazırlık dönemi son bulmuş ve geçiş dönemine girilmiştir.

Hazırlık döneminde Topluluğun tek taraflı verdiği ödünlere karşılık bu defa Türkiye'de yüklenim altına girerek belli bir zaman takvimi içinde Topluluk ile Gümrük Birliğini gerçekleştirmeyi taahhüt etmiştir.

a) Topluluğun Yükümlülükleri; Topluluk, Türkiye çıkışlı sanayi mallarına uyguladığı bütün gümrük vergilerini, Protokol'ün ticari hükümlerinin yürürlüğe girdiği 1 Eylül 1971'de, dört istisna dışında sıfırlamıştır. Bunlar; bazı petrol ürünleri, perakende satışa arz edilmeyen

---

² İmre, A.N., Türkiye'nin Gümrük Birliğine katılımının ekonominin belli başlı sektörleri üzerindeki olası etkileri, Dışbank, 1995, s.1.

pamuk ipliği, diğer işlenmiş pamuklu dokumalar, yün veya ince hatvan kılından yapılan makine dokuma halılarıdır.

b) Türkiye'nin yükümlölükleri; "Türkiye, ilke olarak Topluluk çıkışlı sanayi ürünleri ithalatına uyguladığı gümrük vergileri ile eş etkili vergi ve resimleri 12 yılda sıfırlayacaktır. Mevcut sanayi dallarından rekabet gücü az olanlar ile çocuk sanayilerin güçlenmesine imkan tanımak amacıyla Katma Protokol'ün 3 No'lu ekinde belirlenen makine mühendisliği malları, tarım ve elektrik makinaları, taşıt araçları gibi maddelerin gümrük vergileri 22 yılda kaldırılacaktır. Eş etkili mali yük kapsamına, tek taraflı olarak ithalatı yapılan mallara benzer yerli ürünlerden farklı olarak uygulanan ve böylece ithal malının fiyatını yükselterek malların serbest dolaşımı üzerine gümrük vergisi gibi etki yaratan vergiler girmektedir."³

24 Ocak 1980 kararlarıyla birlikte Türk ekonomisinde başlatılan dışa açılma politikasına paralel olarak, 1976'dan sonra devamlı ertelenen gümrük indirimleri, 1987 yılındaki tam üyelik başvurusundan sonra yerine getirilmeye başlanmıştır.

---

³ Vakıfbank Yayınları, Gümrük Birliğinin Türkiye ekonomisine muhtemel etkileri , 1996,s.190/196.

I.BÖLÜM

EKONOMİK BÜTÜNLEŞMELER VE GÜMRÜK BİRLİĞİ

1. EKONOMİK BÜTÜNLEŞMELER VE GÜMRÜK BİRLİĞİ

Dünyada ve Türkiye’de ekonomik gelişmeler baş döndürücü bir hızla devam etmektedir. Günümüzde artan dünya ticaret hacmi ve gittikçe şiddetlenen rekabet ile birlikte, şirketlerin pazar paylarını yükseltme çabaları hızla artmaktadır. Bu rekabet ortamında ayakta kalabilmek uluslararası alanda başarılı olmaya bağlıdır. Bu durumdan en az kayıpla çıkmayı hedefleyen sanayileşmiş ve yeni sanayileşen ülkeler ekonomik güvenliklerine daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Yaşanan globalleşme sürecinde uluslararası ticarete mal, miktar kısıtlaması gibi engellerin azaldığı ve bölgesel entegrasyonların güçlendiği görülmektedir. Ülkelerin konumları gerek küresel bazdaki organizasyonlarda (Dünya Ticaret Örgütü) yer almak ve gerekse bölgesel oluşumlara (Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği) katılmakla sürekli değişmektedir. Bu bağlamda Avrupa ülkeleri arasında karşımıza çıkan en önemli ekonomik bütünleşme Avrupa Birliği (AB)’dir.

1.1. Ekonomik Bütünleşmeler

20. yy’da hızla gelişen küreselleşme eğilimiyle, ülkeler bir yandan bu eğilimin beraberinde getirdiği yoğun rekabetten korunabilmek ve dünya ile bütünleşme sürecini hızlandırabilmek amacıyla çeşitli zamanlarda ekonomik bütünleşme sürecine girmişlerdir. Integration (entegrasyon, bütünleşme) kelimesi; birleşme, bir araya gelme ve parçaların bir bütün içinde toplanması anlamlarına gelmektedir.

Ekonomik bütünleşme, ulusal ekonomiler arasındaki bölünme ve parçalanma derecesini azaltmak amacıyla yapılan uğraşlar şeklinde tanımlanabilir. Karluk, ekonomik bütünleşmeleri “Birleşmeye giden ekonomilerde mal ve hizmet akımlarına serbesti sağlayıp, mal ve ticarete engel olan kısıtlamaların ortadan kaldırılarak bir ortak pazarın oluşturulmasıdır” şeklinde tanımlarken, Balassa “Bir süreç olarak, farklı ulusal devletlere ait ekonomik birimler arasındaki ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yönelik önlemler alınması; bir durum olarak ise ulusal ekonomiler arasındaki çeşitli ayrımcılık türlerinin mevcut olmamasıdır” şeklinde tanımlamaktadır. En genel tanımlama ile ekonomik bütünleşme; birleşmeye giden ekonomilerde mal ve hizmet akımlarına serbesti sağlayıp, ticarete engel olan kısıtlamaları ortadan kaldırarak bir ortak pazar yaratmaktır. Böylece bütünleşme ile daha geniş bir pazara

üretim yapmak ve büyük çapta üretimin sağlayacağı imkanlardan yararlanma fırsatı doğacaktır.

Ekonomistler tarafından ekonomik bütünleşmelerin tanımlamasında farklı açıklamalar olmakla birlikte üzerinde anlaşmaya varılan üç temel nokta şunlardır:

- Ekonomik bütünleşme temelde iş bölümüne dayanır.
- Bütünleşmenin ileri aşamasında malların, hizmetlerin ve üretim faktörlerinin serbestçe dolaşımı öngörülmektedir.
- Ekonomik bütünleşme, mal ve hizmetler ile üretim faktörlerinin kaynağı ve gideceği yere göre ayrıcalıklı olmayan uygulama görmesini içerir.

Ekonomik bütünleşme teorisi, bir grup ülkenin aralarındaki ticareti serbestleştirici politikalar izlemelerini konu edinir. Ülkeler ekonomik bütünleşme akımlarına katılarak üretim kapasitelerini, kaynak verimliliklerini ve toplumsal refah düzeylerini arttırmayı amaçlarlar. Bu anlamda bütünleşmeler, siyasi bakımdan bağımsız ülkeleri ekonomik yönden birbirine daha bağımlı duruma getirmektedir. Sanayileşmiş ülkelerin, hızlı üretim artışına karşın iç ulusal piyasalarının yetersizliği, ekonomik birlikler oluşturularak piyasanın genişletilmesine yardımcı olurken, az gelişmiş ülkeler de iç piyasalarını birleştirmek yoluyla sanayileşme hızlarını yükseltmeye çalışmaktadırlar.

Geniş piyasa ve sanayileşme hızı kaynak verimliliğini yükseltir, içsel ve dışsal ölçekli ekonomileri sağlar, teknolojik gelişmeyi hızlandırır ve dış rekabeti arttırır. Ayrıca ekonomik bütünleşmeler ekonomik ve siyasal güçlerin bir araya getirilmesiyle bölge dışında kalanlara karşı daha büyük dayanışma sağlamak veya uluslararası politikada daha etkin rol oynamak gibi avantajlar sağlamaktadır .Ekonomik bütünleşme sürecinin değişik aşamaları vardır. Bu sürece giren ekonomiler farklı aşamalarda ve farklı koşullarda gelişme göstermişlerdir. Ekonomik bütünleşme aşamaları şunlardır:

- Ekonomik İşbirliği Antlaşması (Preferential Trading Agreements),
- Serbest Ticaret Bölgeleri (Free Trade Association),
- Gümrük Birliği (Customs Union),
- Ortak Pazar (Common Market),
- İktisadi Birlik (Economic Union),
- Ekonomik ve Parasal Birlik (Economic and Monetary Union).

Bu aşamalar dışında bazı iktisatçılar, iktisadi birleşmeleri bütünleşme aşamalarında uygulanan politikalar bazında değerlendirip; ticaret bütünleşmesi, faktör bütünleşmesi, politika bütünleşmesi ve tam bütünleşme şeklinde ayrıma gitmişlerdir. Ticaret bütünleşmesi; serbest ticaret bölgelerinde olduğu gibi üyeler arasındaki ticaretin serbestleşmesini konu alır. Faktör bütünleşmesi; ticaret bütünleşmesinin bir ileri aşaması olup, üretim faktörlerinin de bütünleşme kapsamına alınmasını öngörür. Politika bütünleşmesinde; iktisadi birlik aşamasında olduğu gibi üye ülke ekonomileri tam olarak birleşirken, tam bütünleşme şeklinde; üyeler arasında ekonomik, sosyal ve parasal birlik tam olarak sağlanmaktadır.

Ekonomik bütünleşmeler uygulamada üç şekilde görülebilir. Bunlar:

- Bir ülke sınırları içindeki farklı bölgelerin ekonomik bütünleşmesi,
- Farklı ülkelerin bir bölge içinde birleşmelerini amaçlayan ekonomik bütünleşmeler,
- Farklı bölgesel grupların birleşmesi ve tek bir ekonomik ve politik birim haline dönüşmesini amaçlayan “Dünya Bütünleşmesi”.

İkinci dünya savaşından sonra Avrupa'nın yeniden inşası için oluşturulan bir takım uluslararası ekonomik kuruluşlar, uluslararası ekonomik bütünleşmelerin ilk örnekleridir. Ekonomik bütünleşme şekilleri ve özellikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Ekonomik Bütünleşmeler ve Özellikleri

Ekonomik Bütünleşme Şekilleri	Üyeler Arası Serbest Ticaret	Ortalama Gümrük Tarifesi	Üretim Faktörlerinin Serbest Dolaşımı	Ekonomi Politikalarında Uyum
Serbest Ticaret Bölgesi	VAR	YOK	YOK	YOK
Gümrük Birliği	VAR	VAR	YOK	YOK
Ortak Pazar	VAR	VAR	VAR	YOK
İktisadi Birlik	VAR	VAR	VAR	YOK
Ekonomik ve Parasal Birlik	VAR	VAR	VAR	VAR

Aşağıda ekonomik bütünleşme aşamaları incelenecektir.

1.1.1. Ekonomik İşbirliği Anlaşması

En dar kapsamlı ekonomik bütünleşme şekli, ekonomik işbirliği anlaşmasıdır. Burada, anlaşmaya taraf olan ülkeler, belirli mallar üzerindeki gümrük tarifelerini kaldırır. Bu tip birleşmede asıl amaç, taraflar arasındaki ticaret hacmini arttırmak, uluslararası ticarete ait çeşitli engelleri ortadan kaldırarak bu alandaki kontrolleri en aza indirmektir. 1932 yılında İngiltere ile Commonwealth arasında kurulan Commonwealth Ekonomik İşbirliği Sistemi, bu tip ekonomik bütünleşmeye örnek olarak verilebilir.

1.1.2. Serbest Ticaret Bölgesi

“Serbest ticaret bölgesi, üyeleri arasında ticareti kısıtlayan veya engelleyen tarife ve kotaların kaldırıldığı, üyelerin birlik dışında kalanlara karşı ise Ortalama Gümrük Tarifesi (OGT) uygulama zorunluluğunun olmadığı ekonomik bütünleşme şeklidir.”⁴ Bölgeye giren mal ve hizmetler için yaratılan ortak piyasa, üretim faktörlerinin girişine açık değildir. Bu tür birleşmelerde, ekonomi politikalarının ve kurumların uyumlaştırılması ve birliği söz konusu değildir. Dolayısıyla bölge dışında kalan ülkelere karşı her ülkenin bağımsız olarak belirlediği ekonomi politikası uygulanır. Serbest ticaret bölgelerinde amaç, üye ülkeler arasında mal ve hizmetlere ilişkin ticareti serbestleştirerek ortak bir pazar yaratmaktır. Ticaretin serbestleşmesi, AB’de olduğu gibi tüm ekonomik faaliyet dalları için geçerli olabileceği gibi, EFTA’da olduğu gibi belli bir sektör için, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu’nda olduğu gibi belli bir mal grubu için oluşturulabilir.

Serbest ticaret bölgesi şeklindeki ekonomik bütünleşmeler uygulamada bazı olumsuzluklara yol açmaktadırlar. Serbest ticaret bölgesinde özellikle üyelerin dışa karşı farklı tarifeler uygulamaları uluslararası ticareti dolambaçlı yollara saptırmaktadır. Çünkü birlik dışındaki ülkelere yüksek gümrüklü ülkeye mal ihraç edecek olan ihracatçı, malları ilk önce birlik içinde düşük gümrüklü ülkeye göndermekte, düşük tarife ödendikten sonra mallar, asıl amaçlanan yüksek gümrüklü ülkeye re-eksport yapılmaktadır. İhracatın bu şekilde dolambaçlı yollarla yapılması, uluslararası ticaret akımlarının normal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bunu engellemek için bölge içinde dolaşan malların ilk üretim yerlerinin gösterildiği menşe belgeleri düzenlenmektedir. Dünya’da serbest ticaret bölgelerine Latin

⁴

Dura,D., Atik,H., Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye, Ankara:Nobel Yayın Dağıtım,2000,s.3.

Amerika Ülkeleri'nin kurduğu LAFTA, Avrupa Ticaret Bölgesi (EFTA) ve Avrupa Ekonomik Alanı (EES) örnek verilebilir.

1.1.3. Gümrük Birliği

GB; üyelerin karşılıklı ticaretleri üzerindeki gümrük tarifeleri, kotalar, ithal ve ihraç yasaları gibi her türlü engel veya kısıtlamaların kaldırılarak üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesinin (OGT) uygulandığı bütünleşme şeklindedir. Gümrük Birliği ile mal piyasalarında bütünleşme amaçlanmış ve bütünleşmeye katılan ülkeler arasındaki mal akımlarını kısıtlayan gümrük vergileri ile dış ticaret kontrolleri kaldırılmakta; üçüncü ülkelere karşı uygulanan gümrük vergileri eşitlenmektedir.

GB, tarihte en çok görülen bütünleşme şeklindedir. 1834 yılında birçok bağımsız Alman devletin kurduğu Zollverein ve 1957'de kurulan AET GB'nin en güzel örneklerindedir. AB her şeyden önce bir gümrük birliğidir. AB'deki gelişmeler bütünleşme kuramının temelini oluşturan GB'nin diğer bütünleşme biçimlerini kapsayacak şekilde genişletilmesine neden olmuştur. GB, serbest ticaret bölgelerine göre daha geniş kapsamlı bir ekonomik bütünleşme sürecidir. Burada, serbest ticaret bölgelerindeki şartlara ek olarak birliğe üye ülkelerin serbest ticaret politikası izleme imkanları kısıtlanmıştır. Buna göre GB, serbest ticaret bölgesine göre daha ileri bir ekonomik bütünleşme derecesidir.

1.1.4.Ortak Pazar

Ortak Pazar, GB'nin tüm unsurlarına ek olarak emek, sermaye, girişimci gibi üretim faktörlerinin üye ülkeler arasında serbest dolaşımını engelleyen bütün unsurların ortadan kaldırıldığı, üçüncü ülkelere karşı OGT'nin uygulandığı bir bütünleşme şeklindedir. Ortak Pazar içinde yer alan ülkedeki sermaye için, en uygun yatırım alanı bulmak serbest hale gelirken, emek de üye ülkeler arasında serbestçe dolaşarak kendi becerisine uygun iş ve ücreti elde etme olanağına sahiptir. Gerek mal ve hizmet piyasalarında gerekse üretim faktörleri piyasalarında serbest dolaşımın sağlanması, ortak pazar içinde faktör fiyatlarının eşitlenmesini ve kaynakların etkin kullanılmasını sağlayacaktır. Ortak pazarın en başarılı örneği AB'dir.

1.1.5. İktisadi Birlik

İktisadi birlik, birliğe üye ülke ekonomilerinin tam olarak birleştirilmesidir. Ortak pazar aşamasına ek olarak ekonomik birlik; ekonomik, parasal ve sosyal politikalar ile kurumların birleştirilmesini öngörür. Özellikle tek para sistemi, merkez bankası ve birleştirilmiş mali sistem ile ortak dış ticaret politikalarının uyumlaştırılması iktisadi birliğin temelini oluşturur. Bu aşamada uyumlaştırılacak politikalar aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Mal ve faktör piyasalarında sağlanacak bütünleşme sadece gümrük engellerinin kaldırılması ya da sermaye ve emek dolaşımının serbestleştirilmesiyle gerçekleşmez. Üye ülkelerin ellerinde standartlardan vergilemeye, çeşitli teşviklere kadar uzanan, bu akımları engelleyici politika araçları kalmaktadır. Bu nedenle söz konusu alanlarda bir uyuma gidilmesi,
- Etkileri uluslararası düzeyde görülen çevre sorunları gibi konularda ortak politikaların izlenmesi,
- Tek bir ülkenin çözemeyeceği büyük ölçekli teknoloji, bilimsel araştırmalar ve projelerde olduğu gibi uluslararası kaynakların harekete geçirilmesini gerektiren alanlarda ortak politikaların izlenmesi,
- Topluluk içinde rekabetçi yapıları bozan ve tekelleşmeyi ortaya çıkaran uygulamaları önlemeye dönük politikalarda işbirliğine gidilmesi.

Bugün için AB, özellikle Maastricht Anlaşmasından sonra üyeleri arasında malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını sağlaması, ekonomi, para ve maliye politikalarının uyumlaştırılması uygulamalarındaki ilerlemeler ile, iktisadi birliğe doğru yönelen bir topluluk olarak görülmektedir.

1.1.6. Ekonomik ve Parasal Birlik

Ekonomik ve parasal birliğin, iktisadi birlikten farkı ulusal ekonomik bağımsızlığın büyük ölçüde kaldırılması ve bunun yerini uluslarüstü bir otoritenin almasıdır. Birliğe üye ülkelerin ulusal paraları arasında sabit kur ilişkisi olup, üyeler arasında ulusal para ve maliye politikaları uyumlaştırılmaktadır. Ekonomik ve parasal gelişmeler ile politikalar arasında karşılıklı etkileşim söz konusu olduğundan, ekonomik bütünleşmenin tutarlı olabilmesi için ekonomik ve parasal unsurlar arasında uygun bir denge sağlanması gerekir. Üyeler arasında mal ve faktör hareketlerine konulan sınırlamaların kaldırılması reel anlamda ekonomik

bütünleşme için yeterli olmakla birlikte, tam bütünleşme için parasal birlik ve siyasal bütünleşme şarttır. Çünkü bütünleşmenin amacı sadece faktör ve mal piyasalarının kaynaşmasını ve istikrarını değil aynı zamanda para ve finans piyasalarının büyümei engellemeyecek ve hatta teşvik edecek şekilde uyumlaştırılmasını gerekli kılar.

Parasal bütünleşmenin gerçekleşebilmesi için gerekli süreç şu aşamalardan oluşmaktadır:

- Üye ülkeler arasında döviz kurlarında birliğin sağlanması,
- Birlik içinde sermayenin serbest dolaşımını engelleyen tüm sınırlamaların kaldırılması,
- Üye ülkelerin ekonomik politikalarında koordinasyonun gerçekleştirilmesi,
- Ortak bir rezerv fonu ile para yaratma ve yok etme yetkisine sahip, ortak bir Merkez Bankası'nın kurulması,
- Ortak bir paranın kabulü ve kullanılması.

Para birliği, yoğun ekonomik ilişki içinde olan ülkelerin, ulusal paralarını sabit kurlarla birbirine bağlamalarından sonra tek para ve tek merkez bankasına geçmeleridir. Parasal birlikte ülkeler bağımsız bir para politikası izleme yetkilerini kaybetmektedirler. Avrupa'nın siyasal bütünleşmeden yola çıkarak parasal bütünleşmeyi gerçekleştirebilmesi için, ekonomik bütünleşme alanında sağladığı ilerleme (gümrük birliğinin sağlanması, tek pazarın gerçekleşmesi, dolaylı vergiler alanında politikaların uyumlaştırılması, hizmet ve finans sektörlerinin bütünleşmesindeki gelişmeler v.b) daha somut görünmektedir. Nitekim bu gelişmelerden sonra AB, Maastricht Anlaşması'nın öngördüğü çerçevede tüm topluluk düzeyinde tek para politikasını yürütecek bir Avrupa Merkez bankaları sistemini kurmuş ve 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren "Euro" adı verilen tek parayı, kaydi para ve hesap birimi olarak yürürlüğe koymuştur. Belirlenen takvim uyarınca 2002 yılında ulusal paralar tümüyle tedavülden kalkmış ve ekonomik faaliyetlerde sadece "Euro" kullanılmaya başlamıştır.

2. GÜMRÜK BİRLİĞİ TEORİSİ

GB, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı çerçevesinde üye ülkeler arasında her türlü gümrük vergisi, resim, harç ya da miktar kısıtlamalarının kaldırılması, bundan sonra da bu tür kısıtlamalara gidilmeyeceğinin taraflarca taahhüt edilmesi, bunun yanında birliğe üye olmayan üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesinin uygulanması ve bu hususların söz konusu ülkeler arasında imzalanacak bir sözleşme yoluyla yasallaştırılmasıdır. GB, üyeleri arasındaki ticaret ile ilgili her çeşit engellerin (ithal ve ihraç yasakları, kota, gümrük vergisi gibi) kaldırılması, birlik dışı ülkelere karşı ortak gümrük tarifesinin (OGT) ve ithalat rejiminin uygulanmasıdır.⁵

Gümrük Birliği kuran ülkelerin iç sınırlarında gümrükler kalkar, ancak Gümrük Birliği'ne dahil olmayan diğer üçüncü ülkelere gelen mallar için aynı tarife uygulanır. Buna Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) denir. Üçüncü ülkelere gelen mallar için gümrük vergileri ödendikten sonra bu mallar da serbest dolaşıma girer. Malların serbest dolaşımını engelleyici her türlü kısıtlama, koruyucu engel, gümrük birliği uygulayan ülkeler arasında ortadan kalkar. Gümrük Birliği'ne dahil olan taraflar birbirlerine gümrük vergisine eş etkili fon gibi başka vergiler koyamazlar. Ayrıca malların serbest dolaşımını engelleyici miktar kısıtlamaları veya kota türü kısıtlamalar getiremezler.

Aşağıda Gümrük Birliği'nin ülke ekonomilerine ve uluslararası ekonomiye olan etkileri üzerinde durulacaktır.

2.1. Gümrük Birliği'nin Ekonomik Etkileri

Ekonomik bütünleşme hareketi ile üye ülkeler arasındaki ticari engellerin kaldırılması, dünya ticaretinin serbestleşmesi ve küreselleşme yolunda atılan adımlar olarak değerlendirilebilir. Ancak üye ülkeler üye olmayanlarla yaptıkları ticaret üzerindeki kısıtlamaları sürdürdüklerinden dünya ticaretini serbestleştirme girişimleri yine de sınırlı kalmaktadır. Çalışmamızın bu bölümünde Gümrük Birliği'nin ekonomiler üzerindeki dinamik ve statik etkileri ayrı ayrı değerlendirilecektir.

---

⁵

Çimen,A.,Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu Türkiye ilişkileri,Ankara,1996,s.20.

2.1.1. Gümrük Birliği'nin Statik Etkileri

Ülkeler gümrük birliği özelliğinde bir ekonomik bütünleşmeye gittiklerinde, ekonomideki nispi fiyatlar değişecek ve bu durum üretim, tüketim ve ticaretin yapısı ile yönünü etkileyecektir. Birlik sonrası teknolojinin ve ekonomik yapının sabit kaldığı varsayımı altında, üretim faktörlerinin yeniden dağılımı dolayısıyla ortaya çıkan etkilere statik etkiler denmektedir. Başka bir tanımlama ile faktör donanım, teknolojik seviye ile talep yapısı gibi parametrelerin sabit kaldığı varsayımı altında gümrük birliğinin birlik içinde kaynakların yeniden dağılımı sebebiyle ortaya çıkan etkilerine statik etkiler denmektedir.⁶

Gümrük Birlikleri Teorisi, birlik dolayısıyla ortaya çıkan kazanç ve kayıplardan sadece kaynak dağılımı, uluslararası uzmanlaşma, ölçek ekonomileri ve ticaret hadlerini inceler. Birliğin yarattığı faktör verimliliği ekonomik büyüme ve gelir dağılımını gözardı eder. Mal ve faktör piyasalarında tam rekabet şartlarının var olduğu, üretim faktörlerinin ülke içinde akışkan, ülkeler arasında akışkan olmadığı varsayılır. Fiyatların üretimdeki fırsat maliyetlerini tam olarak yansıttığı kabul edilir. Ülkeler gümrük birliğine gitmekle parametreler sabit kalmak şartıyla, optimum şartları değiştirerek gerek birlik içinde gerekse birlik dışında kalan ülkelerin refah seviyelerini etkileyebilir. Klasik gümrük birlikleri teorisi, birliğin üye ülkelerin üretim, tüketim ve dış ticaret hadleri üzerindeki etkilerini statik analiz ile açıklamaktadır.

GB'nin statik refah etkileri; üretim etkileri, tüketim etkileri ve ticaret hadlerine etkileri olmak üzere üç grupta incelenebilir.

2.1.1.1. Üretim Etkisi

1) Ticaret Yaratıcı Etki

Gümrük birliklerinin üretim üzerindeki etkileri, belirli mallara yönelen tüketici alımlarının, üçüncü ülkeler ve iç üreticilerden ortak üretici ülkelere kayması sonucu meydana gelmektedir. Birliğe ortak üye ülkeler arasındaki üretimin olumlu yönde gelişmesi ticaret yaratıcı etkiyle ortaya çıkar. Bu üretim etkisi, tüketicinin yüksek maliyetli iç mallardan düşük maliyetli ortak ülke mallarına kayması sonucu oluşur. Yani birlik içinde üyeler arasındaki ticaret hacminin genişlemesi ticaret yaratıcı etkiyi oluşturur. Bu etki birlik içinde karşılaştırmalı üstünlüklere

---

⁶ Dura,C.,Atik,H., a.g.k.,s.9.

uygun bir uzmanlaşmanın sonucudur. Ticaret yaratıcı etkinin büyüklüğü GB sonucunda birliğe katılan ülkelerin refah artışının da büyük olacağını göstermektedir.

GB'nin ticaret yaratıcı etkisinin nasıl ortaya çıktığını aşağıdaki örnek yardımıyla açıklamaya çalışacağız. Türkiye, Almanya ve Fransa'nın ticaret ilişkilerini ve oluşturacakları birlik ile ticareti nasıl yaratacaklarını tablo yardımıyla gösterelim. Bu ülkeler otomobil üretmektedirler. Türkiye, otomobili diğer ülkelere göre daha yüksek maliyetle üretmektedir. Almanya'nın otomobil üretim maliyeti ise diğerlerine göre daha ucuzdur. Bu ülkelerin otomobil maliyetlerine ilişkin tablo aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 2. Otomobil Üretimine İlişkin Maliyetler (100.000 TL/adet)

	Türkiye	Almanya	Fransa
Otomobil Üretim Birim Maliyeti	50.000	43.000	46.000
Maliyet+Türkiye %20 Güm. Vergisi	50.000	51.600	55.200
Maliyet+ OGT %10	50.000	43.000	50.600

Türkiye'nin normal şartlarda otomobili Almanya'dan ithal etmesi gerekmektedir. Yukarıdaki tabloya göre, Türkiye'deki ithalatçıların aslında yüksek vergi nedeniyle daha ucuza mal edilen ithal otolardan alma şansları yoktur. Çünkü vergiden sonra ithal otoların fiyatı yerli üretim maliyetinin üstüne çıkmaktadır. %20'lik gümrük vergisiyle 43.000'e üretilen Alman otoların Türkiye'ye maliyeti 51.600'e, 46.000 olan Fransız otolarının maliyeti de 55.200'e çıkmıştır. Bu durumda her iki ülkeden ithal edilecek olan otomobil maliyeti yerli oto üretim maliyeti olan 50.000'in üzerinde olmaktadır. Almanya ve Türkiye'nin Fransa'yı dışarıda bırakacak şekilde birlik oluşturduklarını varsayalım. Ülkeler oluşturdukları GB ile mal hareketlerine konan kısıtlamaları kaldıracaklardır. Türkiye ve Almanya aralarında bir gümrük birliği kurmaları durumunda kendi aralarında uyguladıkları gümrükleri kaldıracaklar ve Fransa'ya karşı %10 OGT uygulamaya koyacaklardır. GB öncesi yüksek maliyeti nedeniyle gerçekleşmeyen Almanya'dan otomobil ithalatı GB sonrası mümkün olacaktır. Çünkü Almanya ve Türkiye arasında gümrükler sıfırlanacağı için Alman ithal otomobilin ithal fiyatı 43.000 olacaktır. Bu durumda tüketiciler 50.000'e yerli oto yerine 43.000'e ithal otomobili tercih edeceklerdir. Bu talep artışı üretimi yüksek maliyetli Türkiye'den, düşük maliyetli

Almanya'ya kaydıracaktır. Bu durumda Almanya için GB'nin statik refah etkilerinden ticaret yaratıcı etkisi (olumlu üretim etkisi) ortaya çıkmış olacaktır.⁷

2) Ticaret Saptırıcı Etki

Ticaret saptırıcı etki, GB'nin kurulmasıyla en verimli üreticinin birlik dışında kalması dolayısıyla birlik ülkelerinin bu ülkeden yapmakta oldukları ithalatın sona ermesi dolayısıyla ortaya çıkar. Birlik dışında kalan ülkelerle yapılan ticaret hacminin daralması ticaret saptırıcı etkiyi oluşturur.

GB'nin ticaret saptırıcı etkisini (olumsuz üretim etkisi) şu örnekle açıklayalım. Türkiye, Almanya ve Fransa arasındaki et üretimine ilişkin maliyetler ve ithalat için oluşacak fiyatlar tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Et Üretimine İlişkin Maliyetler (100 TL/KG)

	Türkiye	Almanya	Fransa
Et Üretim Birim Maliyeti	50.000	42.000	38.000
Maliyet+Türkiye %25 Güm. Vergisi	50.000	52.500	47.500
Maliyet+ OGT %20	50.000	42.000	45.600

Tablodan da görüleceği gibi eti en düşük maliyetle Fransa üretmektedir. Türkiye GB kurulmadan önce et için %25 gümrük vergisi koymasına rağmen tüketiciler ithal eti tercih edeceklerdir. Çünkü ithal etin maliyeti ithalat vergisine rağmen 47.500 olmaktadır. Yerli etin üretim maliyeti ise 50.000'dir. Türkiye ve Almanya'nın aralarında, Fransa'yı dışarıda bırakacak şekilde GB kurduklarını varsayalım. Türkiye ve Almanya aralarındaki gümrük vergilerini kaldırmışlar ve dışarıya karşı %20 OGT uygulamışlardır. GB sonrasında Türkiye için ithal etin maliyeti Fransa'dan 45.600, Almanya'dan ise 42.000 olacaktır. GB sonucunda tüketiciler yine ithal eti tercih edeceklerdir ancak bu durumda talep Fransız etinden Alman etine kayacaktır. GB sonucunda, birlik dışında kalan Fransız etine %20 OGT konurken, Alman etinin sıfır gümrük ile Türkiye'ye girmesi, talep değişimine bağlı olarak üretimin

⁷

Dura,C.,Atik,H., a.g.k.,s.11.

Fransa'dan Almanya'ya kaymasına neden olacaktır. Bu durumda Fransa için GB'nin ticaret saptırıcı etkisi (olumsuz üretim etkisi) ortaya çıkmış olacaktır.⁸

GB'nin dünya refahına etkileri ticaret yaratıcı ve saptırıcı etkinin göreceli büyüklüğüne bağlıdır. Eğer ticaret yaratıcı etki ticaret saptırıcı etkiden daha büyük ise, bu durum birlik ortalama kaynak verimliliğini yükseltecek ve dünya refahının artmasına katkıda bulunacaktır. Ticaret saptırıcı etkinin ticaret yaratıcı etkiden daha büyük olduğu durumda ise dünya kaynaklarının ortalama verimliliği ve dünya refahı düşecektir.

GB'nin kurulmasında birliğe katılan ülkelerin tamamlayıcı ya da rakip ekonomiler olmaları, ülkelerin birlikten sağlayacakları yararları etkiler. Yüksek gümrük koruyuculuğu altında üretilmekte olan malların büyük bölümü aynı veya benzer mallar ise bu malları üreten ekonomiler, benzer ya da rakip ekonomiler olarak tanımlanır. Eğer üretilen mallar farklı ise bu ekonomiler tamamlayıcı ekonomiler olarak adlandırılır. Rakip ekonomilerin GB'ye gitmeleri durumunda birliğin ticaret yaratıcı etkisi daha fazladır. Böyle bir durumda ticaretin yönü değişmemekte ve birlik dışında kalan ekonomiler birlikten daha az zarar görmektedir. GB'nin rakip ekonomilerde meydana gelmesi birliğin ticaret yaratmasına yol açar. Çünkü aynı üretim listesine sahip ülkeler gümrük koruyuculuğu altında en etkili malı üretmeleri durumunda bütün birlik pazarını ele geçirmeleri mümkündür. Bunun sonucunda daha az etkin çalışan üretim dalları faaliyetlerini durduracaktır. Tamamlayıcı ekonomiler bir GB'ye giderlerse dünya ticaretinin yönü değişmektedir. Bundan da hem üye ülkeler hem de genel dünya refahı olumsuz etkilenecektir. Birlik üyeleri tamamlayıcı ekonomiler ise, her ülke malları yüksek gümrük koruyuculuğunda üretir ve bu tip ülkelerin oluşturduğu GB içinde ticaret sapması meydana gelir. Çünkü birliğe üye ülkelere birinin gümrük koruyuculuğu altında üretmiş olduğu bir malı, diğer üyenin piyasasına da girmektedir. Bunun sonucunda dünya kaynakları daha düşük etkinlikle yeniden dağıtılmakta ve bundan hem üye ülkeler hem de genel dünya refahı olumsuz yönde etkilenmektedir.

2.1.1.2. Tüketim Etkisi

Eğer bir mal ithal edilirken gümrük vergisi alınmıyor ise, bu durum o malın fiyatının artmasına neden olur. GB kuran ülkeler arasında, gümrüklerin kaldırılması malın fiyatını düşürecektir. Fiyat yapısındaki bu düşüşler tüketimi, yurtiçi mallar ve üçüncü ülkelere yapılan ithalattan

---

⁸ Dura,C.,Atik,H., a.g.k., s.12.

saptırarak birlik içi ülkelerden satın alınan mallara yönelir. Eğer ticarete konu olan mallarda talep esnekliği sıfırdan büyük ise ($e > 0$) ucuzlayan mala olan talep artar ve bu durumda tüketim etkileri ortaya çıkar. Fiyat yapısındaki bu değişiklikler tüketimi, yurtiçi mallar ve üçüncü ülkelerden ithalattan saptırarak, birlik içi ülkelerden satın alınan mallara yönelir. Eğer birlik içinde ithalat artmış ise tüketim de artmıştır.

Çeşitli ülkelerin aralarında GB oluşturmaları, gümrük tarifelerinin kaldırılması, iç piyasada fiyatların düşmesine, bir mala gümrük vergisinin uygulanması ise bu malın gerçek fiyatının gümrük vergisi miktarı kadar yükselmesine neden olur. Birlik sebebiyle kaldırılan gümrükler, birlik içindeki mobilizasyonu arttırdığından, ekonomideki tüketim modelini değiştirir. Çünkü birliğe üye ekonomiler arasındaki mal mobilizasyonu, ekonomideki nispi fiyatları etkiler. Bunun sonucunda tüketici alımlarında belirli bir ihtiyacı daha az etken karşılayan yerli mallardan, o ihtiyacı daha etken karşılayan yabancı mallara doğru bir kayma olur. Nispi fiyatları değişen yerli mallar, ikame mal ise ve talep esneklikleri sıfırdan büyük ise bu mallara yönelik tüketim değişir. Böylece indirilen gümrükler sebebiyle nispi olarak ucuza gelen yabancı mallar daha fazla talep edilir. Bu durumda GB'nin tüketim etkileri ortaya çıkar. GB'nin olumlu tüketim etkisi birliğin ticaret yaratması durumunda meydana gelir. Birlik içinde yeni bir ticaret yaratılmasına bağlı olarak birlik üyeleri, daha ucuz kaynaktan daha fazla tüketim yapma olanağına kavuşur, böylece olumlu tüketim etkisi refah seviyesinin yükselmesine katkıda bulunur. Bu anlamda olumlu tüketim etkisi olumlu üretim etkisiyle beraber ortaya çıkar. Olumsuz tüketim etkisine örneğimizde et ithalatının GB nedeniyle Fransa'dan Almanya'ya kayması örneği verilebilir.

2.1.1.3. Ticaret Hadleri'ne Etkisi

Gümrük Birliği'nin oluşumu ve genişlemesi ticaret hacmini ve yönünü etkilemektedir. Ticaret hadleri, birliğe üye ülkeler arasındaki iş bölümünün doğuracağı refah yükselişinden her üye ülkenin alacağı payı belirler. Bir bütün olarak birliğin, tek tek birlik üyesi ülkelerin ve birlik dışında kalan ülkelerin ticaret hadlerindeki değişimler, bu ülke grupları arasında gelirin yeniden dağılımına yol açacak refah üzerinde, önemli etkiler doğuracaktır. GB'nin üye ülkelerin ve tüm dünyanın refahını nasıl etkileyeceği üretim ve tüketimdeki etkinlik değişimleri yanında, ticaret hadlerindeki değişimlere de yakından bağlıdır. GB'nin ticaret hadleri üzerindeki etkilerini dört başlık halinde sıralayabiliriz.

1) Birlik İçinde Verimliliğin Artması: Birlik içinde verimlilikte meydana gelen artışlar, birliğin üretim maliyetinin düşmesine yol açar. Birliğe üye ülkelerin ürettikleri dahili mallarda meydana gelen üretkenlik artışları, birlik üyesi ülkelerin yararına sonuçlar doğurur.

2) Birliğin Pazarlık Gücünde Meydana Gelen Değişmeler: Birleşen ekonomilerin kendi kendilerine yeterli dereceleri eskisine göre daha fazla olup, birlik dışında kalan ekonomilere bağımlılık dereceleri daha azdır. Pazarlık gücünün artması durumunda, ticaret hadlerinin birlik lehine, dışarıda kalanlar aleyhine değişme olasılığı çok fazladır. Kurulan GB dünya piyasasının önemli bir kısmını kapsamaması durumunda, birliğin pazarlık gücünün yükselmesi ve buna bağlı olarak dış ticaret hadlerini de lehe çevirmesi mümkündür.

3) Birliğin Ekonomik Büyüklüğü: Birliğin ekonomik büyüklüğünden amaç toplam üretim hacmidir. Ekonomik büyüklüğe sahip birlik, arz ve talep şartlarını etkileyerek dünya fiyatlarını değiştirebilir ve bu değişikliklerle dış ticaret hadlerini lehine çevirebilir. Ancak birlik küçük ise, dış dünyanın sonsuz esnek arz eğrileri ile karşılaşır ve bundan dolayı dış ticaret hadlerini lehine çeviremez.

4) Birliğin Kurulmasıyla Ticaretin Birlik Dışı Ülkelerden Birlik İçine Kayması: GB ticaret sapsmasına yol açtığı ölçüde, birlik üyelerinin dış ülkelerle olan ticaret hadleri birlik lehine dönebilir. Eğer birlik yönünden dış talep ve arz esneklikleri sıfır ise, dış ticaret hadleri büyük ölçüde birlik lehine dönecektir. Çünkü bu durumda, dış ülkelerin ithalatında bir azalma olmakta, fakat bu ülkelerin ihracatları daha düşük fiyattan eski seviyelerini korumaktadır.

2.1.2. Gümrük Birliği'nin Dinamik Etkileri

Statik etkiler ekonomik yapıda bir değişiklik olmadan, tarifelerin kaldırılması dolayısıyla dış ticaret hacmi ve refah düzeyinde ortaya çıkan değişmelerle ilgilidir. Oysa GB sonucu ortaya çıkacak etkiler yalnız statik etkilerle sınırlı değildir. Ekonomik birleşme hareketleri üye ülkelerin ekonomik yapılarında, üretim kapasitesi ve kaynak verimliliklerinde köklü değişiklikler yapar. Bunlar, zaman içinde oluşan, milli geliri, kalkınma hızını ve ekonomik refahı yakından ilgilendiren dinamik etkilerdir ve bu etkiler, Gümrük Birliği'nin kaynak arzı, üretim organizasyonu, teknoloji gibi konularda ortaya çıkar. Birliklerin kurulmasından sonra ülke ekonomilerinin kazanmış olduğu dinamizmin verdiği ivme sonucu daha derin etkiler doğurmakta, üçüncü ülkelerin, birliklerin ve dünya ekonomisinin refah seviyesinin artmasına

neden olmaktadır.⁹ Bu etkilere GB'nin dinamik etkileri denmektedir. Dış rekabetteki artış, ölçek ekonomilerinin doğması, dışsal ekonomilerin meydana gelmesi, teknolojik ilerlemenin hız kazanması, yatırım hacminin genişlemesi şeklinde de ifade edilebilecek olan dinamik etkiler sürekli ve kalkınma hızını etkilemektedir. Aşağıda bu etkiler kısaca incelenecektir.

2.1.2.1. Rekabet Artışı Etkisi

GB, birlik içindeki üreticileri birbirinin rekabetiyle karşı karşıya getirir. Bu yoğun rekabet ortamı bir yandan en iyi üretim tekniklerinin kullanılmasına olanak verirken, diğer yandan yeni teknolojilere geçilmesi için itici bir güç olmaktadır.

Gümrük tarifeleri, kotalar ve öteki kısıtlamalar monopolleşmeyi ve verimliliği düşük işletmeleri özendirir. Birlik öncesinde koruma duvarlarının arkasında yüksek maliyet, geri teknoloji ve düşük kalite ile üretim yapan firmalar, ya verimli çalışacak şekilde kendilerini yenileyecekler ya da piyasadan çekilmek zorunda kalacaklardır. Birlik içinde dış ticaret kısıtlamalarının kaldırılması, yerli üreticileri dış piyasa rekabetiyle karşı karşıya getirir. Böylece verimliliği düşük üreticiler endüstriyi terk eder ve ancak rekabete dayanacak kadar verimli çalışanlar faaliyetlerini sürdürür. Bununla beraber yoğun rekabet ortamı ulusal monopollerin yerini birlik çapındaki daha büyük monopollerin de almasına neden olabilir. Birlik oluşumu ile ortaya çıkan rekabet avantajından en iyi şekilde yararlanmak için ortak bir rekabet politikasının izlenmesi son derece önemlidir.

2.1.2.2. Ölçek Ekonomileri Etkisi

Firmaların büyüklüğünden kaynaklanan unsurlar, maliyetlerin düşürülmesi, verimlilik ve üretimin artması ve bunun sağladığı tasarrufların yarattığı olumlu sonuçlara "ölçek ekonomileri" etkileri denmektedir. İş bölümü ve uzmanlaşma, büyüklükten kaynaklanan makine ve donanım bolluğu, elde edilen yeni satış artırma teknikleri ve kazanılan yeni pazarlar ölçek ekonomileri yaratmaktadır.¹⁰

Ölçek ekonomisi, bir firma ya da sanayi dalının iç yapısında meydana gelen değişikliklerin o firma ya da sanayi dalına sağlamış olduğu yararlarıdır. Belli bir üretim hacmine ulaşan firma,

---

⁹ Çimen,A.,a.g.k.,s.24.

¹⁰ Çimen,A.,a.g.k.,s.25.

üretimine daha az girdi kullanarak daha fazla çıktı ile devam edebiliyorsa bu firma içsel ekonomilerden yararlanmaktadır. Büyük ölçekli üretim ekonomileri çeşitli şekilde ortaya çıkar. Örneğin geniş bir piyasa, ileri teknolojik yöntemlerle maliyetlerin düşürülmesine olanak sağlar. Kitlesele üretim dolayısıyla çeşitli pazarlama fonksiyonları daha büyük hacimde yapılabilir. Ayrıca daha az stok bulundurma ihtiyacı doğar. Bütün bunlar maliyetlerde tasarrufa yol açar. Geniş bir piyasa, bunlardan başka üretim, planlama, yönetim, araştırma ve geliştirme gibi faaliyetlerde de yüksek derecede kalifiye elemanlar çalıştırılmasına olanak verir.

2.1.2.3. Dışsal Ekonomiler Etkisi

Genel anlamda dışsal ekonomi, bir üreticinin diğer bir üreticiye yapmış olduğu karşılıksız yarar ya da kayıplar şeklinde tanımlanabilir. Kitlesele üretim karşısında endüstriye hammadde sağlayan işletmeler ileri teknoloji ve büyük ölçekli üretim yöntemlerini kullanmaya başlarlar. Bu ise hammadde ve ara malların bollaşmasına, kalitenin yükselmesine ve fiyatların ucuzlaşmasına neden olur. Örneğin; Karsan, TOFAŞ için ara malı üretmektedir. TOFAŞ arabalarına herhangi bir sebeple talep veya sanayi dalındaki teknik bir gelişme karşısında üretim artarsa, Karsan'ın ürettiği ara mala olan talep artacaktır. Karsan'ın üretimini artırması, içsel ve ölçek ekonomileri nedeniyle maliyetleri ve malın fiyatını düşürecektir. Daha ucuz ara malını girdi olarak kullanan TOFAŞ'ın da otomobil fiyatları belli bir oranda düşecektir.

Verimlilik ve büyüme hızı üzerinde olumlu sonuçlar doğuran dışsal ekonomiler, ekonomik bütünleşmeden beklenen en önemli dinamik yararlardan biridir. Piyasanın büyümesi, sanayinin genişlemesi, nitelikli işgücü ve yetişmiş eleman sağlanması ve teknolojik bilginin yayılması gibi tüm endüstrinin yararlanabileceği olumlu bir ortam dışsal ekonomiler sayesinde ortaya çıkmaktadır. Üretim sistemleri arasındaki ileri ve geri bağlantılar nedeniyle ortaya çıkabilecek içsel ve dışsal ekonomiler özellikle verimlilik üzerinde uzun dönemli olumlu etkiler ortaya çıkarmaktadır.

2.1.2.4. Teknolojik Gelişmeye Etkisi

GB, üye ülkelerin teknolojik ilerleme hızlarını yükseltir. GB ile sağlanan geniş bir piyasa büyük işletmelerin kurulmasına yol açar. Bu ise bir yandan yurt dışından ileri teknolojilerin aktarılmasına, öte yandan da işletmelerin büyümesinde araştırma ve geliştirme faaliyetlerine daha büyük fonlar ayrılmasına olanak verir. Teknolojik gelişme, üretim teknolojisini

geliştirerek daha az maliyetle daha çok ürün elde edilmesine yardımcı olmakta, ekonomiyi olumlu yönde etkileyerek refaha katkı sağlamaktadır. Bunun sonucu ekonomik yapı, teknolojik gelişme ile canlanmakta ve büyüme hızlanmaktadır. Teknolojik gelişmenin zayıfladığı dönemlerde, azalan verimler kanunu gereğince dünya ekonomisi daralmakta ve ekonomik krizler meydana gelmektedir. Ekonomik bütünleşmede ortaya çıkabilecek dışsal ekonomiler ve rekabetin yoğunlaşması gibi etkiler bir yandan daha sermaye-yoğun tekniklerin kullanılmasını zorunlu hale getirirken, diğer yandan da ar-ge faaliyetlerini teşvik ederek teknolojik gelişmenin hızlanmasına katkı sağlamaktadır.

2.1.2.5. Yatırımları Özendirme ve Sermaye Etkisi

GB, kaynak etkinliğini dolayısıyla milli geliri yükseltir. Milli gelirdeki büyüme de tasarruf ve yatırımları artırır. GB, tarifelerin yeniden yükselmeyeceği konusunda iş adamlarına güven sağlayarak yatırımların riskini azaltıp karlılığı yükseltirken; piyasa hacminin genişlemesine, birlik içinde üretimin daha etkin ellerde toplanmasına ve bölgeye önemli ölçüde yabancı sermaye yatırımının çekilmesine neden olur. Çünkü GB'nin oluşması, üçüncü ülke üreticilerinin OGT'den kaçınmak amacıyla bölge içindeki yatırımlarının artmasına neden olur. Buna özellikle 1960'larda sonra AET'ye akan Amerikan sermayesi örnek olarak verilebilir. Birlik içinde yatırımların ve buna bağlı olarak rekabetin artması, bölge içinde kaynakların daha iyi kullanılmasına yol açar. Bu da verimliliği ve refahı yükseltici bir faktördür. Ölçek ekonomilerinden yararlanılması, yoğunlaşan rekabet ve belirsizliklerin azalması, yatırımları artırıcı etki yapacaktır. Öte yandan, ekonomik bütünleşmenin sağlayacağı gelir artışları tasarrufları çoğaltacak; böylece toplam yatırımlar artacağı gibi yatırımların gelir içindeki payı da büyüyecektir.

3. GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN İŞLEYİŞİ İÇİN KURUMSAL MEKANİZMALAR

Türkiye, bir tam üye olmaksızın Avrupa Birliği ile bir Gümrük Birliği kuran tek ülke olduğundan, Gümrük Birliği'nin işleyişle ilgili prosedürleri ve kararları belirleyecek yeni bir kurumsal işbirliği modeli geliştirilmesi gerekiyordu. Tam üye olmaması nedeniyle, Türkiye, politik ve teknik düzeyde, Gümrük Birliği ile doğrudan ilgili konularda karar alma sürecine katılma imkanına sahip değildir. Ancak, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği'ni tamamlamak ve Avrupa Birliği ile Türkiye arasında ilave bağlantılar olarak hizmet etmek üzere, Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde özel kurumsal komiteler kurulmuştur. Bu kurumsal organlar, bazı alanlarda taraflar arasında müzakereler öngörmekte ve Türkiye'nin intibak edebilmesi için, Gümrük Birliği'nin işleyişiyle ilgili mevzuat değişiklikleri konusunda Türkiye'ye bilgi vermektedirler. Kabul edilen kurumsal düzenlemeler arasında, Gümrük Birliği Ortak Komitesi ile Ortak Danışma Komitesi en etkili ve önemli iki organ olarak değerlendirilebilir.¹¹

3.1. Gümrük Birliği Ortak Komitesi

Gümrük Birliği Ortak Komitesi, Türkiye'nin, Komisyon'un ve üye devletlerin temsilcilerinden oluşur. Ayda en az bir defa toplanır ve Gümrük Birliği'nin işleyişiyle bağlantılı tüm konuları ele alır. Genel olarak, Ortaklık Konseyi için tavsiyeler oluşturmak amacıyla görüş ve bilgi alışverişinde bulunur. Ayrıca, Gümrük Birliği'nin düzgün işlenmesini sağlar ve Karar'ın uygulanması konusunda danışmalar için bir araç olarak hizmet eder.

3.2. Ortak Danışma Komitesi

Ortak Danışma Komitesi, onsekizi Avrupa Birliği'ni ve diğer onsekizi Türkiye'yi temsil eden otuzaltı üyeden oluşur ve Brüksel ile bir Türk şehri arasında dönüşümlü olarak, yılda iki defa toplanır. Komitenin amacı, ekonomik ve sosyal tarafların AB-Türkiye ilişkilerinin pekiştirilmesi sürecine katılmalarını kolaylaştırmaktır. Ortak Danışma Komitesi, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki politik ve ekonomik bağların geliştirilmesinde çok önemli bir rol oynar.

---

¹¹ <http://www.ikv.org.tr/ortaklikkurumları.php>, 30Nisan2006.

3.3. Diğer komiteler

Yukarıda belirtilen iki komite yanında, Gümrük Birliği'nin sorunsuz işlemlerini sağlamaya yönelik, her biri bağımsız şekilde işleyen muhtelif başka idarî organlar vardır. Komisyon'un teknik organlarına Türk uzmanların da katılması ilkesi gereğince, bazı özel komiteler öngörülmüştür. Bunlar arasında, Nomenklatür Komitesi, Gümrük Kanunu Komitesi, Menşe Kodları Komitesi ve Tekstil Komitesi bulunur. Bunların adlarından da anlaşılmaktadır ki her münferit grup tek bir özel konunun geliştirilmesiyle ilgilidir ve bunlar hep birlikte Gümrük Birliği'nin etkin yönetimini sağlarlar.¹²

---

¹² <http://www.ikv.org.tr/ortaklikkurumları.php>,30 Nisan 2006

II.BÖLÜM

TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

4. TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

4.1. Tarihçe

“Modern Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana yüzünü Batıya çevirmiş olan Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa kıtasında hızla gelişmekte olan uluslararası örgütlenme çabaları içinde yer almıştır: Türkiye, 1949 yılında Avrupa Konseyi’ne, 1952 yılında ise Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü’ne (NATO) katılmıştır. Bu doğrultuda, Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun (AET) 1958 yılında kurulmasının ardından, 31 Temmuz 1959 tarihinde Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur. AET Bakanlar Konseyi, Türkiye’nin yapmış olduğu başvuruyu kabul ederek üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanmasını önermiş ve 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara, Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun (AET) 1958 yılında kurulmasının ardından, 31 Temmuz 1959 tarihinde Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur. AET Bakanlar Konseyi, Türkiye’nin yapmış olduğu başvuruyu kabul ederek üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanmasını önermiş ve 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun (AET) 1958 yılında kurulmasının ardından, 31 Temmuz 1959 tarihinde Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur. AET Bakanlar Konseyi, Türkiye’nin yapmış olduğu başvuruyu kabul ederek üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanmasını önermiş ve 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması’nın 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmesiyle Türkiye-AB ortaklık ilişkisi başlamıştır.”¹³

Ankara Anlaşması’nın amacı, 2. maddede, “Türkiye ekonomisinin hızlı kalkınmasını ve Türk halkının istihdam düzeyinin ve yaşam koşullarının yükseltilmesini sağlama gereğini göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi özendirme” olarak belirtilmektedir. Anlaşma’nın en önemli hükümlerinden bir diğeri ise, Türkiye’nin üyeliğini düzenleyen 28. maddedir.“Ankara Anlaşma'nın işleyişi, Topluluğu kuran Antlaşma'dan doğan yükümlerin tümünün Türkiye'ce üstlenebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını

¹³

<http://www.ikv.org.tr/ortaklikkurumları.php>,30 Nisan 2006

incelerler” ifadesine yer veren söz konusu maddede, ortaklığın nihai hedefi Türkiye’nin üyeliği olarak belirlenmiştir.

Ankara Anlaşması, Türkiye’nin üyeliği hedefine yönelik olarak “hazırlık dönemi”, “geçiş dönemi” ve “son dönem” olmak üzere üç devreden oluşan bir entegrasyon modeli öngörmüştür: İlk dönem, Anlaşma’nın yürürlüğe girdiği 1 Aralık 1964 tarihi itibarıyla başlamıştır. Taraflar arasındaki ekonomik farklılıkları azaltmaya yönelik “Hazırlık Dönemi” olarak belirlenen bu dönemde, Türkiye herhangi bir yükümlülük üstlenmemiştir. Buna karşılık, Topluluk, 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol çerçevesinde 1971 yılından itibaren, tek taraflı olarak, bazı petrol ve tekstil ürünleri dışında Türkiye’den ithal ettiği tüm sanayi mallarına uyguladığı gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarını tek taraflı olarak sıfırlamıştır. Katma Protokol’ün yürürlüğe girmesiyle, hazırlık dönemi sona ermiş ve “Geçiş Dönemi”ne ilişkin koşullar belirlenmiştir. Bu dönemde, taraflar arasında sanayi ürünleri, tarım ürünleri ve kişilerin serbest dolaşımının sağlanması ve Gümrük Birliği’nin tamamlanması öngörülmüştür. Türkiye, “Geçiş Dönemi”nde, AB’den ithal ettiği sanayi ürünlerine uyguladığı gümrüklerini 12-22 yıllık listeler dahilinde kademeli olarak azaltarak sıfırlamayı ve Topluluğun Ortak Gümrük Tarifesi’ne (OGT) uyum sağlamayı üstlenmiştir.

Türkiye-AB ilişkileri, 1970’li yılların başından 1980’lerin ikinci yarısına kadar, siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı istikrarsız bir gelişim sergilemiş, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından ilişkiler resmen askıya alınmıştır. İlişkilerin dondurulmasının ardından, Ortaklık Konseyi ilk kez 1986 yılında toplanabilmiştir. Bu noktada Türkiye, üyelik başvurusunda bulunmayı amaçladığını belirtmiş ve 14 Nisan 1987 tarihinde, Ankara Anlaşması’nda öngörülen dönemlerin tamamlanmasını beklemeden, Roma Antlaşması’nın 237., AKÇT Antlaşması’nın 98. ve EURATOM Antlaşması’nın 205. maddelerine dayanarak üyelik başvurusunda bulunmuştur. Komisyon, bu başvuru ile ilgili görüşünü 18 Aralık 1989’da açıklamış ve kendi iç bütünleşmesini tamamlamadan Topluluğun yeni bir üyeyi daha kabul edemeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca, Türkiye’nin, Topluluğa katılmaya ehil olmakla birlikte, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu nedenle, üyelik müzakerelerinin açılması için bir tarih belirlenmemesi ve Ortaklık Anlaşması çerçevesinde ilişkilerin geliştirilmesi önerilmiştir.

Türkiye, bunun üzerine, üyelik süreci açısından önemli bir adım oluşturacağı gerçeğinden hareketle, öncelikle Gümrük Birliği’ni tamamlamayı hedeflemiş ve bunun için gerekli

çalışmalara hız vermiştir. Bu çerçevede, 6 Mart 1995 tarih ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) uyarınca, 1 Ocak 1996 tarihinde Gümrük Birliği tamamlanmış ve Türkiye-AB Ortaklık İlişkisi'nin "Son Dönem"ine geçilmiştir. Gümrük Birliği'nin tamamlanması ile Türkiye-AB ilişkileri ayrı bir boyut kazanmıştır. Zira, Gümrük Birliği Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşme hedefine yönelik ortaklık ilişkisinin en önemli aşamalarından birini oluşturmaktadır.

Bu dönemde AB Komisyonu tarafından, AB'nin genişleme sürecini değerlendiren "Gündem 2000" Raporu hazırlanmış ve 16 Temmuz 1997 tarihinde açıklanmıştır. Rapor'da Türkiye'nin siyasi ve ekonomik sorunları nedeniyle genişleme sürecine dahil edilmeyeceği ifade edilmiştir. Bunu takiben, 12-13 Aralık 1997 tarihlerinde Lüksemburg'da gerçekteştirilen ve Ekonomik ve Parasal Birlik ile Genişleme konularının değerlendirildiği Zirve'de, Türkiye'nin adaylığı resmen teyit edilmemiş, ancak bir "strateji" önerilmiştir. Konsey'in bu yaklaşımı üzerine Türkiye, üyelik başvurusunu geri çekmeyeceğini, Gümrük Birliği uygulamasını devam ettireceğini, ancak AB ile siyasi diyalogu askıya alacağını açıklamıştır. Ayrıca, Zirve sonuçlarının Türkiye'nin beklentilerini karşılamaması nedeniyle askıya alınan siyasi ilişkilerin, ancak AB'nin ayrımcı tutumunun sona ermesi ve üzerine düşen yükümlölükleri yerine getirmesi halinde normalleşeceği de ifade edilmiştir.

Türkiye-AB ilişkilerinin dönüm noktası, 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi'nde, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylık statüsünün teyit edilmesi ve Türkiye'nin AB'nin Yeni Genişleme Politikası çerçevesinde oluşturulan sisteme, diğer aday ölkelerle eşit statüde katılacağına ilişkin karar olmuştur. Helsinki Zirvesi'ni takiben başlayan adaylık sürecinde, diğer aday ölkeler için olduğu gibi Türkiye için de İlerleme Raporları hazırlanmıştır. 1999 yılında açıklanan İlerleme Raporu'nda yer alan değerlendirmeler, İlk Katılım Ortaklığı Belgesi'nin de temelini oluşturmaktadır.

"AB Komisyonu'nun, genişleme politikası çerçevesinde oluşturduğu sistemin en önemli aracı olan Katılım Ortaklığı Belgesi, Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ne uyumu ve Topluluk mevzuatını üstlenmesi için gerekli çalışmaları tamamlamasına yönelik kısa ve orta vadeli hedefleri ortaya koyacak şekilde hazırlanmıştır. AB, Türkiye için hazırladığı ilk Katılım Ortaklığı Belgesi'ni 8 Mart 2001 tarihli kararı ile kabul etmiştir. Katılım Ortaklığı Belgeleri, aday ölkelerin üyeliğine kadar geçerliliğini korumakta, ancak adayların gösterdiği ilerlemelere göre, gerektiği takdirde, Komisyon tarafından yenilenmektedir. Bu kapsamda,

Türkiye'nin kaydettiği ilerlemeler ve oluşan yeni gereklilikler ışığında revize edilen Katılım Ortaklığı Belgesi 19 Mayıs 2003 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye tarafından hazırlanan ve ilk Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan önceliklerin hangi somut önlemlerle ve hangi takvim çerçevesinde gerçekleştirileceğini gösteren ilk Ulusal Program 24 Mart 2001 revize edilmiş Ulusal Program ise 24 Temmuz 2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Birliği'nin genişleme sürecinde diğer bir önemli dönüm noktası 12-13 Aralık 2002 tarihlerinde gerçekleşen Kopenhag Zirvesi'dir. Zirve'de 10 aday ülkenin katılım müzakerelerinin tamamlandığı ilan edilmiş ve Türkiye ile ilgili olarak, 2004 yılı İlerleme Raporu ve tavsiyesi doğrultusunda, Kopenhag siyasi kriterlerinin yeterli ölçüde karşılandığının belirlenmesi halinde gecikmeksizin katılım müzakerelerine başlanacağı ifade edilmiştir. Türkiye, Helsinki Zirvesi'ni takip eden dönemde yoğun bir reform sürecine girerek, AB siyasi kriterlerine uyum amacıyla çok sayıda yasa ve mevzuat düzenlemesini içeren 8 Uyum ve 2 Anayasa Değişikliği Paketi'ni kabul etmiştir.

AB'ye aday ülkeler, yasal uyumun yanında, Katılım Öncesi Ekonomik Program ile Avrupa Birliği'ne üyelik için uygun ekonomi politikaları ve reformları belirlemeyi ve üyelik sonrasında Ekonomik ve Parasal Birliğe katılmaya yönelik yapıyı oluşturmayı hedeflemektedir. Tüm aday ülkeler için bir yükümlülük olan söz konusu Program'ın temel önceliği Kopenhag ekonomik kriterlerini karşılamaktır. Katılım Ortaklığı Belgesi çerçevesinde hazırlanan ilk Katılım Öncesi Ekonomik Program 1 Ekim 2001, ikincisi 14 Ağustos 2002, üçüncüsü 15 Ağustos 2003, dördüncüsü ise 30 Kasım 2004 tarihlerinde AB Komisyonu'na sunulmuştur. Bunun yanında, adaylık statüsünün Helsinki Zirvesi'nde teyit edilmesinin ardından, Türkiye'ye sağlanan mali yardım miktarı da artırılmıştır.

Reform sürecinde kaydedilen somut ilerlemeyi takiben, AB Komisyonu, 6 Ekim 2004 tarihinde, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönünde kaydettiği aşamaların ve mevcut eksikliklerin saptandığı İlerleme Raporu'nu açıklamıştır. Komisyon bu Rapor'da, önceden belirlenmiş düzenlemelerin yürürlüğe girmesi koşuluyla Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli düzeyde karşıladığını belirtmiş ve katılım müzakerelerinin açılması önerisinde bulunmuştur. Bu öneri doğrultusunda, 16-17 Aralık 2004 tarihinde gerçekleştirilen Zirve'de, Türkiye-AB

ilişkileri açısından son derece kritik bir noktaya ulaşılmıştır. Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde yerine getirdiği belirtilerek 3 Ekim 2005 tarihinde müzakereler başlamıştır.”¹⁴

4.2.Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin Temeli

Herhangi bir gümrük birliğinin işleyişi, ilgili taraflar arasında, üçüncü ülkeler ile ticaret konusunda ortak bir dış tarifenin uygulanması dahil, ortak bir ticarî politika benimsemek yanında, gümrük vergilerini ve diğer ticaret kısıtlamalarını kaldırmak için yapılan temel anlaşmalara dayanır.

4.2.1.Malların serbest dolaşımı

1/95 sayılı Karar'da öngörüldüğü üzere, sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri, Avrupa Birliği ve Türkiye arasında kısıtlama olmaksızın dolaşacaktır. Ancak, malların serbest dolaşımı çeşitli şekillerde engellenebilir. Bu nedenle, Roma Antlaşması'nda belirlenen ilkelere uygun olarak, anlaşma bütün gümrük vergilerinin, miktar kısıtlamalarının ve eş etkili tedbirlerin kaldırılmasını gerekli kılmaktadır.

Avrupa Adalet Divanı, “eş etkili tedbirler” kavramının anlamına ışık tutarak, halen veya gelecekte, dolaysız veya dolaylı olarak, Topluluk-içi ticarete engel olabilecek uluslararası ticarî uygulamaların bu çerçeveye girdiğine karar vermiştir. Bu açıdan, yerli mallar ile ithal mallar arasında ayırım yapan bütün idarî düzenlemelerin ve yasaların kaldırılması gerekir.

Geleneksel tarım ürünleri Gümrük Birliği anlaşmasının kapsamı dışında kalacaktır. Tarım ürünleri için dolaşım serbestliği Ankara Anlaşması'nın temel amaçlarından biri olmakla beraber, Türkiye, Topluluk Ortak Tarım Politikası'na uyum sağlayabilmiş değildir. Ancak, tarımsal ticaretin serbestleşme düzeyini arttırmaya yönelik olarak yapılan anlaşma 1 Ocak 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Çelik ürünleri de (AKÇT ürünleri) Gümrük Birliği'nin kapsamı içinde olmamasına rağmen, 16 Aralık 1995'te imzalanmış olan ve Gümrük Birliği'ni tamamlamayı amaçlayan bir serbest ticaret anlaşması temelinde bu ürünler de Türkiye ve AB arasında serbestçe dolaşacaklardır.

Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki Gümrük Birliği kesinlikle gelişmiştir. Malların serbest dolaşımı önemli ölçüde sağlanmış ve buna muhtelif yasal düzenlemeler eşlik etmiştir. Örnek

---

¹⁴ <http://www.ikv.org.tr/tarihce.php>, 30 Nisan 2006

olarak, Türkiye tarafından sanayi malları ithalatı üzerine konulan ve bir gümrük vergisiyle eş etkiye sahip olan Toplu Konut Fonu kesintileri, Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesinin ardından kaldırılmıştır. Ancak, bu alanda tam bir uyuma ulaşmak için bir dizi düzenleme daha yapılması gerekmektedir.

Türkiye, halk sağlığı ile ilgili gerekçelere dayanarak 1996'dan beri canlı hayvan ve et ithalatı üzerinde tarife dışı ticaret engelleri uygulamaktaydı. Ancak, bu yasaklar ile, Türkiye, tarımsal ticaretin serbestleşme düzeyini arttırmaya yönelik iki taraflı görüşmeleri geciktirdiği gibi, Gümrük Birliği'nin etkin biçimde uygulanmasına engel olmaktadır. Komisyon, canlı hayvan ithalatı üzerindeki resmî yasağın ve et ithalatı üzerindeki fiilî yasağın kaldırılmasını Türkiye'den talep etmiştir.

Ayrıca, bazı ürünlerle ilgili olarak bir kısım idari engeller hala devam etmektedir. Genel olarak çok fazla zaman alan ve hayli maliyetli olabilen idarî usuller ve yönetmelikler, giriş engelleri olarak görülmektedir. Bu türden işlemlerin nihai sonuçları, malların dolaşımını şu veya bu şekilde engellemekte, tarifeler ve kotalarla aynı etkileri yaratmaktadır.

4.2.2. Üçüncü Ülkelere Yönelik Ortak Bir Ticari Politika

Üçüncü ülkelere yönelik ortak ticaret politikası, herhangi bir gümrük birliğinin temellerinden biridir. Türkiye, 1/95 sayılı Karar gereğince, kendi mevzuatını AB'nin ortak ticari politikasıyla uyumlu hale getirmek için adımlar atmıştır.

Her şeyden önce, Türkiye, Ocak 1996'da, gümrük birliği alanına üçüncü ülkelerden ithal edilen mallara Topluluk ve Türkiye tarafından (veya, onlar da Gümrük Birliği'nin içinde olduklarından, Malta ve San Marino tarafından) uygulanan bir tarife olan Ortak Gümrük Tarifesi'ni (OGT) kabul etmiş ve uygulamaya başlamıştır. Bir tür ithalat için uygulanan tarife oranları, ithalatın niteliğine, nereden geldiğine ve GATT hükümlerine göre, diğer türlerdeki ithalat için uygulanan oranlardan farklıdır. Gümrük Birliği'ne üye olan her devlet tek bir tarife uygulamaktadır, böylece gümrük birliği içinde hangi malların serbestçe dolaşabileceğini belirlemeye gerek yoktur. Anlaşmaya göre, Türkiye, bağımsız olarak veya AB'nin rızası olmaksızın, kendi tarifelerini OGT'nin altına indirme veya başka herhangi bir şekilde değiştirme hakkına sahip olmayacaktır. Ancak, Ortak Gümrük Tarifesi'ni değiştirmek, gümrük vergilerini askıya almak veya yeniden uygulamaya koymak için Topluluk tarafından alınan kararlar ve tarife, kotalar veya fiyat tavanları ile ilgili olarak alınan kararlar hakkında

Türkiye'ye bilgi verilecek ve bu amaçla kurulmuş olan Gümrük Birliği Ortak Komitesi içinde önceden istişarelerde bulunulacaktır.

OGT'nin benimsenmesine, ortak ithalat ve ihracat yönetmeliklerinin tam olarak kabul edilmesi ihtiyacı eşlik etmiştir. Bu yönetmelikler, Topluluk Gümrük Yasası'nın ve onun uygulama hükümleri olan AB Birleşik Nomenklatürünün benimsenmesi gibi tedbirler içerir. Topluluk Gümrük Yasası, Topluluğun bütün gümrük mevzuatını tek bir metinde toplamak ve Topluluk'un ithalat ve ihracat işlemleri için bir çerçeve oluşturmak amacıyla 1994 yılında çıkarılmıştır. Topluluk Gümrük yasasıyla uyumlu yeni bir Türk Gümrük Yasası, Parlamento tarafından kabul edilmiştir.

4.3.Tarafların Gümrük Birliğinden Kaynaklanan Tahhütleri

4.3.1.Teknik Mevzuat

Türkiye, malların serbest dolaşımının tam olarak sağlanabilmesi için teknik mevzuat olarak adlandırılan, ticarete konu olan ürünlere ilişkin ortak düzenleyici çerçeveyi de üstlenmeyi taahhüt etmiştir. Uyum sağlanması gereken AB teknik mevzuatı listesi ile uygulama koşul ve kuralları 2/97 sayılı OKK ile belirlenmiştir ve Türkiye'nin uyum çalışmalarını 2000 yılı sonunda tamamlaması öngörülmüştür. Ancak, 1999 yılında gerçekleşen Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığının tanınmasını takiben uyum sağlanması gereken teknik mevzuat sayısı artmıştır. Haziran 2005 itibariyle, toplam sayısı 532 olan teknik mevzuatın, 273 tanesine uyum sağlanmıştır. AB'deki teknik mevzuatın gelişen dinamik yapısı göz önünde bulundurularak başlatılan 2/97 sayılı OKK'nın güncellenmesi çalışmaları ise son aşamaya gelmiştir.

Teknik mevzuat temel olarak klasik ve yeni yaklaşım direktiflerinden oluşmaktadır. "Klasik Yaklaşım", piyasaya sürülecek ürünlere ilişkin çok ayrıntılı tanımlamaların yanı sıra tüm üye ülkelerin kabul etmesi gereken tip onayını içermektedir. Yeni yaklaşım ise, her bir ürüne ilişkin ayrıntılı kurallara uyum yerine benzer mallardan oluşan ürün gruplarına ilişkin temel gerekleri içermektedir. Temelde, kendi kendine belgelendirme ve uyumlaştırılmış standartlara uygunluk ilkesine dayanan yeni yaklaşım, uygunluk değerlendirme, akreditasyon, standardizasyon ve piyasa gözetimi kurumlarını kapsamaktadır. Dolayısıyla, bu yaklaşımın gerektirdiği yatay idari yapılar, önemli değişiklik gerektirmektedir. 25 adet Yeni Yaklaşım Direktifinden 21'i CE (Conformite Europeen) işareti gerektirmekte, kalan 4'ü ise

gerektirmemektedir. CE bir standart değil, ürünün asgari güvenlik koşullarına sahip olduğunu gösteren ve bu nitelikteki ürünün AB’de serbestçe dolaşımını sağlayan bir işarettir. Türkiye, CE işareti gerektiren Direktiflerin ikisi dışında (İnsan Taşımak Üzere Tasarlanmış Teleferik Montajına İlişkin Direktif, Kişisel Koruyucu Donanım Hakkında Üye Devletlerin Yaklaşımına İlişkin Direktif) tamamına uyum sağlamıştır. CE işareti gerektirmeyen Yeni Yaklaşım Direktiflerinden ise sadece, Ambalaj ve Ambalaj Atıkları ile İlgili Direktif Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Mevzuat uyum çalışmaları, DTM – Dış Ticarete Standardizasyon Genel Müdürlüğü’nün koordinasyonunda belirlenen kamu kuruluşlarınca sürdürülmektedir. Bu bağlamda, ilgili kurumsal yapılanmada kaydedilen ilerleme şu şekilde özetlenebilir: Türk Standartları Enstitüsü (TSE), AB standartlarına, test – belgelendirme, metroloji ve kalibrasyon alanlarındaki uyum çalışmaları çerçevesinde yeniden yapılandırılmıştır. Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK) kurularak test – belgelendirme ve onay çalışmalarını yürüten kuruluşları akredite etmeye başlamıştır. Ancak, TÜRKAK, Avrupa Akreditasyon İşbirliği Programı’nın (EA) çok taraflı anlaşmasını halen imzalamadığı için uygunluk değerlendirmesi için halen AB’deki kurumlara başvurulmaktadır. TÜRKAK, bu doğrultuda, Avrupa Akreditasyon İşbirliği Programı’nın (EA) çok taraflı anlaşmasını imzalamak üzere 29 Mart 2005 tarihinde resmi başvuruda bulunmuştur. AB mevzuatına uygunluk çalışmalarını yürütebilecek özel ve kamu akredite laboratuvarlar işlevselleştirilmiştir. Uygunluk değerlendirmesi ve piyasa gözetimi faaliyetlerini gerçekleştirecek olan ilgili kurumlardaki altyapı çalışmaları devam etmektedir.

4.3.2.Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları

“Gümrük Birliği kapsamında tamamlanması gereken yasal düzenlemeler, malların serbest dolaşımının tam olarak sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu düzenlemeler içinde önemli bir yer tutan fikri ve sınai haklara ilişkin mevzuatın taraflar arasında farklı düzeylerde bulunması serbest dolaşıma tarife dışı engel teşkil etmektedir. Dolayısıyla, Gümrük Birliği’nin sağlıklı işleyebilmesi için Türk mevzuatının AB mevzuatı ve uluslararası sözleşmelere uyumlu hale gelmesi gerekmektedir. 1/95 sayılı OKK çerçevesinde yürütülen çalışmalar neticesinde Türkiye bu alandaki mevzuatını AB mevzuatına uyumlaştırmayı büyük oranda başarmıştır. Sınai mülkiyet hakları konusunda gerekli mevzuatı, Gümrük Birliği öncesinde yürürlüğe koymuş ve Patent Enstitüsü’nü 1994 yılında kurmuştur. 1995 yılında, güncelliğini yitiren Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu güncellenmiş ve AB mevzuatına yakınlaştırılmıştır. Ayrıca, Türkiye, bu alandaki bir çok uluslararası sözleşmeye taraf olmuş ve yürürlüğe koymuştur

(Sınai mülkiyetin korunmasına ilişkin Paris Sözleşmesi'ne, WIPO Kurulu Sözleşmesi'ne, DTO Kurulu Anlaşması ve eki ticaretle ilgili Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması'na (TRIPs), Patent Birliği Anlaşması'na, Patentlerin Uluslararası Sınıflandırılmasına ilişkin Strasburg Anlaşması'na, Marka Tescilinde Malların ve Hizmetlerin Uluslararası Sınıflandırılmasına ilişkin Nice Anlaşması'na, Markaların Sekilli Elemanlarının Uluslararası Sınıflandırılmasına ilişkin Viyana Anlaşması'na, Mikroorganizmaların Uluslararası Saklanması ile ilgili Budapeşte Anlaşması'na, Endüstriyel Tasarımların Uluslararası Sınıflandırılmasına ilişkin Lokarno Anlaşması'na, Markaların Uluslararası Tescili Hakkında Madrid Anlaşması'na ilişkin Protokole, Avrupa Patent Sözleşmesi'ne taraf olunmuş ve bu anlaşmalar yürürlüğe koyulmuştur). Son olarak, WIPO Telif Hakları Antlaşması ve WIPO İcracı ve Fonogramlar Antlaşması'nın Türkçe tercümesine ilişkin çalışmalar başlatılmıştır. Türkiye, Gümrük Birliği çerçevesinde fikri mülkiyet haklarına ilişkin uluslararası anlaşmalara, bu çerçevede Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması'na (TRIPs) taraf olarak, DTÖ yükümlülüklerini de yerine getirmektedir.”¹⁵

4.3.3.Rekabet

“Türkiye, Gümrük Birliği'ni oluşturan 1/95 Sayılı OKK ile, rekabet kurallarına ilişkin mevzuatını AB müktesebatıyla uyumlu hale getirmeyi taahhüt etmiştir. Rekabet alanındaki mevzuat uyumu, üç başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar, “Rekabet Mevzuatı Uyumu”, “Özel Haklar ve Tekel Hakları” ve “Devlet Tekelleri” olarak belirlenmiştir. “Özel Haklar ve Tekel Hakları” ile ilgili olarak bir Çalışma Grubu oluşturulmuştur ve AB mevzuatı ile Türk mevzuatı karşılaştırılarak, yapılması gerekenler tespit edilmektedir. Uyum çerçevesinde, “Ticari Nitelikli Devlet Tekelleri” alanında, özellikle alkollü içecekler konusundaki çalışmalara özel bir önem verilmektedir. Gerekli yasal düzenleme ile, TEKEL'in tekel statüsü kaldırılmış ve tütün, alkol ve alkollü içkiler piyasasındaki faaliyetlerin düzenleyici bir otorite tarafından yürütülmesi amacıyla Düzenleme Kurumu (TAPDK) kurulmuştur. Ancak, AB Komisyonu'nun Türkiye 2004 İlerleme Raporu'nda alkollü içkiler piyasasında rekabetin yeterli olmadığı ve ilgili kanunun yeniden düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir.

Uyum çalışmaları kapsamında, 7 Aralık 1994 tarihinde, 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun kabul edilmiş ve 13 Aralık 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanunu

---

¹⁵ Emlak Bankası Yayınları, Gümrük Birliği Rehberi, Ocak 1996, s.126

uygulamakla sorumlu Rekabet Kurumu'nun karar organı olan Rekabet Kurulu da, 5 Kasım 1997 tarihinden itibaren başvuruları değerlendirmeye başlamıştır. Rekabet Kurulu, Kanun'un uygulanmasına ilişkin ikincil mevzuatı, AB düzenlemelerini esas alarak hazırlamaktadır. Özellikle, grup muafiyeti alanında, önemli ölçüde ikincil mevzuat kabul edilmiştir. Bunlardan bazıları, dikey anlaşmalara ilişkin grup muafiyeti tebliği, Ar-Ge anlaşmalarına ilişkin grup muafiyeti tebliği, motorlu taşıtlar dağıtım ve servis anlaşmalarına ilişkin grup muafiyeti tebliğidir. Türkiye'deki rekabet düzenlemelerinin, AB'ye uyum süreci içinde ele alması gereken en önemli konulardan biri de devlet yardımlarıdır. Ancak, devlet yardımlarının denetimi alanında ilerleme çok sınırlıdır. AB Ortak Rekabet Politikası'nın esaslarından biri olan devlet yardımlarını inceleyecek bir makam yoktur. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı altında kurumsal bir yapılanma oluşturulması kararlaştırılmıştır.¹⁶

4.3.4.Kamu Alımları

1/95 sayılı OKK kapsamında, Türkiye'nin kamu alımları alanındaki AB mevzuatına uyum sağlaması hükme bağlanmış ve 1 Ocak 2003'te Kamu İhale Kanunu yürürlüğe koyulmuştur. Kamu ihalelerine ilişkin uygulamaları yürütecek ve şikayetleri çözüme bağlayacak hukuki ve idari düzeyde bağımsız Kamu İhale Kurumu ise Temmuz 2002'de yayımlanan yönetmelik ile çalışmalarına başlamıştır. Ancak, kamu ihalesine ilişkin mevcut yasanın, Türk teklif sahipleri lehine hükümler içerdiği AB tarafından vurgulanmaktadır. Bu kapsamda, Kamu İhale Kanunu'nun değiştirilmesi gündemde olup çalışmalar devam etmektedir.

Kamu alımları piyasalarının karşılıklı olarak açılması ve hizmetlerin serbest dolaşımı için müzakerelerin başlatılması kararı, 11 Nisan 2000 tarihli 39. AB-Türkiye Ortaklık Konseyi'nde alınmış ve Ekim 2000'de müzakereler başlamıştır. Kamu alımları alanında sağlanan ilerlemeye rağmen, hizmetlerin serbest dolaşımına ilişkin Türkiye'nin yaklaşımı, müzakerelerin "katılım müzakerelerinin başlatılması" ile birlikte, üyelik perspektifi çerçevesinde yürütülmesidir.

4.3.5.Gümrükler

Gümrük Birliği ilişkisi çerçevesinde, gümrük idarelerine yönelik yeniden yapılanma ve modernleşme çalışmaları da Türkiye'nin yükümlülükleri arasındadır. Bu kapsamda, 1998 yılında başlatılan Gümrük modernizasyonu projesi, gümrük teşkilatının yeniden

---

¹⁶ Emlak Bankası Yayınları, Gümrük Birliği Rehberi, Ocak 1996, s.113.

düzenlenmesini, vergi tahsilatının etkinliğinin artırılmasını ve daha etkili bir gümrük kontrolü sağlamaya yönelik bilgisayar sisteminin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Proje kapsamında Gümrük Teşkilat Kanunu'nda bazı değişiklikler yapılmış ve Haziran 2005 itibariyle 70 Gümrük Müdürlüğü ile 16 Gümrük Baş Müdürlüğü'nde otomasyona geçilmiştir. Böylece Türkiye'deki gümrük işlemlerinin neredeyse tamamı elektronik ortamda yürütülür hale gelmiş ve sağladığı zaman tasarrufu nedeniyle ekonomiye olumlu etkisi olmuştur.

1/95 sayılı OKK, gümrük vergileri ve ilgili düzenlemelerin yanı sıra Topluluğun gümrük konusundaki kanun, yönetmelik ve tasarruflarına da uyum sağlanmasını da hükme bağlamıştır. 5 Şubat 2000 tarihinde yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanunu ile bu alandaki yükümlülük yerine getirilmiş, malların menşei, gümrük değeri, Gümrük Birliği alanına giriş ve çıkışlar, gümrük işlemlerine ilişkin AB Gümrük Kodu'na uyum sağlanmıştır.

4.3.6.Kurumsal İşbirliği

1/95 sayılı OKK, Gümrük Birliği'nin işleyişinin denetimi ve karşılaşılan sorunlara ortak çözümler oluşturulması hususunda etkin olacak kurumsal işbirliği modelleri oluşturulmasını hükme bağlamıştır. Bilindiği gibi, Türkiye Birliğe üye olmaksızın Gümrük Birliği'ne dahil olan tek aday ülke durumundadır. Bu nedenle, Gümrük Birliği'nin sağlıklı işleyebilmesi için kurumsal yapılanma öngörülmüştür. 1/95 sayılı OKK'ya ilişkin aksaklıklar konusunda ayda en az bir kere toplanmak üzere Türkiye, Komisyon ve üye ülkelerin temsilcilerini barındıran Gümrük Birliği Ortak Komitesi (GBOK) bu doğrultuda oluşturulan bir yapılanmadır.

Ankara Anlaşması'nın gümrüklerle ilgili hükümlerinin doğru bir biçimde işletilebilmesi amacıyla oluşturulan Gümrük İşbirliği Komitesi (GİK) ise gümrük uygulamalarındaki uyumsuzlukların çözümü konularını ele almaktadır.

Gümrük Birliği ile Türkiye'nin içinde yer aldığı kurumsal yapılar arasında teknik komiteler de önemli bir yer tutmaktadır. Ancak Türkiye, 1/95 sayılı OKK ile belirlenen "Nomenklatür Komitesi", "Gümrük Kodu Komitesi" ve "Dış Ticaret İstatistikleri komitesi" başta olmak üzere, Komisyon bünyesinde faaliyet gösteren yaklaşık 450 teknik komiteden yalnızca 17 tanesine ve ancak gözlemci statüsü ile katılabilmekte, ticaret politikasının belirlenmesinde en önemli fonksiyonu bulunan Komite 133'e ise iştirak hakkı bulunmamaktadır. Bu nedenle Gümrük Birliği'nin AB içinde işleyişini izlemek mevzuat değişikliklerinden zamanında haberdar olmak ve ilgili kurumsal yapıyı tanımak açısından teknik komitelere katılım

üzerinde önemle durulmalıdır. Söz konusu talep, çeşitli platformlarda Türkiye tarafından dile getirilmektedir.

Gümrük Birliği'nin işleyişi ile doğrudan ilgili alanlarda yeni mevzuat hazırlamak ya da mevcut mevzuatı değiştirmek için 1/95 sayılı OKK'nın 54 ila 60. maddelerinde öngörülen karşılıklı danışma mekanizması ise, yeterli işbirliği geliştirilememesi nedeniyle etkinlik kazanamamıştır. Türkiye, GBOK toplantılarında konuyu dile getirmekte ve Gümrük Birliği'ni ilgilendiren alanlarda alınan kararların formülasyonuna aktif katılım talep etmektedir.

Gümrük Birliği'nin yürütülmesini kolaylaştıran bir diğer yapı da Gümrükler 2007 Programı'dır. Türkiye'nin Gümrük Birliği çerçevesinde 1996 yılından bu yana katılabildiği programa, 1999 yılından itibaren aday ülke statüsüyle katılım sağlanmış, son olarak katkı payının önemli miktarının AB hibelerinden karşılanması için imzalanması gereken Finansman Anlaşmasının imzalanmasıyla tam katılım sağlanmıştır.

4.4. Değerlendirme :

6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı ortaklık konseyi kararı içerisinde yer alan yükümlülükler ve fırsatlar ile reel anlamda gerçekleştirilenler arasında bir karşılaştırma yapıldığında aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

- 1) Gümrük Birliği kararı ve ortaklığın genişletilmesine ilişkin bildiri kapsam ve içerdikleri mekanizmalar itibariyle, entegrasyonu geliştirmek ve Türkiye'yi tam üyeliğe hazırlamak için gerekli unsurları içermektedir.
- 2) Gümrük Birliği'nin sanayi mallarının serbest dolaşımını ön gören temel hükümleri büyük ölçüde yerine getirilmiştir. Bu anlamda Gümrük Birliği işlemektedir.
- 3) Ancak, Gümrük Birliği'nin tüm hükümlerinin ne AB ne Türkiye tarafından tam olarak uygulandığını söyleye bilmek mümkün değildir. İki taraflı ticarete tam anlamıyla serbest bir rejim uygulanmakta olmasına karşın, ortak dış ticaret politikası hazırlanması ve uygulanması konusunda gerçek bir entegrasyona ulaşılamamıştır.
- 4) Gümrük Birliği malların serbest dolaşımı açısından olumlu bir yönde işlemesine karşın daha fazla bir entegrasyon için bir araç oluşturmak konusunda yeterli olamamıştır. Ortaklığı genişletmek ve Türkiye'yi tek pazarla bütünleştirmek için herhangi bir ortak faaliyet meydana gelmemiştir. Bunun temel sebebi ise taraflar arasındaki siyasi diyalog eksikliğidir.

- 5) Ortak faaliyet ve çaba gerektiren alanların dışında, tek taraflı çabalarla elde edilebilecek Türkiye açısından olumlu etkiler yaratabilecek hususlarda dahi yeterli bir gelişme kaydedilememiştir.

Gümrük Birliği çerçevesindeki yükümlülüklerin yerine getirilmemesinin veya fırsatların değerlendirilmemesinin altında yatan temel nedenin, sivil toplum ve kamu yönetiminde de bir atalat yaratan siyasi irade eksikliği olduğudur.

Bu alandaki herhangi bir gelişmenin ön şartı AB'nin diğer adaylara tanıdığı bütünleştirici ve yapıcı iş birliği modelini Türkiye'yi de kapsayacak şekilde genişletmesidir.

III.BÖLÜM

GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN TÜRKİYE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

5. GÜMRÜK BİRLİĞİ TÜRKİYE'YE NE OLANAKLAR GETİRİYOR

5.1. Kotaların Kalkması

Türkiye, Topluluk çıkışlı ithalata uygulanan miktar kısıtlamalarını kısmen kaldırmak ve belirtilmeyen maddelerin ithalatında Topluluk lehine kontenjan açmaktada yükümlüdür. Türkiye ile Topluluk arasında tam bir Gümrük Birliğinin kurulabilmesi için, gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarının da (kotaların) kaldırılması gerekir. Kotalar, maliyetlerden bağımsız olarak kesin bir koruma sağladığı için gümrük vergilerinin indirilmesinden daha önemlidir. Türkiye, özellikle Topluluktan yapacağı ithalat üzerindeki ithal teminatlarını da zaman içinde kaldırmayı üstlenmiştir. Bunun, mal gruplarına göre 12 ve 22 yıllık süreler içinde gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Katma Protokol, taraflar arasında ithal miktar kısıtlamaları ile eş etkili tüm tedbirleri yasaklamış ve mevcut kotaların dışında yeni kota konulmasını kabul etmiştir .

5.2.Vergi Muafiyeti

Gümrük Birliği'nin esasını oluşturan gümrük vergileri ile eş etkili vergilerin kaldırılması, Topluluğun OGT'ne uyum ile miktar kısıtlamalarının giderilmesi, Katma Protokol'un 7. ile 35. maddelerinde düzenlenmiştir. İthalat ve ihracaatta uygulanan gümrük vergileri ile Toplu Konut Fonu dahil eş etkili diğer vergiler yürürlükten kalkmıştır. İthalattaki verginin kaldırılmasıyla, otomobil, otobüs gibi ulaşım araçlarından, beyaz eşyaya, her türlü teknik cihazdan, traktör, biçerdöver, takım tezahı gibi tarım, inşaat, sanayi dallarında kullanılan mallara kadar, tüm malların, hammaddelerin Türkiye'ye girişi daha ucuz olacaktır.

Gümrük Birliği ile, vergi ve vergi-dışı koruma önlemleri kademeli olarak gerçekleştirilmekle birlikte önemli ölçüde azalacaktır. Türkiye'de 1980 sonrasında izlenen ekonomi politikası genel olarak korumayı azaltıcı yönde çalışmıştır. Ancak, Birliğin mevcut üyeleri ile kıyaslandığında, Türkiye'de özellikle sanayi ürünlerinde koruma oranlarının hala oldukça yüksek olduğunu ifade etmek mümkündür. “Bu bağlamda, Türkiye'nin sanayi ürünleri

ihracatının temel taşlarını oluşturan işlenmiş tarım ürünleri, tekstil ve giyim eşyası gibi ihracat kalemlerinde ülkemizde mevcut nispeten yüksek koruma nedeniyle, gümrük oranlarının düşürülmesi kısa vadede bu sektörler için birtakım sorunlar yaratabilecektir. Her ne kadar 1980 sonrasında bu ürünlerde ithalatın serbest bırakılma (liberasyon) oranı önemli ölçüde yükselmiş ise de, bu dönemde dış alımı serbest bırakılan malların fonlar ve benzeri araçlarla korunması yoluna gidilmiştir. ¹⁷

5.3. Avrupa Mallarında Ucuzluk

Türkiye'deki insanların Avrupa mallarını alım gücünün düşük olması nedeniyle, Avrupa firmaları Türk pazarına girebilmek için mallarının fiyatlarını düşüreceklerdir. Halkımız ihtiyacı olan ve Avrupa'da üretilmiş kaliteli malları daha ucuza alma imkanına sahip olacaktır. Mal çeşidinin artmasıyla birlikte kalitede artacaktır. Örneğin otomotiv ve beyaz eşya sektörü, fiyatlarını arttırmadan kaliteyi yükseltmek zorunda kalacaktır.

" Gümrük Birliği ile gümrük vergilerinde gerçekleşecek olan büyük boyutlu indirimler, makine ve teçhizat da dahil olmak üzere, ithal girdilerin ucuzlamasına yol açarak, üretim maliyetlerini, dolayısıyla da mamul madde fiyatlarını rekabet edebilir hale getirerek ihracatın artmasını kolaylaştıracaktır. Maliyetlerdeki bu azalma sabit sermaye yatırımlarının artmasını da sağlayacaktır. Yeni makina ve teçhizat ithalatına gelecek olan kolaylık, üretim kapasitesini genişletirken, teknoloji transferini de hızlandıracak, know-how ve patent konularında da yararlar sağlayacaktır. Bu durum ise, ürün çeşitliliğinin artmasını, üretim kalitesinin yükselmesini, maliyetlerin düşmesini, dış pazarların büyümesini ve sonuçta ihracatın ve gelir düzeyinin artmasını sağlayacaktır. ¹⁸

5.4. Gümrük Duvarlarının Kalkması

Gümrük Birliğinin 1 Ocak 1996'da yürürlüğe girmesiyle, Türkiye'de Ortak Gümrük Tarifesi uygulamaya başlamıştır. Ortak Gümrük Tarifesi ile Gümrük Birliği kuran ülkelerin iç sınırlarında gümrükler kalkacaktır. Ancak diğer ülkelere gelen mallara karşı, üçüncü

---

¹⁷ İmre.A.N.,a.g.k.1995.s.1.

¹⁸ İmre.A.N.,a.g.k.1995.s.2.

ülkelerle ticari ilişkilerinde Avrupa Birliği ile aynı tarifeden gümrük uygulayacaktır. Böylece bloklaşan dünyada bir takım gümrük duvarlarıyla kendini koruyan ülkelerin arasında Türkiye'de yer alacak ve birbirleriyle ticaret ilişkilerinde aynı oranda gümrük uygulayacaklar.

Orta ve uzun dönemde Gümrük Birliği ile Türkiye ve Birlik üyesi ülkeler arasındaki ticaretin hacminin artmasını, kapsamının genişlemesini sağlamıştır. İstikrarlı bir pazarın ülkemizde üretilen mallara yaratacağı talep, Türkiye'nin mukayeseli üstünlüğe sahip bulunduğu üretim alanlarında ihracatı geliştirme fırsatı yaratacaktır.

5.5. Türkiye'ye Yeni Teknoloji İmkani

Türkiye'ye yabancı sermaye ve teknoloji girdisi artmıştır. Bu da daha kaliteli mal ve hizmet üretilmesine olanak sağlamıştır. Böyle bir yatırım sonucunda üretilen mallar yerli pazarın dışında Avrupa'ya ya da üçüncü ülkelere ihraç edilecektir. Bu da Türkiye'ye önemli oranda döviz gelmesini sağlayacaktır.

5.6. Daha Kaliteli Mal Üretimi

İhracatta uygulanan gümrük vergilerinin de kaldırılmasıyla, ihracatçımız hem vergiye ödediği kazancını malın daha kaliteli üretilmesine ayırabilecek, hem de daha çok ihracat yapabilecektir. Böylece, sadece ihracatlar değil, Anadolu'nun en küçük işletmelerinden en büyük işletmelerine kadar hepsinin, Türk çiftçisinin, esnafının, sanayicisinin ürettiği mallar Avrupa pazarına serbestçe girebilecektir ve böylece Türk ihracatçılar, mallarını 300 milyon nüfuslu pazara sunma fırsatı bulacaklardır.

" Gümrük Birliği ile, Türkiye için beraberinde üretimde standartlaşma çalışmalarının hızlandırılması ve AB paralelinde bir milli akreditasyon sisteminin kurularak bu alanda gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gereğini getirmektedir. Türkiye ile Avrupa Birliği endüstriyel standartları arasındaki farkların küçümesi, ülkemiz sanayinin dış piyasalara uyumu konusundaki sorunları azaltmaktadır. Bununla birlikte, tek tip üretim, Türk sanayicisinin Birlik dışı piyasalardaki mevcut esnekliğini azaltıcı etki yaratabilecektir. "¹⁹

---

¹⁹ İmre.A.N.,a.g.k.1995.s.2.

5. 7. Kalite Kontrolü

Türkiye standardizasyon, kalite, test, akreditasyon ve belgelendirme konularındaki tüm mevzuat düzenlemelerini tamamlamıştır. Bu çerçevede; Maliye Kalite Konseyi, Milli Akreditasyon Konseyi'ne dönüştürülecek ve üretilen malların kalitesini kontrol edecektir. TSE Damgası yerine "Sanayi Ürünleri Kalite Damgası"nı (CE) getirilmiş ve ihracat yapmak için bu damga şart koşulmuştur.

5.8. Hizmetlerde Serbest Dolaşım

Gümrük Birliği ile öngörülen hizmet alışverişi de sağlanacaktır. Hizmetler de mallar gibi serbest dolaşmaya başlamıştır.

5.9. Rekabet Ortamı

Otomotiv, otomotiv yan sanayi, tarımsal araçlar, elektrikli ve elektronik eşyalar, makineler, metal, ağaç ürünleri ve mobilya, kağıt ve kağıt ürünleri, basım sanayi dallarında Türk ürünleri ile Avrupa ürünleri firmaları arasında rekabet yaşanacaktır. Gümrük Birliği'yle girilen yeni rekabet ortamı uzun dönemde yüksek maliyet ve düşük verimlilikte üretim yapan üreticileri sektörü terk etmeye zorlayacak, sanayi yapısına dinamizm getirerek kaynakların rekabet gücü düşük sektörlerden, rekabet gücü yüksek sektörlerle kayması suretiyle, ekonomide kaynak dağılımının yeniden düzenlenmesini, kaynakların etkin dağılımını ve verimliliğin artmasını sağlayacaktır .

" ISO tarafından gerçekleştirilen ankete göre, işgücü maliyeti rekabet edebilirliği belirleyen etkenler arasında ön sırayı almaktadır. Türkiye'de ücretlerin, Avrupa Birliği ülkelerine oranla düşük olması, özellikle tekstil gibi emek-yoğun niteliğini koruyan sektörlerde rekabet gücünü yükselten bir etken oluşturmaktadır. Bununla birlikte, özellikle Avrupa Birliği'ne entegrasyon geliştikçe, gerek sanayi genelinde, gerekse düşük ücretli iş kollarında ücret düzeyi yükselecek ve göreceli avantajı en azından kısa vadede zayıflatıcı etki yaratacaktır. Ancak reel ücretlerin artması yurt-içi talebi de genişleteceği için mevcut tesisler büyüyecek, atıl kapasite azalacak, dolayısıyla de istihdam artacaktır. "²⁰

---

²⁰ İmre.A.N.,a.g.k.1995.s.3.

5.10. Ucuz Gıda ve Yeni İş Alanları

İşlenmiş tarım ürünlerinin ihracatı artacaktır. Bu süratle, ucuz işçi ve emek yoğun olan gıda sektöründe istihdam artışı olacaktır. Gıda üreten sektörle daha çok işçi çalışmaya başlayacaktır. Bu durum işsizliğin azalmasında önemli rol oynayacaktır. Tarım ürünlerindeki korunma payları (devlet sübvansiyonu) üç aşamalı olarak kaldırılacaktır.

(1 Temmuz 1995' den başlamak üzere 1.1.1997 tarihine kadar olmak üzere bir geçiş dönemi uygulanmıştır).

5.11. Devlet Tekellerine Yeni Düzen

Kamu teşebbüsleri ile ticari nitelikteki devlet tekelleri topluluk vatandaşları ile Türk vatandaşları arasında ayırım yapmayacak şekle dönüştürülecektir. Ticari nitelikli devlet tekelleri yeniden düzenlenecektir.

5.12. Fikirlerin Serbest Dolaşımı

Fikirlerin serbestçe dolaşımı çerçevesinde; telif hakları ve komşu hakları ile ilgili düzenleme, görsel ve işitsel eserler konusunda düzenleme, bilgisayar korunmasına ilişkin düzenleme, patent yasası, ticari markalar, taklit markalar, coğrafi işaretlerin korunması ve sınai tasarımların korunması alanlarında Topluluk mevzuatına uygun düzenlemelerin yapılması ile her türlü buluş, eser ve marka korunacak ve sahte markalı mal ticareti sona erecektir.

5.13. Çalışma Barışına Yasal Güvence

Gümrük Birliği ile işçi ve işveren arasındaki sorunların çözümü hızlandıracaktır. Bu çerçevede sosyal tarafların eşit oranda katılacağı "Ekonomik ve Sosyal Konsey" kurularak işsizlik sigortası, iş güvencesi ve kamu görevlilerine sendikal haklar gibi konulardaki yasal düzenlemeler hızla gerçekleştirilmiştir. Gümrük Birliği'yle Avrupa Birliği ülkelerinde ikamet eden Türk işçilerinin durumlarının (başta sosyal Güvenlik ve çalışma şartları) iyileştirilerek

buldukları toplumlara daha iyi entegrasyonlarının sağlanması yönünde her türlü tedbir araştırılacak ve bu amaçla karşılıklı ve sürekli bir diyalog ortamı oluşturulacaktır.

5.14. Haksız Rekabetin Sona Ermesi

Piyasaya hakim olan teşebbüslerin (şirketlerin) hakim durumlarını kötüye kullanarak tekel oluşturmalarını önlemek amacıyla Rekabet Kurumu'na işlerlik kazandırılması ile küçük-büyük bütün şirketlere eşit rekabet koşulları sağlanmış olacaktır. "İthalata Gözetim ve Korunma Önlemlerini Değerlendirme Kurulu" 'nun da, ithalatta haksız rekabeti önlemesi amaçlanmıştır.

5.15. Eşit Oranda Vergi

AB üyesi ülkeler ve Türkiye, dolaylı ve dolaysız olarak ithal mallara, milli mallara uyguladıklarından daha fazla iç vergi uygulamayacaktır. Bu karar uyarınca, örneğin yerli otomobillerde uygulanan taşıt vergisi oranı, ithal otomobillere uygulanırken de aynı düzeyde olacaktır.

5.16. Devlet Yardımı

Sosyal amaçlı olanlar istisna olmak üzere, rekabeti bozacak devlet yardımları yasaklanmıştır. Türkiye'nin, tekstil ve konfeksiyon alanlarında uyguladığı devlet yardımlarını, Gümrük Birliği'nden önce yeni mevzuata adapte etmesi istenmiştir. Türkiye'nin az gelişmiş bölgelere yaptığı devlet yardımı 5 yıl süreyle, AB ile ticaret koşullarına zarar vermeyecek şekilde devam ettirilmiştir.

Devlet yardımlarında, parasal teşvikler yerine, çevre fuar-tanıtım, pazar araştırma, eğitim gibi destekler verilebilecektir. Toplu konut Fonu'nun kaldırılmasıyla insanların serbest dolaşımı kolaylaşmış, İlaç hammaddesi gibi Toplu Konut Fonu'nun alındığı ithal mallarda ucuzlama sağlanmıştır.

Gümrüklerde tek idari belge kullanılacaktır. Böylece bürokratik işlemler asgariye inmiştir. Kamu ihaleleri karşılıklı olarak açılacaktır. Bu yöntemle Türk mütahhitleri Avrupa ülkelerindeki ihalelere de katılabilmeleri sağlanmıştır.

5.17. Tavsiye Kararı İle İşbirliği Sağlanması

Ortaklık Konseyinin kabul ettiği Tavsiye Kararı'nda Türkiye ile Topluluk arasında işbirliği alanlarının genişletilmesi amaçlanmaktadır. Buna göre, Türkiye ile Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasında aşağıdaki alanlarda işbirliği gerçekleştirilecektir.

" Ortak Yatırım Sinai işbirliği çerçevesinde, küçük ve ortaboy işletmeler başta olmak üzere, Türk firmaları ile Avrupa firmaları arasında, yatırım ilişkilerinin oluşmasına yönelik Topluluk araçları, Türkiye'nin istifadesine sunulacak. Firmalar arasında ortak girişimlerin teşviki, ihtiyaç duyulan sanayi sektörlerinde sektörün durumu ve gelişme perspektifleri hakkında temas grupları kurulacaktır.

Ortak altyapı projeleri Türkiye'nin Trans-Avrupa şebekelerinde katılımını sağlamak amacıyla; Enerji, Ulaştırma ve Telekomünikasyon gibi alanlardaki projeleri konusunda, diyalog başlatılacaktır.

Türkiye'nin petrol transit ülkesi rolü dikkate alınarak, enerji sektöründe işbirliği yapılacak, bilgi değişimi güçlendirilecektir. Demiryolları ve köprülerin kalite ve verimliliğinin artırılması için teknik yardımda bulunulacak, kombine taşımacılık teşvik edilecek. Türk telekomünikasyon şebekesinin modernizasyonu, iletişim sistemlerinin standardizasyonu ve idaresi konusunda işbirliğine gidilecektir. "²¹

5.18. Türk İşçilerinin Uyumu

Sosyal alanda, Avrupa Birliği ülkelerinde yasal olarak ikamet eden Türk işçileri konusunda sürekli bir diyalog tesis edilecek ve işçilerin daha iyi entegre olmaları konusunda her türlü tedbir araştırılacaktır.

5.19. Bilimsel İşbirliği ve Bilgi Değişimi

Bilimsel işbirliği alanlarında, bilgi değişimi yapılacak Türk üniversite ve araştırma kuruluşları ile topluluktaki benzer bilimsel işbirliği şebekelerinin oluşturulmasına yönelik çabalara destek

---

²¹ Vakıfbank Yayınları, Gümrük Birliğinin Türk Ekonomisine Muhtemel Etkileri ,1996, s.200/202.

verilecektir. Böylece, eğitim tarzı, kalitesi ve içeriği yükselecektir. Çocuklar, gençler Avrupa'da ne kadar iyi, güzel imkan varsa hepsine, onlarla birlikte sahip olacaktır.

Çevrenin tahribine karşı sürdürülen mücadeleyi geliştirmek ve güçlendirmek amacıyla; mesleki eğitim, uzman, ve bilgi değişimi yapılacaktır, Türkiye'nin Avrupa Çevre ajansına katılma imkanları inceleyecek, Avrupa Birliği, enformasyon ve iletişim alanında, Türk Radyo ve Televizyon kurumlarına, "Görüntü bankalarına erişim" gibi konular dahil olmak üzere teknik yardım verecektir.

5.20. Mevzuat Uyumu

Adalet ve İçişleri alanlarında, uyuşturucu maddelere karşı sürdürülen mücadele, yasadışı faaliyetlerin önlenmesi, yargı alanında ve güvenlik güçleri arasında işbirliği geliştirilecek, Türkiye'deki tüketiciyi koruma sistemi, Topluluk sistemi ile yakınlaşılacak, Makro ekonomik politikaların yürütülmesine ilişkin diyalog sağlanmış olacaktır.

5.21. Kültür Değişimi

Kültür zenginliklerinin karşılıklı olarak daha iyi tanıtılması için özel çaba gösterilecektir. Kültür alışverişi yoluyla da Avrupa ile bütünleşme yaşanacaktır. Ancak bu süreçte, hiçbir şekilde kendi geleneklerimizden, inançlarımızdan, ihtiyaçlarımızdan ve ülkenin önceliklerinden vazgeçilmeyecektir.

5.22. Yeni Kurumlar

Gümrük Birliği ile Türkiye'de, Adalet'ten Eğitim'e ve Çevre'ye kadar uzanan birçok alanda reform yapılmıştır. Tek standartlı demokrasinin gerektirdiği bütün kurumlar kurulacak ve yerleştirilmiştir. Statistlik alanda, Toplulukta ve uluslararası alanda uygulanan yöntem, standart ve sınıflandırmalara uygun güvenilir bir istatistik sistemin geliştirilmesine yönelik işbirliği güçlendirilmiştir.

5.23. Mali Yardım

5.23.1. Adaylık Öncesi Dönem

“Türkiye-AB mali işbirliği, ortaklık ilişkisinin başlangıcından Gümrük Birliği'nin tamamlanmasına kadar olan dönemde (1964-1996), esas olarak Mali Protokollerle yürütülmüştür. Türkiye'nin sosyal ve ekonomik gelişmesini teşvik amacıyla 1964-1981 yılları arasında üç Mali Protokol ile bir Tamamlayıcı Protokol imzalanmıştır. 1981 yılı sonrasında 600 milyon Euro tutarında Dördüncü Mali Protokol hazırlanmış, ancak Yunanistan'ın vetosu nedeniyle yürürlüğe girememiştir. Mali Protokoller kapsamındaki yardım türü ağırlıklı olarak hibelerden, ayrıca Avrupa Yatırım Bankası (AYB) ve Topluluk kaynaklı kredilerden oluşmaktadır. 32 yıllık bu dönemde 1.433 milyon Euro tutarında yardım öngörülmesine rağmen kullanılabilen yardım toplam 830 milyon Euro seviyesinde kalmıştır.

1 Ocak 1996'da tamamlanan Gümrük Birliği çerçevesinde ise, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Türkiye'ye, AB bütçe kaynaklarından ve Topluluğun Akdeniz ülkelerine yönelik programından kredi ve hibe yardımları öngörülmüştür. 1996-1999 döneminde hibe yardımlar Bütçe Kaynaklı Yardım, MEDA, İdari İşbirliği Fonu gibi başlıklar altında toplanmış ve 768 milyon Euro'luk yardım öngörülmüştür. Ancak bu yardımın kullanımı Yunanistan'ın engellemesi nedeniyle 52 milyon Euro gibi düşük bir seviyede kalmıştır.”²²

5.23.2. Katılım Öncesi Yardım

“Avrupa Birliği'nin Aralık 1999 tarihinde gerçekleştirdiği Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB üyeliği adaylığının teyit edilmesiyle Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir sürece girilmiş ve bu gelişme Türkiye'ye sağlanan mali yardımın niteliği ve miktarında değişikliğe sebep olmuştur. Avrupa Birliği, bu süreçte Türkiye'nin diğer aday ülkelerle eşit koşullarda yer alacağını belirterek Aralık 2001'de kabul ettiği “Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardıma Yönelik Çerçeve Tüzük” ile Türkiye'ye yapılacak hibe niteliğindeki mali yardımları tek bir çerçeve altında toplamıştır.

²²

<http://www.ikv.org.tr/maliisbirligi.php>, 30 Nisan 2006

Çerçeve Tüzük'ten önce mali yardım; MEDA, Türkiye'ye Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Yardımı ve Türkiye-AB Gümrük Birliği'ni Güçlendirme Yardımı olmak üzere üç ayrı bütçe kalemi altında toplanmıştı. Bu tüzükle mali yardımlar tek bir bütçe kalemine aktarılmıştır.

Türkiye için katılım öncesi mali yardım tüzüğü, ulaştırma ve çevre altyapısı ile bölgesel ve kırsal kalkınma programlarına yatırım dahil bu alanlardaki tüm programları desteklemektedir. Tek çerçeve tüzüğüne göre;

- Yardım hibe niteliğindedir, proje ve programlar çerçevesinde sağlanır.
- Hibe niteliğindeki yardım, katılıma yöneliktir, Katılım Ortaklığı Belgesi'ndeki esaslara dayanır ve üyelik kriterlerini yerine getirmeye yardımcı olur.
- Proje yönetiminde merkezi olmayan yapılanma esastır.
- Projenin gerçekleştireceği faaliyetlere bağlı olarak yapılacak sözleşmenin türü hizmet, mal, iş, hibe şeklinde sınıflandırılır.
- Yardım, ortak finansman anlayışına dayanır.
- Yardım, projelerin programlama sürecine de destek olur; iletişim hizmetleri, izleme, değerlendirme ve denetleme görevlerini kapsar.
- Türkiye'nin yanı sıra üye ve aday ülkelerden gerçek ve tüzel kişiler yeni program çerçevesindeki ihalelere katılabilir.
- Türk firmaları diğer adayların faydalandığı PHARE, ISPA, SAPARD, CARDS ve TACIS programları bünyesindeki projeler için açılacak ihalelere katılabilir.

Adaylıkla gündeme gelen bir başka husus ise yardım miktarının artırılması olmuştur.

- AB tarafından Türkiye'ye 2000-2006 döneminde 1,04 milyar Euro olarak sağlanması öngörülen mali yardımın, AB Komisyonu'nun Ekim 2002 tarihinde sunduğu Strateji Belgesi'nde Türkiye'nin ihtiyacı doğrultusunda önemli miktarda artırılması öngörülmüştür.
- Bu yaklaşım, Aralık 2002 tarihinde gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi'nde de Türkiye'nin 2004-2006 döneminde mali işbirliği çerçevesinde; 2004 yılında 250 milyon Euro, 2005 yılında 300 milyon Euro ve 2006 yılında 500 milyon Euro olmak üzere toplam 1,05 milyar Euro tutarında hibe niteliğinde mali yardım kullanmasına karar verilerek onaylanmıştır.
- Böylece yardımların yıllık ortalaması da 177 milyon Euro'dan 250 milyon Euro'ya yükselmiştir.

Bu yeni dönemde Avrupa Birliği tarafından sağlanacak mali yardımların Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program'da yer alan önceliklere uygun projeler kapsamında hayata geçirilmesi; ayrıca Türkiye'de de diğer aday ülkelerle aynı kurumsal yapılanmanın gerçekleştirilmesi, aynı terminolojinin kullanılması; üye devletlerin adaylarla ve adayların birbirleri ile ilişkilerinin güçlendirilmesi açısından "Merkezi Olmayan Yapılanma" oluşturulması gerekmiştir. Türkiye söz konusu yapılanmayı 2001 yılında kurmuştur."²³

5.23.3. 2007-2013 Dönemi AB Mali Perspektifinde Yeni "Katılım öncesi Araç"

"Avrupa Komisyonu, 10 Şubat 2004 tarihinde yayımladığı bildiriye yeni dönem mali perspektifiyle ilgili görüşlerini açıklamıştır. Bildiriye 2007-2013 bütçesine ilişkin harcama kalemleri de yer almaktadır. 14 Temmuz 2004 tarihinde ise Komisyon mali çerçeveye ilgili yönelimini pekiştirmiş, bütçe disiplini ve bütçe prosedürünün geliştirilmesine yönelik yeni bir Kurumlararası Anlaşma metni önermiştir.

Yeni mali perspektife göre AB, faaliyetlerini beş temel başlık altında toplayacaktır. "Global bir Aktör olarak AB" başlığı altında yer alan Katılım Öncesi Araç, aday ülkeler Türkiye ve Hırvatistan'ın yanı sıra potansiyel aday ülkeler olarak değerlendirilen Batı Balkan ülkelerine yönelik harcamaları kapsayacaktır. Araç Türkiye Mali Tüzüğü, PHARE, ISPA, SAPARD ve CARDS programlarının yerini alacak, üye olacak ülkelerdeki programların yönetimini kolaylaştıracaktır. Yardımdan yararlanacak bölgeler tanınmış aday ülkeler ve potansiyel aday ülkeler olmak üzere iki kategoriye ayrılacaktır. Yeni Katılım Öncesi Araç, kurumsal yapının güçlendirilmesi, bölgesel ve sınır ötesi işbirliği, bölgesel kalkınma, insan kaynaklarının geliştirilmesi, kırsal kalkınma gibi alanlara odaklanacaktır. 2007-2013 yılları arasında Katılım Öncesi Araç için ayrılan toplam miktar Komisyon tarafından şu şekilde önerilmiştir (milyon €):"²⁴

Yıllar	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Toplam
Taahhüt edilen	1.523	1.744	1.854	2.115	2.455	2.613	2.746	15.050
Ödenmesi planlanan	382	867	1.384	1.828	2.059	2.288	6.242	15.050

²³ <http://www.ikv.org.tr/maliisbirligi.php>, 30 Nisan 2006

²⁴ <http://www.ikv.org.tr/maliisbirligi.php>, 30 Nisan 2006

6. GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN TÜRK EKONOMİSİNE ETKİLERİ

İlk olarak Gümrük Birliği ve Türkiye'nin rekabet gücü ile ilgili saptamalarda bulunarak, Türk ekonomisinin Gümrük Birliği'ne üye ülkeler karşısındaki durumunu incelemek gerekir. Türk ekonomisinin başlıca sorunlarının makro-ekonomik dengesizlikler, yatırım yetersizliği, kamu finansman açıklarının büyüklüğü, işgücü maliyetlerindeki dengesizlikler, istihdamı olumsuz etkileyen yükler, enerji fiyatlarının AB ülkelerine göre yüksekliği bilindiğine göre bu sorunların rekabeti nasıl etkilediğine bakmak gerekir .

İkinci olarak, Gümrük Birliğinin Türk işgücü piyasası üzerindeki muhtemel etkilerini; kısa ve orta dönemdeki etkiler ve uzun dönemdeki etkiler olmak üzere iki kısımda incelemeliyiz. Kısa ve orta dönemde karşılaşılması muhtemel etkiler, istihdam ve işsizlik sorunu ile çalışma hayatına ilişkin sorunlar olarak ortaya çıkar. Gümrük birliği'nin istihdam ve işsizlik sorununa olumsuz olarak etkilerinin olabileceğini düşünebiliriz, çünkü KOBİ'lerin temel sorunu, özelleştirme ile artış gösterecek olan işsizlik, kayıt dışı ekonominin giderek genişleyen boyutu ile yaratacağı sorunlar, rekabet gücünü artırmak için zorunlu olan teknolojik değişimin yol açacağı istihdam sorunları ile vasıflı iş gücüne olan ihtiyaçtaki artış Türk ekonomisi üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Fakat Gümrük Birliği'nin, uzun dönemde Türk İşgücü Piyasası üzerinde, kısa döneme oranla daha olumlu sonuçlar yaratmasını bekleyebiliriz, çünkü özellikle yabancı sermaye yatırımlarında görülebilecek artışlar istihdamı da arttıracaktır. Ayrıca vasıflı işgücü ihtiyacının karşılanabilmesi, örgütlü işgücü kalitesinin yükseltilmesi, KOBİ'lerin rekabet piyasasına uyum sağlamaları halinde ihracat ürünlerinin çeşit, miktar ve kalitesinde meydana gelen artışlarla uzun dönemde daha fazla istihdam yaratılabilir.

" Türkiye'de işgücünün sektörel dağılımı tarımın ağırlıklı bir ekonomik faaliyet olma özelliğini sürdürdüğünü göstermektedir. İşgücünün % 44.2'si tarımda çalışırken, sanayide bu oran % 21.9, hizmetler sektöründe ise % 33.8'dir. Bu verilerden de anlaşılabileceği gibi Türkiye'nin istihdam yapısı bakımından, halen kırsal kesimin ağırlık taşıdığı bir ülke özelliğine sahiptir. İşsizlik konusuna baktığımızda, Türkiye'deki % 7.9 oranı işsizlik oranı her yıl katlanarak büyümektedir. İşsizlerin yapısal analizi, Türkiye'de genç yaş işsizliğinin ve uzun dönem kronik işsizliğin yaygınlık kazandığını ortaya koymaktadır. Türk ekonomisi içindeki ki

kayıt-dışı ekonominin boyutları % 50'lere yaklaşmakta ve 6- 7 milyonluk bir kitlenin kayıt-dışı istihdama tabi tutulduğu tahmin edilmektedir . ,²⁵

6.1. Dış Denge Üzerine Etkileri

Gümrük Birliğinin dış denge üzerine etkileri öncelikle, ithalat ve ihracat üzerine görülecektir. Topluluktan yapılacak ithalat artışı, sıfırlanan gümrüklere, topluluk çıkışı ithal mallarına yönelik talebin fiyat esnekliğine, ticaret sapması, ticaret yaratılması ve her iki durumda karşılaşılabilecek ticaret genişlemesinin yol açacağı ithalat artışına bağlıdır.

Yurt içinde yerleşik yerli ve yabancı firmaların Türk piyasasını kaptırmamak için yapabilecekleri fiyat indirimlerine bağlanabilir .

Türkiye'nin AB ile bütünleşmesi sonucunda özellikle kotaların kalkması, bu ülkelere yönelik ihracatı arttıracaktır. Artışın büyüklüğü talebin fiyat esnekliğine bağlıdır. İhraç malları üzerindeki teşviklerin kaldırılması ya da Topluluktaki seviyelere getirilmesi ise, ihracatı azaltıcı etkiler yaratacaktır.

Gümrüklerin aşamalı olarak sıfırlanmasına bağlı olarak özellikle dayanıklı tüketim malları talebi, yüksek fiyat esneklikleri sebebiyle önemli sıçramalar gösterebilir. Türkiye, Gümrük Birliğine katıldığı zaman, OGT'ni uygulamak zorunda kalacaktır. Dünyanın en düşük gümrük tarifelerinden birine sahip olan AB'nin OGT'nin uygulanması sonucunda Türkiye, daha önce yüksek korumacılık ile yurt içinde ürettiği bazı maddeleri, AB dışından ithal etme durumuyla karşılaşacaktır.

Bunun için üçüncü ülkelerdeki üreticilerin, OGT avantajını aşacak ölçüde düşük maliyetlerle çalışmalarını gerekir. Bu durumda, dış alım lehine bir "ticaret yaratılması" olgusu doğacaktır. Bunun sonucunda, Türkiye'nin dış ticaret dengesi bozulabilecektir.

6.2. Dış Ticaret Hadleri Üzerine Etkileri

AB-Türkiye Gümrük Birliğinin Türkiye'nin dış ticaret hadleri üzerindeki etkisi, Gümrük Birliğinden sonra, daha önce dışarıdan ithal edilen bazı maddelerin Avrupa Birliği'nden ithal edilmesiyle ortaya çıkan ticaret sapmasından kaynaklanır .

---

²⁵ Friedrich Ebert Vakfı, Gümrük Birliği'nin Türk İş Gücü Piyasası Üzerindeki Muhtemel Etkileri , 1996, s.6/7.

Daha yüksek maliyetli Avrupa Birliği malları birlik sonucunda Türk pazarına girerken, üçüncü ülkelerin düşük maliyetli üreticileri OGT'ni aşamazlar ise, Avrupa Birliği lehine bir ticaret sapması doğacaktır. Bu durum, ticaret hadlerinin kötüleşmesine yol açabilecektir. Buna karşılık üçüncü ülkelerin düşük maliyetli üreticileri, Türkiye pazarını kaybetmek istemezler ise, OGT'ni aşacak kadar fiyatlarını indireceklerdir. Bu durumda ticaret sapması olmayacak ve dolayısıyla ticaret hadleri Türkiye lehine dönebilecektir.

6.3. İhracata Yönelik Sanayi Dallarına Etkileri

İthalata rakip sanayi dalları, Gümrük Birliğinin gerçekleşmesinden sonra, pazarda daha önceden bulunmanın sağladığı pazarın eğilimlerini bilmenin avantajlarından faydalanacaklardır. Talebin uzun zamandır ağırlıklı olarak yerli firmaların ürettiği mallarla karşılanıyor olması, tüketicinin belirli markalara olan alışkanlığı ile diğer psikolojik kaynaklı tüketim alışkanlıkları, yerli sanayiler lehinedir .

Ayrıca, coğrafi şartlar sebebiyle yerli firmaların taşıma giderlerinden dolayı yabancı firmalara göre daha avantajlı olmaları, bu firmaların rekabet gücünü büyük ölçüde pozitif yönde etkilenecektir. Bunun yanında yerli firmaların oluşturduğu yaygın servis ağı, taksitli satış kampanyaları gibi faaliyetler, başlangıç aşamasında tüketicinin tercihlerini yerli sanayi lehine kaydırabilir.

Bütün bu faktörlerle birlikte, işletme büyüklükleri uyum sağlama sürecinde çok önemli olacaktır. Bunun için entegre ve düşük verimle çalışan tesisler bölünmelidir. Bunlar, küçük ve verimli özel işletmelere dönüştürülmeli, ileri teknoloji ile üretim yapacak küçük ve orta ölçekli işletmelerin yerleşmesine olumlu katkıları olabilecektir.

Türkiye'de oligopol durumunda olan ve yüksek kar marjlarıyla çalışan çok sayıda firma, Gümrük Birliğinden sonra kar marjlarını azaltacaklardır. Bunun ilk yansıması fiyatlara olacak ve tüketici aynı malı daha ucuz fiyata alabilecektir.

İkinci yansıma ise, daha düşük maliyetle üretim yapmak amacıyla, firmaların yeni teknolojik yatırımlara yönelmesi olacaktır. Bunun sonucunda yerli firmaların yabancı firmalarla ortaklığı

şeklinde oluşturacağı teknoloji ve sermaye aktarımını sağlayan şirketlerin sayısında artış olabilecektir.

AB'ne entegrasyon dışından ihracat yapan Uzak Doğu ülkeleri firmalarının, pazar paylarını kaybetmemek amacıyla Türk firmaları ile birlikte iş yapmaları sonrası gelebilecek Japon ve Uzakdoğu sermayesi, Gümrük Birliğine girmenin diğer avantajıdır. Gümrük Birliği, rekabet edebilir sektörlerin teknoloji sayesinde yabancı sermayenin Türkiye'ye olan ilgisinin artması beklenebilir. Böyle bir durum gerçekleştiğinde, Türkiye'nin portföy ve doğrudan sermaye yatırımları için bir cazibe merkezi durumuna gelmesi mümkündür. Avrupa Birliği ile oluşturulacak Gümrük Birliği tam üyelik şartları altında olmayacak ise de, Avrupa Birliği içerisinde kendisine yer aramadaki, ülkenin risk puanının düşmesine yardımcı olacaktır.

" Sektör ihracatının ithalatına oranı, toplam imalat sanayi ihracatının ithalatına oranından büyük olan sektörler, karşılaştırmalı üstünlüğe sahip bulunanlar; küçük olanlar ise, karşılaştırmalı üstünlüğe sahip bulunmayanlar olarak açıklayabiliriz. Sektörler; hammadde, yoğun endüstriler, emek-yoğun endüstriler, ölçek-yoğun endüstriler, farklılaştırılmış mallar ve bilim bazlı endüstriler olarak beş ana dalda sınıflandırılmıştır. Karşılaştırmalı avantaja sahip sektörler; hazır giyim, tekstil, cam ve camdan mamul eşya gıda-içki-tütün imalatı, ayakkabı sanayi, metal dışı mineraller, kauçuk ve lastik ürünleri, ağaç-mobilya ve mefruşat, demir-çelik ana sanayi olarak belirlenmiştir. Bu araştırma ile, Türkiye'nin avantajının hammadde ve emek-yoğun endüstrilerde yoğunlaştığını göstermektedir. „²⁶

6.4. Ödemeler Bilançosu ve Yabancı Sermaye Üzerine Etkileri

Türkiye'nin ödemeler bilançosu, cari işlemler ve bu hesaptaki en önemli kalemler olan ithalat ve ihracat dışında, sermaye hareketleri bölümündeki değişimlerden de etkilenen ektir. Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne katılması, Türkiye'ye AB'den ve Birlik dışından gelecek portföy yatırımları ve doğrudan yatırımları etkilemektedir.

Türk sanayinin karşılaştırmalı üstünlüklere göre yeniden yapılanmayı gerçekleştirmesi, olumsuz etkileri belirli ölçülerde azaltmıştır. Birlik sonucunda yabancı sermaye girişindeki

---

²⁶ Friedrich Ebert Vakfı , Gümrük Birliği'nin Türk İş Gücü Piyasası Üzerindeki Muhtemel Etkileri,1996,s.11.

artış, önemli ölçüde yabancı sermayenin teşvik edilmesindeki yetki dağılımının ortadan kaldırılmasına, fikri mülkiyetler ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılmasına bağlıdır.

Gümrük Birliği, uygun politikalarla desteklenmediği sürece, tek başına yabancı sermaye girişlerini arttıramaz. Yatırım kararlarının verilmesinde önemli rol oynayan enflasyon, faiz oranı ve döviz kuru gibi makro değişkenlerin uygun para, maliye ve döviz kuru politikaları izlenerek istikrara kavuşturulması çok önemlidir.

6.5. Küçük ve Orta Sanayi İşletmelerine Etkileri

Avrupa Birliği ile Gümrük Birliğinin gerçekleştirilmesi, küçük ve orta sanayi (KOS) işletmelerinde önemli etkiler yaratmıştır. Türkiye'de 1964 yılından bu yana KOS işletmelerinin modern işlerinde ve sağlıklı şartlar içerisinde üretim yapabilmeleri için Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgelerinin yapısı uygun kredilerle desteklenmiştir. KOS işletmelerinin kendi aralarında işbirliğinin tesisi ve yan sanayi olarak üretime katkılarının sağlanması teşvik edilmiş, bu kapsamda yeterli potansiyel taşıyan bölgelerde işkolları itibariyle Küçük Sanayi Siteleri kurulması özendirilmiştir.

Türkiye'deki KOBİ'lerin karşılaştıkları temel sorunlar, kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü, geleneksel üretim tekniklerini kullanmaları, standartlara uyum sorunu, sermaye, yapılarının zayıflığı, yeterli devlet desteğinden yoksun olmaları, kalifiye eleman sıkıntısı, mesleki eğitim ihtiyacı, üretim-planlama-yönetim teknikleri konusunda dünyadaki gelişmeleri yakından izleyememeleri, dış pazara açılımda güçlük çekmeleri olarak özetlenebilir. KOBİ'ler yapıları ve ölçekleri itibari ile talep-arz modeline çok kolay uyum sağlamaktadır. Bundan dolayı ekonomik krize karşı daha dirençlidirler. Bu tür bir esneklik tabidir ki istihdama oldukça büyük bir katkı yaratacaktır. Türkiye gibi ciddi işsizlik sorunları olan bir ülkede KOBİ'lerin desteklenmesi istihdama olumlu yönde katkı yapacaktır.

" ISO tarafından yapılan ve Gümrük Birliği'nin imalat sanayii üzerindeki etkilerini ve rekabet gücünü belirlemeyi amaçlayan bir araştırmada, 813 firma kullanılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin % 80'den fazlası, sadece işgücü maliyetleri açısından yüksek rekabet gücüne sahip buldukları görülmüştür. Bunun yanı sıra, TİSK, işgücü maliyetlerinde meydana gelebilecek yüksek oranlı reel artışların rekabet gücü üzerindeki olumsuz etkilerine değinmekte, Türkiye'de verimliliğin çok üzerindeki ücret

artışlarının enflasyonist etki yarattığı, istihdamı ve ihracatı azalttığı ve yabancı sermaye girişini sınırladığını ileri sürmektedir . ,²⁷

Türk sanayi içinde özellikle dokuma, giyim eşyası ve deri sanayi, orman ürünleri ve mobilya sanayi dallarında küçük işletmeler egemendir. Metal eşya, makine teçhizat imalat sanayi işkollarında da büyük ölçekli sanayi işletmelerinde fason imalat şeklinde üretim yaygındır. Türkiye'de sanayi kesiminin etkilendiği darboğaz ve imkansızlıklar, doğal olarak KOS işletmelerini de etkilemektedir. Bunun yanısıra KOS işletmelerinin ölçekten kaynaklanan çeşitli avantajlarının yanında, yapılarından kaynaklanan kendilerine has sorunları da vardır. Bu sebeple, KOS işletmeleri için yan sanayi işletmelerine özel bir önem verilerek bazı düzenlemelerin yapılması Gümrük Birliğinden olumsuz yönde etkilenmemek açısından şarttır.

Bu nedenle bazı tedbirler almak gerekir ;

Mevcut KOS işletmelerinin verimliliklerinin arttırılması, üretim planlaması, modern işletmecilik ve çalışan işgücünün becerilerin yükseltilmesine yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetlerine ağırlık verilmelidir.

Yeni kurulacak KOS işletmeleri yüksek standartta olmalı, özellikle ihraç şansı olabilecek ve ileri teknolojiye dayalı yatırımlar şeklinde yönlendirilmelidir.

KOS işletmelerinin ürün bazında ihtisaslaşması ve yan sanayi olarak düzenli üretim yapmalarını sağlayacak destek programları uygulanmalıdır. Bu kapsamda Avrupa Birliği norm ve standartları esas alınarak bu işletmelerde kalite güvenlik sistemleri oluşturulmalıdır.

Büyük sanayi işletmelerinin kuruluşunda kaliteden fedakarlık yapılmaksızın maliyetlerin düşürülmesine yönelik olarak yaygın ve esnek üretim modeli özendirilmelidir.

" KOS işletmelerinin ürünleri için dış pazar araştırması yapılmalı ve uluslararası norm ve standartlar ile dış pazar beklentilerini karşılayacak kalite seviyesi ve rekabet fiyatlarının oluşturulması için gerekli tedbirler alınmalıdır. KOS işletmelerinin yabancı firmalar ile

---

²⁷ Friedrich Ebert Vakfı ,Gümrük Birliği' nin Türk İş Gücü Piyasası Üzerindeki Muhtemel Etkileri,1996,s.17.

görüşmeleri teşvik edilmeli ve ortak yatırım, teknoloji transferleri, temsilcilik ve bayilik ilişkilerinin oluşturulması sağlanmalıdır. ²⁸

Dış pazarlarda talep edilen ürünler bazında araştırma yapılarak KOS işletmelerinin bunları üretmeye yönlendirmesi gerçekleştirilmeli ve böylece ürün çeşitlendirilmesi ve atıl kapasitenin kullanılmasına ortam yaratılmalıdır. İhracata yönelik üretimleri için destekleyici ve teşvik edici tedbirler alınmalıdır.

6.6. Teşvik Politikalarına Etkileri

6.6.1. Yatırım Teşvikleri

Avrupa Birliği ve Türkiye'de teşvik sistemi yapısal farklılık göstermektedir. Bunun sebebi, iki değişik ekonomik yapının aynı zamanda korunmakta ve desteklemesinden ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de büyük ölçüde teşvik edilen sektörler, yoğun korumanın olmadığı ve rekabetin engellenmemesi gerekli olan sanayi dallarıdır.

Avrupa Birliği ' nin dış dünyaya uyguladığı korumacılık, daha çok pahalı emek girdisi kullanan sektörlerde (tarım ve tekstil gibi) veya dünyada yeni denenmekte olan pahalı ileri teknoloji sektörlerindedir . Diğer bir deyişle Türkiye'de henüz kullanılmayan ileri teknoloji, sanayilerinin korunmasına yöneliktir. İmalat sanayiinde; tekstil yatırımları, teksil, makine ve araçları, elektrikli cihazlar sanayi, otomobil ve diğer binek araçları sanayi, inşaat sektörü gibi sektörlerle özellikle gümrük ve fon muafiyeti şeklinde teşvik uygulaması gerçekleştirilmektedir .

Diğer sektörlerde uygulanan katkılar şöyledir ;

Hayvancılık için, Kaynak Kullanımı Destekleme Primi, Yatırım indirimi;

Konfeksiyon sektörünün bazı dallarında Fon kaynaklı Teşvik Primi;

Gemi inşaatlarında Teşvik Primi;

Ulaştırma ve sağlık sektörlerinde Bina Harç istisnası, Fon kaynaklı Teşvik kredisi;

Eğitim sektöründe Yatırım indirimi, Fon kaynaklı Teşvik kredileri. ²⁹

---

²⁸ Friedrich Ebert Vakfı ,Gümrük Birliği' nin Türk İş Gücü Piyasası Üzerindeki Muhtemel Etkileri,1996,s.25.

6.6.2. İhracat Teşvikleri

AB sistemlerine uyum aşamasında üzerinde önemle durulan ve rekabet ilkeleri ile bağdaşmayan devlet yardımı veya sübvansiyon alanı ihracat sektörüdür.

Bunlardan en önemlileri, kurumlar vergisi istisnaları, AB'ne yönelik ihracatla ilgili ithalatta gümrük ve fon muafiyetleri, ihracatta ve ithalatta navlun primi uygulamasıdır.

Avrupa Birliği'ndeki sistemde, kısa, orta ve uzun vadeli ihracat kredileri, alıcı kredileri, döviz kredilerinde kur garantisi ile sağlanan faiz sübvansiyonları, yabancı rakiplerle aynı şartları sağlamaya yönelik faiz sübvansiyonları, KOS işletmelerine yönelik özel şartlı krediler uygulanmaktadır .

Türkiye'de ise, sevk öncesi ihracat kredileri, ülke alıcı kredileri, hedefpazar ihracat kredisi, dış ticarete sermaye şirketlerine kullanılan krediler vardır, Her iki sistemde kullanılan araçlardan en önemlisi vergi istisnalarıdır.

AB'de KDV istisnası ve ithal girdilerinde vergi muafiyeti veya iadesi gibi araçlar kullanılmaktadır. Bunun yanında Türkiye'deki araçlar ise, KDV istisnası, gümrük muafiyetleri, döviz tahsisleri, kurumlar vergisi istisnaları ile vergi, resim ve harç istisnalarıdır.

Ayrıca, çeşitli sigorta destekleri her iki sistemde de uygulanmaktadır. AB pazarlama ve dış tanıtım desteği sağlarken, Türkiye'de uygulanan sistemde ihracat karşılığı dövizlerde mahsup, enerji indirimi veya muafiyeti ve navlun gibi destekler ön plana çıkmaktadır.

Türkiye'de Gümrük Birliği ile birlikte teşvik politikasında da bazı değişikliklerin yapılması gereklidir. Bu değişiklikleri dört madde de açıklayabiliriz.

“1) Teşvik araçlarının uyumlaştırılmasında devlet, kredilendirme şeklinde teşvikler uygulamalıdır. Böylece, kredilendirme ve vergi indirimlerine dayalı bir teşvik sistemi oluşturulmalıdır .

---

²⁹ İktisadi Kalkınma Vakfı Yıllık Bülteni, 1997

- 2) Yatırım aşamasında, proje bazında nakit yardımlar ve faiz sübvansiyonu gibi Türk Teşvik Sistemi açısından uygulanabilecek yeni teşvik araçlarına başvurulmalıdır.
- 3) GATT'a aykırı ihracatı teşvik uygulamasına son verilmeli, kurumlar vergisi istisnası, Avrupa Birliği'ne yönelik ihracatla ilgili ithalatta gümrük ve fon muafiyeti ile ithalat ve ihracatta navlun primi uygulamaları kaldırılmalıdır.
- 4) OECD tarafından her altı ayda bir yayınlanmakta olan ihracat faiz oranlarına uyum sağlanmalıdır .³⁰

" İhracatı teşvikle ilgili düzenlemelerin yanısıra işgücü maliyetlerini arttıran fonların kaldırılması, vergilerin indirilmesi, istihdamı ve ihracatı olumlu yönde etkileyecektir. İşçilik maliyetine yükü % 10' a kadar varan fon yükünün istihdam açısından ciddi bir engel teşkil etmesinin yanısıra ihracatı da olumsuz etkileyeceği bir gerçektir. İşverenin istihdama bağlı yasal yükümlülükleri, SSK primi, fon ödemeleri, kıdem ve ihbar tazminatları toplam işgücü maliyetinde yüksek bir paya sahiptir. AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında işveren ve işçinin sosyal güvenlik sisteminin finansmanına katkılarının en yüksek olduğu ülke Türkiye'dir. Tüm AB ülkelerinde devlet, sisteminin finansmanına katkıda bulunurken, Türkiye'de bu katkı sıfırdır.³¹

6.7. Tarım Sektörüne Etkileri

Türkiye'nin Ortak Tarım Politikası'na (OTP) uyumu; Birliğin fiyat ve müdahale mekanizmalarına, Birlik içi ticarete serbest dolaşım kurallarına, üçüncü ülkelerle ticaret mekanizmalarına ve rekabet ile finansman politikalarına uyumu içermektedir. Ayrıca, OTP'nin Birlik içi gelişmeler sebebiyle tabi tutulduğu reformlar, Tek Avrupa Pazarı çerçevesinde özellikle bitki ve hayvan sağlığı mevzuatı, gıda, organik tarım, yaş değişiklikleri gibi hususlar, Türkiye'nin uyum mükellefiyetlerini genişletmektedir .

" Türkiye, tarım politikasını ortak tarım politikasına uygun biçimde geliştirmek konusunda 1963 yılında taahhütte bulunmuş, 1970' de bu konuda Katma Protokol imzalamıştır ancak ileriki yıllarda bu konuda bir girişimde bulunmamıştır. GATT-Uruguay Round görüşmeleri

---

³⁰ Vakıfbank Yayınları ,Gümrük Birliği' nin Türk ekonomisine muhtemel etkileri ,1996 ,s.206/207.

³¹ Friedrich Ebert Vakfı ,Gümrük Birliği' nin Türk İş Gücü Piyasası Üzerindeki Muhtemel Etkileri,1996,s.33.

ve Gümrük Birliği ulusal tarım politikalarının artık serbestçe belirlenemeyeceğini ortaya koymuştur. Tarım Gümrük Birliği dışında kalmış olsa da tarım ürünlerini girdi olarak kullanan sanayi malları Gümrük Birliği'ne dahil edilmiştir. Bu durum, tarımın dolaylı yoldan rekabeti etkileme gücünü ortaya koymaktadır. Gümrük Birliği ile birlikte işlenmiş bazı tarım ürünlerinin tercihli tarifeden yararlanmasının istihdam üzerinde olumlu etkisi olacak gibi görünse de, sürecin tarımsal istihdama ilişkin etkilerini araştırmak gerekir. „³²

Türkiyede, özellikle bitki ve hayvan sağlığı ile standart alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir .

Ortak Piyasa Düzenlerine uyum bakımından ise, ilk olarak pamukta Birlik mekanizmalarına paralel şekilde müdahale fiyatı, hedef fiyat ve prim ödemeleri sistemini yürürlüğe koymuştur . Bununla birlikte Türkiye'nin Ortak Piyasa Düzenlerine uyum çalışmaları, öngörülenin ötesinde bir süreyi kapsayacaktır.

Çünkü, oldukça karmaşık olan bu mekanizmalara uyumun, Türkiye'nin tarım kesimini ve tüketicilerini en az seviyede etkileyecek şekilde ve Birlikten herhangi bir teknik yardımı olmaksızın gerçeleştirilmesi mümkün değildir.

Ortak Tarım Politikasına uyumu gerçeleştirirken bazı noktalara dikkat edilmesi gerekir;

1930'lu yıllardan bu yana Türkiye'de sürdürülen destekleme politikaları, OTP'na uyum çerçevesinde düzenlenmelidir. Türkiye'nin, dış ticaretinde önemli bir yer tutan tarım ürünlerine ilişkin politikalar, Türkiye'nin dünya ekonomileri ile ilişkilerini belirleyen dış gelişmeler de göz önünde tutularak gerçekçi bir yaklaşımla belirlenmelidir .

OTP'na uyum konusu, Topluluğun fiyat ve müdahale mekanizmaları, Topluluk içi ticarete serbest dolaşım kuralları, üçüncü ölkelerle ticaret mekanizmaları rekabet ve finansman politikaları çerçevesinde ele alınmalıdır. Ayrıca, bitki ve hayvan sağlığı, gıda, organik tarım gibi konularda da çalışmalar yapmalıdır .

---

³² Friedrich Ebert Vakfı ,Gümrük Birliği'nin Türk İş Gücü Piyasası Üzerindeki Muhtemel Etkileri , 1996, s.13.

OTP'nin belirlenmesi ve gelişmesi ile ilgili kararlardan Türkiye haberdar edilmeli ve Topluluğun teknik desteği sağlanmalıdır. Rekabet politikasının bir aracı olan, patent ve telif hakları konularında Topluluk mevzuatına paralel düzenlemeler yapılmalıdır.

6.8. İstihdam Seviyesine Etkileri

Türkiye-AB arasındaki Gümrük Birliğinin istihdam açısından etkisi, büyük oranda sanayi sektöründe görülmüştür. İstihdam seviyesinde bir azalma olmuştur. Çünkü, sanayi sektöründe yer alan firmalardan bir kısmı Topluluk firmaları karşısında rekabet gücünün zayıf olması sonucu bu sektörden çekilmek zorunda kalmıştır. Kalan firmalar ise, rekabet güçlerini arttırmak için emek yoğun üretimden, teknoloji yoğun üretime geçerek mevcut istihdamlarını azaltmak zorunda kalmışlardır .

" Gümrük Birliğinin özellikle sanayi sektöründeki istihdam üzerinde beklenen olumsuz etkilerinin yanısıra, toplam istihdam üzerinde olumlu etkileri de görülebilecektir. Gümrük Birliği ile gerekli ortam sağlandığı takdirde, gerek AB pazarına girmeye çalışan Uzak Doğu ülkelerinden ve gerekse Birlikten gelecek yabancı sermaye miktarında bir artış olabilecektir. Bu artışın sonucunda, Türkiye'ye gelen yabancı sermaye, istihdamın artmasına sebebiyet verir.

Gelen yabancı sermayenin sebep olabileceği istihdam artışının Gümrük Birliği sonucu meydana gelecek istihdam azalışını karşılayabilmesi, Türkiye'de yapılacak yatırımların sermaye stoğunu artırıcı doğrudan yatırımlar olmasına bağlıdır: ³³

6.9. Verimliliğe Etkileri

Gelişme yolunda olan ülkeler ithal politikaları izledikleri için, yüksek gümrük duvarları ile korumacılığı benimsemişlerdir. Bunun sonucunda rekabet ortamından uzak kalmışlar, pazar hacimlerinin sınırlılığı ve alt yapının yeterince gelişmemiş olması, firmaların gelişmiş ülke firmalarından farklı olarak emek-yoğun üretim yapmalarına yol açmıştır. Bu sebeple verimlilikleri düşük kalmıştır .

---

³³Vakıfbank Yayınları, Gümrük Birliği'nin Türk ekonomisine muhtemel etkileri ,1996,s.206/207.

1980'li yıllara kadar ithal ikameci politikalar benimseyen Türkiye, 24 Ocak 1980 Kararlarından sonra dışa açık politikalar izlemiş, bunun sonucunda Türk firmaları yabancı firmalarla rekabet etmeye başlamışlardır. Her ne kadar 1980' den sonra Türkiye dışa açıldıysa da, bir yandan bazı sektörler de yüksek gümrük duvarları giderek firmaların rekabet gücünü suni olarak yükseltmiştir .

Türkiye'de 1980'li yıllardan sonra, sektörel bazda verimlilikte sürekli bir artış trendi göze çarpmaktadır. Türkiye ile AB arasında oluşturulacak Gümrük Birliği sonucu Türkiye'nin AB'ne karşı gümrük vergilerini ve Toplu Konut fonunu tamamen kaldırması, Türk firmalarını, AB firmalarıyla rekabet etme zorunluluğu içerisinde bırakmıştır. Bunun sonucunda, Türk firmaları rekabet güçlerini arttırmak için teknoloji-yoğun üretime geçerek verimliliklerini yükselmiş ya da rekabet edemeyerek sektörden çekilmişlerdir .

Gümrük Birliğinin etkilerinden biri, tüm sektörlerde zorunlu bir verimlilik artışıdır. Diğer taraftan, Gümrük Birliği ile birlikte Türkiye'ye gelen yabancı sermaye ve beraberinde getirdiği yeni teknolojilerde, verimlilik artışına sebep olmuştur.

6.10. Kamu Sektörü Dengesine Etkileri

Türkiye'de günümüzde ithalattan gümrük vergisi ve toplu konut fonu olmak üzere iki tür vergi alınmaktadır. Gümrük Birliği ile birlikte gerek Topluluğa gerek üçüncü ülkelere karşı Topluluk Kalkınma Fonu'nu (TFK) kaldıracak, Topluluğa yönelen gümrük vergileri sıfırlanırken, üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi uygulanacaktır.

Ancak tarım ürünleri, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) ve EUROATOM kapsamındaki ürünler bu uygulamanın dışında kalacaktır. Kısa dönemde kamu gelir gider dengesinde ortaya çıkabilecek etkiler, iki grupta toplanabilir. Bunlardan birincisi, kamu gelirlerindeki azalmadır. Bu azalma üç kaynaktan doğar:

- " 1) TKF'nun kaldırılmasından doğacak gelir kaybı,
- 2) Birliğe karşı uygulanan gümrük vergilerinin kaldırılmasından doğacak gelir kaybı,
- 3) Ortak Gümrük Tarifesinin uygulanmasından doğacak gelir kaybı. Bu kayıp, mevcut tarifler ve OGT arasındaki farka ve ithalatın miktarına bağlı olarak değişebilecek, olumlu veya olumsuz olabilecektir. Ayrıca, Gümrük Birliği sonucunda teşvik politikası çerçevesindeki muaf ithalat rejimi yürürlükten kalkacağından, üçüncü ülkeler kaynaklı

ithalatta belirli ölçüde gelir artışı sağlanması ve bunun da gelir kaybının azaltması mümkündür. "34

Bütçe açıklarının rekor seviyeye ulaştığı bir ortam, Gümrük Birliğinin bütçeye getireceği yükün önemi daha çok artmaktadır. Gümrük Birliği, kamu giderinde de önemli artışa yol açacaktır .

Gider artışı, Gümrük Birliğine uyum sağlamak için yapılacak harcamalar ile Sanayi sektörüne Gümrük Birliği sonrasında uyum sağlamak için verilecek teşviklerin getireceği yükten kaynaklanmaktadır.

Kısa dönemde kamu gelir/gider dengesinde meydana gelecek bozulma, ancak orta vadede uygun ve etkili maliye politikalarının uygulanması ve ekonomik canlanmaya paralel kamu gelirlerindeki artış gerçekleştiği zaman giderilebilecektir.

6.11. Rekabet Üzerine Etkileri

" Gümrük Birliği, birlik içindeki ülkelerde gerçek maliyetlerin geçerli olabilmesi açısından, ülkelerin maruz kaldıkları rekabet şartlarında bir uyumlaştırmanın sağlanmasını gerektirir. Ankara Antlaşması'nın 16'ncı maddesinde, Akit tarafların, ortaklık ilişkilerinde, Roma Antlaşması'nın rekabet, vergilenme ve bunlara ilişkin mevzuatın yakınlaştırılması konularına ilişkin hükümlerde belirlenmiş ilkelere uyma gereğini kabul etme zorunluluğu belirtilmiştir. Dolayısıyla, rekabete ilişkin ilkeler, ortak-üyelik statüsü için de geçerlidir. Burada gözden kaçırılmaması gerekli nokta, uyum gereğinin anılan maddelere değil, bu maddelerde yer alan ilkeler açısından geçerli oluşudur. Rekabet konusunda, özellikle dolaylı vergiler açısından bir yakınlaştırma sağlanamamıştır. Dolaysız vergilerdeki gelişmeler ise, çifte vergilemenin önlenmesine ilişkin tedbirlerden öteye geçememiştir. Bu gerçekler ışığında, ortak üyelik statüsündeki Türkiye'nin rekabet şartlarına uyum konusunda izlemekte olduğu politikalar yeterli sayılabilir. Türkiye'nin AB ile gerçekleştirdiği Gümrük Birliğinden sanayi sektörünün rekabet açısından olumsuz yönde etkilenmemesi için bazı tedbirlerin acil olarak alınması gereklidir. "35

---

³⁴ VakıfBank Yayınları ,Gümrük Birliği'nin Türk Ekonomisine Muhtemel Etkileri ,1996 ,s.208/209.

³⁵ VakıfBank Yayınları ,Gümrük Birliği'nin Türk Ekonomisine Muhtemel Etkileri ,1996 ,s.208/209.

Bu tedbirler :

Yatırımlar, ürün bazında uzlaşmanın olduğu, ihraç şansı olabilecek ve ileri teknolojiye dayalı işletmelere kaydırılmalıdır. Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi bölgeleri gibi kurumsallaşmış üretim merkezlerinde üreticilerin yönetimde yer alacağı, çok ortaklı dış ticaret şirketlerinin kuruluşu desteklenmelidir .

Ortak yatırımlara, teknoloji değişim programlarına, yurt dışındaki fuar ve tanıtım organizasyonlarına Türk firmaların etkin katılımı sağlanmalıdır. Ekonomik ve politik istikrar sağlanarak Türkiye'nin risk puanı düşürülmelidir.

Sanayinin AB standartlarına uyumunun sağlanması için TSE tarafından sürdürülmekte olan çalışmalara, sanayi içinden gelen uzmanların katılımı sağlanmalıdır. Küçük sanayicilere kalite sistemleri ve kalite konusunda verilen teknik destek yeterli seviyeye çıkarılmalıdır. Yerli firmalara verimliliği arttırıcı, çalışan işgücünün beceri seviyesinin yükseltilmesine yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetleri konusunda katkı sağlanmalıdır.

IV.BÖLÜM

AB İLE GÜMRÜK BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE TEKSTİL SEKTÖRÜ

7. AB İLE GÜMRÜK BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE TEKSTİL VE KONFEKSİYON SEKTÖRÜ

Genel ekonomi içinde tekstil ve konfeksiyon sektörünün üretim ve istihdamdaki payını ortaya koyabilecek sağlıklı veriler bulunmama ile birlikte, 21.5 milyar dolarlık üretim değeri, 14 milyar dolarlık yurt içi tüketimi, gayri safi milli hasıla içerisindeki yüzde 10.7'lik, sanayi üretimindeki yüzde 14.2'lik, imalat sanayi üretimindeki yüzde 16.3'lük, toplam istihdamdaki yüzde 11'lik, sanayi istihdamı içindeki yüzde 28'lik ve ihracatımız içindeki % 36.7'lik payı ile ülkemiz ekonomisinin en önemli sektörlerinden biridir. Gümrük Birliği'nin ülkemiz açısından bu denli önem arz eden tekstil - konfeksiyon sektörüne etkisinin anlaşılması bakımından, öncelikle, Gümrük Birliği çerçevesinde kaydedilen gelişmelerin özetlenmesinde fayda görülmektedir.

Türkiye ile AB arasındaki ortaklık ilişkisi 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşması'na dayanmaktadır. 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın kabulünü müteakiben 1 Ocak 1996 tarihinde Gümrük Birliği'nin yürürlüğe konulmasıyla 42 yılı aşkın bir süredir AB ile devam eden ortaklık ilişkimizde son döneme geçilmiştir.

Gümrük Birliği'nin tamamlanması ile birlikte, taraflar arasında sanayi ürünleri ticaretinde gümrük vergileri sıfırlanmış ve Türkiye üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi uygulamaya başlamıştır. Bu durumun tek istisnası ise, 1996 yılında başlayan ve 2000 yılı sonuna kadar süren beş yıllık geçiş döneminde, otomobiller, ayakkabılar, deriden mamuller ve mobilyalar gibi kısıtlı sayıdaki hassas ürün için üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi hadlerinden daha yüksek gümrük vergileri tatbik edilmesi olmuştur. 2000 yılı başında bu istisnai durum da sona ermiş ve tüm sanayi ürünleri bakımından OGT uygulanmasına başlanmıştır.

Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesiyle Türkiye'nin AB ve EFTA ülkelerinden gerçekleştirdiği sanayi ürünleri ithalatında ağırlıklı koruma oranı %10'dan 0'a düşmüştür. Üçüncü ülkelere gerçekleştirilen ithalat bakımından ise söz konusu oran 1996 yılında %15'ten %5.6'ya düşmüştür. 2001 yılına gelindiğinde ise Türkiye'nin ortalama koruma oranının % 4.5 seviyesine indiği gözlemlenmektedir.

Gümrük Birliği'nin yedi yıllık uygulama dönemi içinde AB'nden ithalatımız Gümrük Birliği öncesi döneme kıyasla yaklaşık iki kat artarak 26.3 milyar dolara ulaşmış ancak, AB'ne yönelik ihracatımızdaki artış beklentilerin çok gerisinde kalmış, ihracatımız, 1995 yılında 11 milyarlık seviyesinden, 2001 yılında 16.1 milyar dolara yükselmiştir. Buna paralel olarak, AB ile dış ticaret açığında Gümrük Birliği'nin ilk uygulama yıllarında hızla yükselme gözlenmiştir. 1998-1999 yıllarında global ekonomik kriz ve iç piyasadaki durgunluk nedeniyle açıkta azalma eğilimi izlenmişse de, mali kriz dönemi koşullarının ortadan kalkmaya başlaması ve Türkiye'nin makro ekonomik dengeye yönelmesiyle, Topluluktan yapılan ithalat tekrar yükselmiş ve AB lehine dış ticaret açığı da tekrar tırmanışa geçmiş ve 2000 yılında Türkiye'nin AB ile ticaretindeki açık bir önceki yıla göre % 70 artış göstererek yaklaşık 12 milyar dolar düzeyine yükselmiştir. 2001 yılının ilk altı aylık döneminde ise, Türk Lirasının büyük ölçüde değer kaybına uğraması ve ekonomideki küçülme nedeniyle dış ticaret açığı büyük ölçüde kapanma eğilimine girmiş ve 1994 yılından bu yana ilk defa AB ile ticarete ihracatın ithalatı karşılama oranı % 80'ler seviyesinin üstüne çıkmıştır.

Ancak, Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesinden bu yana gerçekleşen radikal değişikliklere rağmen Türkiye, AB ülkelerinin rekabetçi baskısına karşı koyabilmede başarılı olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye'nin rekabetçi bir yapıya, dinamik ve esnek bir sanayiye sahip olduğu, özel sektörü geliştirmiş bir girişimcilik anlayışının yönlendirdiği söylenebilir.

AB ile gerçekleştirilen Gümrük Birliği'nin akabinde ülkemiz bir taraftan, AB tekstil ve giyim pazarına kısıtlamaya tabi olmadan giriş olanağı kazanırken, diğer taraftan, AB tarafından 51 ülkeye karşı belirli tekstil ve konfeksiyon ürünleri ithalatında uygulanan miktar kısıtlaması ve gözetim önlemleri Ortak Ticaret Politikası'na uyum kapsamında Türkiye tarafından da uygulanmaya başlanmıştır. Böylece, AB tarafından uygulanan önlemlerin ticaret sapsması yoluyla aşılmasının önlenmesi amaçlanmıştır. Türkiye için ithalatta miktar kısıtlaması seviyeleri belirlenirken Türk sanayiinin ihtiyacı da göz önüne alınmış ve geleneksel ticaret akışının olumsuz etkilenmesine izin verilmemiştir.

“Gümrük Birliği sonrasında, 1995 ve 2000 yılları baz alınarak yapılan bir değerlendirmede AB'ne yönelik tekstil konfeksiyon ihracatının miktar olarak % 372 oranında bir artış göstermesine karşın, ihracat değerindeki artışın aynı dönemler itibariyle % 21 ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu değerler sadece AB'ne ihracatımızda değil, diğer ülkelere

ihracatımızda da aynıdır. Bu durum, sektördeki ihracat birim fiyatlarında büyük bir düşüşe ve Gümrük Birliği sonrasında ihracatta bir fiyat baskısının mevcudiyetine işaret etmektedir.”³⁶

Türkiye ne kadar büyük bir üretici olursa olsun, birim fiyatları tek başına belirleyemeyeceği için, ihracatın yüksek olduğu pazarlar açısından, birim fiyattaki düşüşün büyük oranda diğer tedarikçilerden kaynaklandığını söylemek mümkündür.

İhracat değerinin, miktardan düşük olmasının bir diğer nedenini ise, AB’nde tek para sistemine geçişle birlikte, Euro’nun Dolar karşısında değer kaybetmesi teşkil etmiştir. Nitekim, 1995-2000 döneminde AB’ne yönelik tekstil-konfeksiyon ihracatımız euro bazında % 75 oranında bir artış göstermesine karşın, aynı dönemde dolar bazındaki artış oranı yukarıda da belirtildiği üzere % 21’de kalmıştır.

Türkiye, tekstil ve giyim ihracatında, AB ülkelerini “geleneksel pazar” olarak nitelendirmektedir. 2000 yılı verileriyle Türkiye’nin en fazla tekstil - konfeksiyon ürünü ihraç ettiği ilk beş ülkeden (sırasıyla, Almanya, ABD, İngiltere, İtalya ve Fransa) dördü AB üyesi ülkelerdir. Bu ülkelere ilave olarak, Hollanda, Belçika-Lüksemburg ve İspanya da, AB üyeleri arasında sektör ihracatı bakımından en önde gelen pazarlar arasında yer almaktadır.

Diğer taraftan, 2000 yılı itibariyle AB’ne yönelik olarak gerçekleşen tekstil ve konfeksiyon ihracatımız Gümrük Birliği öncesi dönemdeki (1995 yılı) rakamlar ile kıyaslandığında, bu dönem itibariyle tekstil ihracatımız % 32 oranında bir artış gösterirken, konfeksiyon ihracatımızdaki artışın % 19’da kaldığı görülmektedir. Bahse konu dönemde, AB’nin toplam tekstil ithalatında ülkemizin payı 1.3 puan yükselerek, % 9.4’ten % 10.7’ye, konfeksiyon ithalatındaki payımız ise, 0.5 puanlık bir artışla % 11.1’den 11.6’ya yükselmiştir.

Gümrük Birliği’nden sonra AB’ne yönelik konfeksiyon ihracatımızdaki artış oranının sınırlı kalmasının en önemli nedenlerinden birinin, konfeksiyon sektöründe Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) ile Kuzey Afrika ülkeleri kaynaklı rekabet olduğu düşünülmektedir. Son yıllarda AB ülkeleri tekstil mamullerini Türkiye’den tedarik ederken, giyim mamullerini coğrafi olarak daha yakın olan Doğu Avrupa ülkelerinde ve Kuzey Afrika ülkelerinde, çeşitli ekonomik avantajları, özellikle ucuz iş gücü maliyetlerini de göz önünde bulundurarak imal ettirebilmektedirler. Nitekim, MDAÜ’nün AB’nin konfeksiyon ithalatı içindeki payı 1988 yılındaki % 7.5 seviyesinden 2000 yılı itibariyle 10 puanlık bir artışla %

³⁶

İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları , Gümrük Birliği’nin Türkiye Ekonomisine Etkileri,2000,s.17

17.5 seviyelerine yükselmiş, aynı dönemde Türkiye'nin payı % 8.6'dan % 11.2'ye yükselmiş ve artış sadece 2.6 puanda kalmıştır.

Öte yandan, yapılan çalışmalar, Gümrük Birliği beklentisine ve Gümrük Birliğine bağlı olarak, yatırım teşvik belgeleri, döviz tahsisat tutarları, iş yeri sayıları, istihdam, toplam ödemeler, sektörün hammadde ve ara mamul ithalatı ve sektörün ihracatı gibi değişkenleri bakımından Gümrük Birliği'ne bağlı olarak bir büyüme olduğunu kesin olarak göstermektedir. Saatlik işçilik maliyetleri açısından 1989-1998 döneminde bir yükselme görülmemekte, tersine, özellikle işsizlik oranının yüksekliği nedeniyle bir düşüş tespit edilmektedir. Bu bulgu, rekabet gücü açısından olumlu değerlendirilebilir. Gümrük Birliği ile birlikte üreticilere sağlanan başka bir avantaj da, gümrük vergilerinin indirilmesinin girdi fiyatlarına yansımadır.

Öte yandan, dünya tekstil ticareti 2005 yılı başından itibaren kotaların kaldırılması ile tümüyle Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kural ve disiplinlerine tabi olmuştur. Bunun sonucu olarak ülkemiz, halihazırda AB pazarına kotasız girişten kaynaklanan göreceli avantajını da yitirecektir.

Gümrük Birliği nedeniyle Avrupa Birliği ile Ortak Gümrük Tarifesi uygulama yükümlülüğümüz göz önüne alınarak, orta vadede gündeme gelebilecek muhtemel sanayi ürünleri müzakerelerinde ortak tutum alınması ve tekstil ve giyim ürünleri de dahil olmak üzere, hassas olduğumuz ürünler için AB' nin de destek vermesi önem arz etmektedir.

Diğer taraftan, ülkemizin AB'nin tercihli ticaret anlaşmaları bulunan ülkeler ile gerçekleştirdiği Serbest Ticaret Anlaşmaları ve aralarında tercihli ticaret ilişkisi bulunan ülkelerin yarattığı katma değerlerin birbirleri arasında gerçekleşen ve birden fazla ülkeyi kapsayan ticari ilişkilerde toplu olarak dikkate alınmasına olanak sağlayan Pan-Avrupa Menşe Kümülyasyonu Sistemi'ne katılması Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne bağlı olarak elde ettiği önemli kazanımlardan birini teşkil etmektedir. Bahse konu sisteme 1999 yılının başından itibaren katılmamız ile birlikte AB, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ve EFTA ülkeleri bakımından ihracatçılarımızın bu imkandan yararlanmaları sağlanmıştır.

AB ile diğer Avrupa ülkeleri arasındaki tercihli ticaret düzenlemelerinin Türkiye tarafından üstlenilmesi, Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin dış ticari ilişkileri açısından ortaya çıkardığı dolaylı etkiler bakımından önemli bir yere sahiptir. Bu doğrultuda, gerçekleştirilen serbest

ticaret anlaşmaları ile Türkiye için 125 milyonun üzerinde nüfuslu ve toplam 525 milyar dolar ticaret hacmine sahip yeni bir pazar oluşturulmuştur.

Türkiye'nin sözkonusu tercihli ticaret anlaşmalarını tamamlaması;

- İhracatın ülke ve madde bazında çeşitlendirilmesi,
- İlgili ülke ile ticaret hacminin artırılması,
- AB'nin tercihli rejimler kapsamında uygulamakta olduğu tavizli hadler ile Türkiye'nin uyguladığı Ortak Gümrük Tarifesi hadleri arasındaki farkın neden olabileceği trafik sapmasının önlenmesi,
- Anlaşma imzalanan ülkenin AB ve diğer üçüncü ülkelerle mevcut anlaşması kapsamında tanıdığı tavizli rejimi Türkiye'ye yansıtmasının temini sayesinde, Türk sanayicisinin bu ülke pazarında eşit rekabet şartlarına sahip olması,
- Hammaddelerini Anlaşma yapılan ülkelere sağlayan Türk sanayicilerinin üretim maliyetlerinin azaltılması,
- Ortak yatırım ve işbirliği imkanları geliştirilmesi,

bakımından önem taşımaktadır.

İsrail anlaşması hariç olmak üzere (1997), Serbest Ticaret Anlaşmaları çoğunlukla 1998 yılı içerisinde yürürlüğe girmiş olup, bu anlaşmaların (Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Romanya, Litvanya ve Estonya) uygulama dönemleri ancak iki yıllık bir süreyi kapsamakta ve öngörülen serbestleştirme takvimlerinin birinci ya da ikinci aşamaları ancak tamamlanmış bulunmaktadır. 2001 yılının ilk 6 aylık döneminde toplam ihracatımız bir önceki yılın aynı dönemine göre, % 10 oranında artmasına karşın, STA akdedilen ülkeler ile ihracatımız % 17 oranında artmıştır. 2001 yılının ilk yarısında, tekstil konfeksiyon sektörü bakımından da benzer bir eğilim gözlenmekte olup, sektördeki toplam ihracatımız % 2 artmasına karşılık, STA ülkelerine ihracatımız % 3 oranında artmıştır.

Serbest ticaret anlaşmalarının tekstil-konfeksiyon sektöründeki ihracatımıza etkileri bakımından Türkiye-İsrail Serbest Ticaret Anlaşması çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir. İsrail 1995 yılında tekstil-konfeksiyon ihracatımızda 48.3 milyon dolar ile 21. sıradayken, 2000

yılında bu ülkeye gerçekleştirilen 218 milyon dolarlık ihracat ile 9. sıraya yükselmiştir. Benzer bir eğilim, Türkiye- Romanya Serbest Ticaret Anlaşmasında da görülmektedir. Bahse konu ülkeye yönelik tekstil-konfeksiyon ihracatımız 1995 yılındaki 54 milyon dolar seviyesinden, 2000 yılında 152 milyon dolara yükselmiştir.

7.1.Türkiye-AB Gümrük Birliğinin Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörüne Etkileri

7.1.1. Korumanın Sıfırlanması

Türkiye-Avrupa Birliği Gümrük Birliği ile, Avrupa Birliği çıkışlı mallara Türkiye tarafından uygulanan gümrük vergileri sıfırlanmıştır. Bu durum, Avrupa Birliği'ne karşı korumanın azalması anlamına gelmektedir.

Bunu açıklamak için iki tekstil ürününü irdelemek gerekir. Bunlar en önemli tekstil ürünleri olarak değerlendirilebilecek pamuk ipliği ve pamuklu dokumalardır. Bu serbestleşme Türk Tekstil sektörü üzerinde çok büyük etki yaratmaktadır. Çünkü Türkiye'nin bu ürünlerde Avrupa Birliği'nden dışalımını çok azdır. Çünkü AB ülkeleri, yüksek işgücü maliyetleri nedeni ile, katma değeri düşük ürünlerde uluslararası rekabet gücüne sahip değildirlir. AB'nin Türkiye'ye satabileceği konfeksiyon ürünleri, marka olmuş ürünlerdir. Örneğin bütün Dünyanın tanınmış markaları olan Lacoste,Levi's, Channel ve Hugo Boss gibi markalardır.

" Türkiye'deki tüketici profili, çok canlı, genç ve tüketmeye hazır durumda gözükmektedir. Ancak bu tüketicilerin alım gücü henüz çok yüksek değildir. Yine de Dünyaca tanınmış markaların Türkiye'ye sıfır gümrük vergisi ile girmesi, yüksek kaliteli Türk Konfeksiyon sektörünü büyük bir rekabet ortamı ile baş başa bırakacaktır ."³⁷

7.1.2. Üçüncü Ükelere Karşı Korumanın Azaltılması

Türkiye gümrük birliğinin gerçekleşmesi ile birlikte AB'nin Ortak Dış Ticaret Tarifesi'ne uymak zorunda kalacaktır. Böylece Türkiye'de üçüncü ülke çıkışlı tekstil ve konfeksiyon ürünlerine AB'nin uyguladığı gümrük vergilerini uygulamak zorunda kalacaklardır .Ancak genel olarak Türkiye'nin dışalım gümrük vergileri, AB'nin dışalım gümrük vergilerinden

---

³⁷ Gürel,N.,a.g.k.,s.105.

yüksektir. Bu durum sonucu, koruma azalacağı için üçüncü ülke kaynaklı Türk tekstil ve konfeksiyon dışalımının artacaktır .

Böylesi bir gelişme Türk tekstil sektörü için artan bir rekabet anlamına gelirken, konfeksiyon sektörü içinde daha ucuza sağlanabilecek hammadde kaynakları demektir .

7.1.3. Üçüncü Ülke Ürünlerine Kota

Türkiye-AB gümrük birliğinin Türk tekstil ve konfeksiyon sektörü üzerine üçüncü olası etkisi, Türkiye'nin de AB'nin çok Elyafıllar Anlaşması çerçevesinde kota uyguladığı ülkelere kota uygulamasıdır, Türkiye, 1996 yılından İtibaren AB'nin Ortak Ticaret Politikası'na uymak zorundadır.

AB'nin Türkiye tarafından uygulanmasını istediği iki önemli Ortak Ticaret Politikası aracı, Japon otomobillerine uygulanan kısıtlama ve tekstil ve konfeksiyon sektörü kotalarıdır. Ortak Ticaret Politikasına uyum gösteren Türkiye'de, AB'nin kota uyguladığı ülkelere kota uygulamak zorunda kalacaktır. Bu durum, rekabet gücü olmayan tekstil ve konfeksiyon kuruluşları tarafından iyi olabilir. Çünkü artık Türkiye'ye getirilmesi düşünülen hemen hemen bütün tekstil ve konfeksiyon ürünleri kota sınırlaması altında olacaktır. Bu korumanın bedelini ise, yüksek nihai ürün fiyatları ile tüketici ödeyecektir. Türkiye ve Avrupa Komisyonundan eş anlı olarak kota ve gözetim bildirisini alan üçüncü ülkeler, bu durumu anlayış ile karşılayabilirler ve artık Türkiye'ye satacakları tekstil ve konfeksiyon ürünleri için kota düzenlemeye başlayabilirler .

Ancak Hindistan, Pakistan, Çin, Endonezya, Mısır ve Tayvan gibi Türkiye'ye önemli miktarda tekstil maddesi satan ülkeler bu sınırlamalara hoş bakmayacaktır.

Her ne olursa olsun 1 Ocak 1996 tarihinden sonra AB ile Gümrük Birliğinin gerçekleşmesi ile üçüncü ülkelere kota ve gözetim uygulaması başlamıştır. Türkiye'nin kota ve gözetim uygulayacağı tekstil ve konfeksiyon ürünleri , AB tarafından da kısıtlama altında tutulan ürünlerdir. Bu kısıtlama politikasındaki temel amaç, tek gümrük alanı haline alacak olan AB ve Türkiye sınırlarına ticaret sapması olmadan dışalım yapılmasıdır.

Eğer Avrupa Birliği'nin kota uyguladığı mallara Türkiye kota uygulamazsa, bu mallar Türkiye üzerinden Avrupa Birliği ülkelerine geçebilirler ve kotanın anlamı kalmaz; ticaret sapması da

oluşur. İşte bu nedenle Türkiye, Avrupa Birliği'nin kota ve gözetim uyguladığı her tekstil ve konfeksiyon ürününe gözetim ve kota uygulayacaktır.

Türkiye tarafından üçüncü ülkelere uygulanacak tekstil ve konfeksiyon kotaları saptanırken bu kotaların miktarının belirlenmesi başlı başına bir sorun olmuştur. Bazı ürün kategorilerinde Türkiye'nin hiç dışalımını bulunmamaktadır. Bu kategorilerde Türkiye tarafından uygulanacak kotaların belirlenmesi, Basket Exit Mechanism adı verilen bir sistem ile olmuştur .

Bu sisteme göre, Türkiye Avrupa Birliği'ne yeni üye olan bir ülke işlemi görmüş ve belirlenen bir formül içinde uygulamada olan Avrupa Birliği kotasının belli bir yüzdesi kadar kota Türkiye'ye tahsil edilmiştir.

Türkiye'nin nüfusu, ulusal geliri, kişi başına geliri ve dış ticaret hacmi ile orantılı olarak hesaplanan basket exit mechanism formülüne göre, Türkiye'nin dışalımını olmayan yada dışalımını göz ardı edilebilir olan ürün kategorilerindeki kotası, Avrupa Birliği kotasının % 2,5'i kadar olacaktır.

Türkiye'nin de Avrupa Birliği gibi, birçok gelişmekte olan ülkeye kota uygulamaya başlaması, rekabet gücü zayıf olan Türk üreticiler için iyi bir haber iken, hammaddesini ucuz üçüncü ülkelerden sağlayan konfeksiyon üreticileri için kötü bir haberdur. Çünkü artık Türk konfeksiyon üreticileri de, kota nedeni, tekstil ürünlerine belli oranda yüksek bir bedel ödemek zorunda kalacaklardır .

Ancak belki de bu kötü durum, yine kota uygulaması sayesinde, üçüncü ülkeler kaynaklı ucuz konfeksiyon ürünlerinin de Türkiye'ye gelişini sınırlayacağı için Türkiye'nin lehine bir durumda oluşturabilir.

7.1.4. Damping

Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin ekonomik anlamda bir üyesi olmasını getirecek Türkiye-Avrupa Topluluğu gümrük birliğinin bir diğer etkisi de, damping ve fark giderici vergi soruşturmaları konusunda ortaya çıkmaktadır .

Türkiye kendi damping ve fark giderici vergi mevzuatını 1989 yılından bu yana uygulamaktadır. Ancak Türkiye'nin kendi ulusal damping mevzuatı, Türkiye-Avrupa

Topluluğu Gümrük Birliği ile birlikte uygulanamaz olmuştur ve Türkiye'de Avrupa Birliği'nin damping mevzuatına uymak zorunda kalmıştır. Çünkü iki oluşum arasında damping vergileri konusunda bir uyum sağlanmazsa, birinin alacağı önlem, diğeri üzerinden geçen mallar ve ticaret sapması nedeni ile etkisiz kılınabilir .

Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin damping mevzuatına uymasının sonucu olarak Türkiye, belki de hiç istemediği bazı ülke ürünlerine anti-damping vergisi uygulamak zorunda kalmaktadır. Bu uygulamanın daha somut sonuçlarını görmek için Pakistan'dan yapılan pamuk ipliği dışalımını örneği verilebiliriz. Örneğin Avrupa Birliği, Pakistan çıkışlı pamuk iplikleri için anti-damping vergisi uygulamaya başlarsa, Türkiye'de belki de kendi isteği dışında bu vergiyi uygulamak zorunda kalacaktır .

Doğal olarak bu noktada Türkiye'nin adı geçen anti-damping vergisini uygulamayabileceği öne sürülebilir. Ancak bu durum da bütün Türk mallarının Avrupa Birliği gümrüklerinde sıkı bir denetime tabi olmasını getirir. Böylesi bir sıkı denetim, dışsatımını artırmak isteyen Türkiye'nin çıkarına değildir.

Ticaret sapmasının engellenmesi için, tam bir gümrük birliği altında, Türkiye'nin de Avrupa Birliği ile aynı anti-damping vergilerini uygulaması gerekir. Ancak Avrupa Birliği Tek Pazar'ının gerçekleştirilmesinden önce Avrupa Birliği içinde de bölgesel anti-damping vergileri uygulamasının olması, bu konunun daha da karışmasına neden olmaktadır.

Eğer Türkiye'de Avrupa Birliği damping mevzuatına dahil olursa, Türk sanayisi herhangi bir dışalımda damping olduğu şüphesine vardığında, bu durumun düzeltilmesi amacıyla önlem alınması için Brüksel'deki Avrupa Komisyonuna başvurmak zorunda kalabilecektir Rekabet gücü azalan tekstil kuruluşları böylesi bir uygulamayı sevinç ile karşılar, ucuz hammadde kaynakları sekteye uğrayacak olan konfeksiyon kuruluşları için bu durum, yeni bir zorluk oluşturacaktır.

Halen Avrupa Birliği, birçok Türk tekstil ürününe anti-damping vergisi uygulanmaktadır. Bu vergilerin Türkiye-Avrupa Topluluğu gümrük birliğinin gerçekleşmesi ile kalkması beklenmemelidir, çünkü AB, bundan önceki yeni tam üyelik durumlarında da bu vergileri hemen kaldırmamıştır. Ancak unutulmaması gereken bir ayrıntı, bundan önceki bütün yeni üyeliklerde önce tam üye olunduğu, ardından gümrük birliğinin tamamlandığıdır.

Ayrıca anti-damping vergisinin felsefesinde, daha önceki ticari uygulamalar ile zarar gören sanayiye bugün korumak yattığı için, gümrük birliğinin bu felsefeyi değiştirememesi beklenmelidir .

7.1.5. İhracat Teşvik Belgelerine Son

Gümrük Birliği öncesinde, ihracat yapmak isteyen bir sanayici , Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan İhracat teşvik belgesi alarak üretimde kullanacağı hammadelerin bir kısmını gümrük vergisi ödmeden yurda getirebilmekteydi.Türkiye'deki hammadde ve ara madde satış fiyatlarının bazı iç sorunlardan dolayı yüksek olduğu düşüncesi ile başlatılan bu uygulama, ihracata yönelik çalışan sanayicinin dünya şartlarında hammadde ve ara madde bulmasını sağlamayı amaçlamaktaydı.

Gümrük Birliği ile birlikte uluslararası pazarlardan hammadde tedarikini düzenleyen sistemin adı artık “ Dahilde İşleme Rejimi”dir. Bu sisteme göre, Üçüncü ülkelerden ithal edilen hammaddelerle üretilen işlem görmüş ürünler yine üçüncü ülkeye ihraç edilecektir. Hammaddeleri üçüncü ülkelerden tedarik edilen bitmiş ürünlerin AB ülkelerine ihraç edilmek istenmesi durumunda, hammaddeye karşılık gelecek Gümrük Vergisi'nin(OGT) ihracat esnasında ödenmesi gerekmektedir.

Türkiye tekstil ve konfeksiyon sektörü halen, ihracat teşvik belgesi ya da geçici kabul kapsamında gümrük vergisi ödmeden dışalım yapma ve bu maddeler ile üretilen mamulleri ihraç etme işlemini oldukça yoğun olarak kullanılmaktadır .

Öte yandan Türk üreticileri Avrupa Birliği dışındaki ülkelere satacakları malların üretiminde kullanılmak üzere, Gümrük Birliği'nden sonra ihracat teşvik belgesi ya da geçici kabul düzenlemelerini kullanarak hammadde ya da yarı mamul maddelerini gümrüksüz ithal etmeyi sürdürmüşlerdir. İhracat teşvik belgesi ya da geçici kabul ile getirilen malların Avrupa Birliği'ne yapılacak dışsatımında kullanılamaması, özellikle Türk konfeksiyon sektörünü zorlamakta ve Türk tekstil sektörüne daha çok bağımlı kılmaktadır .

Her ne kadar Avrupa Birliği ülkelerine yönelik dışsatımda gümrüksüz ithal edilen mallar kullanılmıyacaksa da, Türkiye Avrupa Birliği'nin Ortak Gümrük Tarifesine uyacağı için, yüksek olan hammadde ve ara madde ithalat gümrük vergileri %20 den %6'ya düşmüştür.

1996 Yılında Tekstil ve Hazır Giyim'deki Son Durumlar Gümrük Birliği öncesinde, mevcut kotaların kalkması sayesinde ihracatını ikiye katlayacağını ilan eden tekstil/hazır giyim sektörü, Gümrük Birliği'nin başlaması ile birlikte, beklediğini pek fazla bulamamıştır. Bu durumun gerekçelerini alt alta sıraladığımızda karşılaşılan görünüm şu şekildedir:

Tekstil/Hazır Giyim sektörünün kotaya tabi olan ürünleri, bu sektörün toplam ihracatı içinde % 50 oranında bir pay tutmaktaydı. Gümrük Birliği'nin son dönemi ile birlikte Topluluk, Türkiye'nin yaptığı yoğun makine alımlarını engellemek niyeti ile kotalarını kaldırmışsa da doğal olarak ihracatın ikiye katlanması gerçekteşmemiştir.

Gümrük Birliği'nin son dönemi ile birlikte, Türkiye'de maliyetler artmıştır. Bu sektörün Gümrük Birliği öncesi bedelsiz ve kotasız olarak yapılan hammadde ve ara madde ithalatı, Topluluğun direktmesi sonucunda Ortak Gümrük tarifeleri seviyesinde bedelli ve ikili anlaşmalar sonucunda da kotalı hale getirilmiştir.

Bu maliyet artışı, AB pazarındaki rekabet gücünü olumsuz etkilemektedir. Türkiye'nin Rekabet Kurulu'nu oluşturmaması gerekçesine bağlı olarak, Topluluk doğal konularda Gümrük Birliği'nin ruhu ile bağdaşmaz şekilde Türk tekstil/hazır giyim ürünlerine kota uygulamaya devam etmektedir .

Buradan çıkartılacak sonuçlar, tekstil/giyim sektörünün Gümrük Birliği'nden umduğunu bulamadığı yargısına yol açabilir.

7.2. Tekstil Sektöründe Meydana Gelen ve Gelebilecek Olan Değişiklikler:

“Tekstil ürünleri üretiminde meydana gelen ve gelebilecek olan önemli değişiklikler açısından,
konfeksiyon dahil tüm tekstil ürün yelpazesindeki mevcut durum ve olası gelişmeler, ana hatları ile aşağıdaki gibidir:

1. Moda-marka ürünlerinin pazar payı %5'i geçmese de, sağladıkları katma değer yüksekliği nedeniyle şu anda bütün tekstilcilerin rüyası olmaya devam etmektedir.

2. Modaya yönelik, parti üretimi yapılan ve sağladığı katma değer sıradan ürünlere nazaran daha yüksek olan ürünlerin pazar payı %20 dolaylarındadır.

3. Ucuz, sıradan, seri üretilen tekstil ürünleri , halen hacim olarak pazarın yaklaşık %55-60 kadarını oluşturmaktadırlar. Tekstil sektöründe mevcut kapasite fazlasının hemen hemen tamamı bu gruba aittir. Bir diğer deyişle, bu türden ürünlerin üretimini artırmaya imkan sağlayacak atıl kapasite, dünyanın çeşitli yerlerinde mevcuttur.

4. Tekstil pazarının geri kalan yaklaşık %20'sini teknik tekstiller oluşturmaktadır. Başlangıçta urgan, halat, çuval, yelkenbezi, keçe gibi kısıtlı miktar ve kullanım yeri olan teknik tekstillerin kullanım alanları, bugün, tarımdan inşaat, taşıt ve taşıma araçlarından savunma sanayiine ve sağlık sektörüne kadar geniş bir alana yayılmaktadır. Önümüzdeki 15-20 yıl içinde teknik tekstillerin miktar ve öneminin artması beklenmektedir. Buna ilaveten, tekstil elyaf ve malzemelerini diğer malzemelerle, özellikle polimerlerle karıştırılarak oluşturulan kompozit malzemelerin önemi büyük ölçüde artacaktır.

5. Gelecekte, giyenlere ve kullananlara örtünme ve süslemenin ötesinde, başta sağlık, güvenlik ve enformasyon alanlarında olmak üzere, başka hizmetler de sunabilen çok işlevli akıllı tekstil ürünlerinin üretimi ve kullanımı sağlanacak ve gelişecektir. Uzun dönemde çok işlevli akıllı tekstil ürünlerinin ciddi boyutlu pazar payı alacağı beklenmektedir. ArGe çalışmaları sonucu geliştirilecek bu ürünlerin üretimi, uzun yıllar güçlü ArGe imkanlarına sahip bilgi toplumu ülkelerin tekelinde kalacak ve dolayısıyla sağladıkları katma değer de yüksek olacaktır. Önümüzdeki yirmi yılda bireylerin ve toplumların yaşamındaki temel itici güç, bilgi (üretme, paylaşma, işleme) ve teknoloji (ArGe ve teknoloji geliştirme) olacaktır. Buna bilişim teknolojisinin gelişmesi ile artan küreselleşme olgusu ve dünya ticareti eklendiğinde, tekstil sektörünü etkileyecek temel eğilimler;

- Bireysel, kurumsal, toplumsal boyutta küresel etkileşimin, işbirliklerinin ve rekabetin artacağı, disiplinler ve sektörler arası yeni çalışma alanlarının ve ürünlerin ortaya çıkacağı;
- Global nüfus artışının yavaşlayacağı; çevre bilincinin ve evrensel değerlerinin önem kazanacağı;

demokrasinin ve yönetime katılımın, insan yaşamının süresinin ve kalitesinin (gelişmiş toplumlarda) artacağı; farklı/alternatif düşünce ve yaşam biçimlerinin ortaya çıkacağı; boş zamanın, çok amaçlı seyahatlerin ve klimatize ortamların artacağı;

- Üretim süreçlerinde otomasyonun artacağı, iş gücü talebinin üretimden hizmet sektörüne

kayacağı; iş ve üretim süreçlerinin küresel paylaşımının ve uzmanlaşmanın, part-time, ofis dışı, proje bazlı çalışmaların, yaratıcı, yenilikçi ve nitelikli beyin gücü talebinin artacağı;

- Arzın talebi aşacağı, kişiye özgü üretim ve hizmet sağlanacağı, üretimin ekonomik ölçek boyutlarının küçüleceği, erişim, dağıtım ve iletişim kanal ve ortamlarının çeşitleneceği, iş ve yönetimde bilgi sistem ve teknolojileri kullanımının artacağı;
- İnsan, ortam, araç, alan, barınak giydirmesinde akıllı, çok amaçlı ve işlevli; kullanım kolaylığı, estetik ve optik zenginliği olan tekstil bazlı ürünlere; bir kere giyilip atılan, geri dönüşümlü, yıpranmayan, buruşmayan, vücut ısısını dengeleyen, hastalıkları teşhis ve tedavi edebilen, bireysel talebe göre anında üretilen, ultra hafif, dayanıklı giysilere talebin artacağı; formal giyim azalacağı; genelde sentetik ve suni elyaf talebin doğal elyafa göre, gelişmekte olan ülkelerde elyaf tüketiminin de gelişmiş ülkelere göre daha fazla artacağı yönündedir.³⁸

7.3. Türkiye’de Durum

Türk Tekstil Sektörü teknoloji düzeyi, ekonomik etkinliği ve sosyal etkileşimi itibariyle ülkenin önde gelen sosyo-ekonomik faaliyet alanlarından biridir. Sektörün bu konumunu önümüzdeki yıl 20 yıl boyunca koruması, hatta geliştirmesi beklenmektedir. Tekstil sektörümüzün ürün kalitesi ve üretim teknolojisi çağdaş dünya standartlarındadır. Üretimimizin yaklaşık $\frac{3}{4}$ ’ ü on yaşından daha genç makine ve teçhizatla gerçekleştirilmektedir. Üretim kapasitesi açısından Türkiye, kurulu kapasite iş sayısı itibariyle dünya’da altıncı, rotor sayısında ise dördüncü sıradadır ve iş sayısında dünya kapasitesinin %3.4’üne, rotor sayısında ise %5.5’ine sahiptir. Avrupa Birliği’nde kurulu pamuk tipi kısa elyaf kapasitesinin yaklaşık yarısı Türkiye’dedir; yani, Türkiye’de kurulu kapasite tek başına AB kurulu kapasitesine denktir. Dokuma ve örgü kumaş üretiminde, yaşlı mekikli tezgahlar dikkate alınmasa dahi, kurulu dokuma kapasitesi AB toplamının $\frac{1}{4}$ ’ü kadardır ve Avrupa’daki en büyük yuvarlak örme kapasitesine sahiptir. Kumaş işleme (terbiye) kapasitesi, kurulu ham bez üretim kapasitesini (dokuma + örgü) rahatlıkla işleyecek seviyededir. Terbiye (boya, baskı, apre) sanayimiz gerek boyutu ve teknoloji düzeyi, gerekse ürün kalitesi açısından AB kurulu kapasitesine en azından denk düzeydedir.

Tekstil sektörü ülkede yaratılan katma değer (GSMH) 1/10’undan, ülke ihracatının 1/3’ünden fazlasını gerçekleştirmektedir. Tekstil ve hazır giyim sektörünün imalat sanayi

---

³⁸ http://vizyon2023.tubitak.gov.tr/teknolojiongorusu/paneller/tekstil/raporlar/tekstil_son_surum

içindeki katma değer payı 1/6'dır. Özellikle giyim alt sektörünün emek yoğun karakteri nedeniyle, tekstil sektörü toplamyaklaşık 27,500 işyerinde 523,000 kayıtlı kişiye istihdam sağlamaktadır. Sektör yaygın yan sanayii ağı ile birlikte iki milyona yaklaşan çalışanıyla önemli bir sosyal işleve sahiptir. Tekstil ve hazır giyim sektörü yüksek ihracat performans ve potansiyeline sahiptir; dünya tekstil ihracatındaki payı %2.7, hazır giyimdeki payı %3.4 dolaylarındadır. Sınır, bavul ve turist ticareti ayrı tutulduğunda dahi, 15 milyar Dolar civarındaki tekstil ve hazır giyim ihracatıyla Türkiye, tekstilde Avrupa'nın birinci, dünya'nın ondördüncü; hazır giyim ürünlerinde de Avrupa'nın ikinci, dünyanın yedinci büyük tedarikçisidir. Sektördeki beklentiler, artık bu sektör ürünlerinin ülke için bir marka olması, bir imaj yaratmasıdır. Tekstil sektörünün bugünkü konumunu daha da güçlendirerek sürdürebilmesi ise, teknolojisini çağın önünde tutabilecek düzeyde geliştirmesine ve bilgi yoğunluğu ve katma değeri yüksek ürünlere yönelmesine bağlıdır. Bunun için, tekstil sektörünün faaliyet gösterdiği iplik, örme, dokuma, tekstil terbiyesi ve konfeksiyon alanlarında teknoloji geliştirme ve ArGe çalışmalarına önem vermesi ve kaynak ayırması gerekmektedir. Diğer taraftan, tekstil sanayi teknoloji ve girdiler açısından önemli ölçüde diğer sektörlerle bağımlıdır. Sektörün önemli girdilerinden olan pamuk üretimi tarım sektörünün; sentetik hammaddelerin ve tekstil terbiyesinde kullanılan boyar maddeler ve kimyasalların üretimi kimya sanayiinin faaliyet alanına girmektedir. Diğer taraftan, ülkemizde tekstil makinesi üretimi yalnızca sınırlı sayıda ve daha çok teknolojik olarak göreceli basit bazı makineler ile sınırlıdır. Ürün kalitesinin yükseltilmesinde önemli mesafeler kat edilmiş olsa da, tekstil sanayiinin hızla gelişmesi ve topluma refah sağlamasında anahtar olan bu alanlarda yeterli teknolojik gelişmelerin de sağlanması gerekli görülmektedir. Makine, kimya, elektrik-elektronik, bilişim, malzeme ve eğitim alanlarıyla etkileşim içinde sağlanabilecek böyle bir teknolojik gelişimin, yaratacağı sinerji ile, tekstil sektörünü olduğu kadar diğer sektörleri de etkileyeceği açıktır. Topluma yüksek oranda istihdam sağlayan tekstil sektöründeki gelişmenin, toplumun refahı üzerindeki pozitif etkisi yadsınamaz. Ancak, tekstil sanayinin ucuz işgücü avantajından yararlanacağı dönemler geride kalmaktadır. Bizden çok daha ucuz işgücüne sahip ülkeler, tekstil ve konfeksiyonda hızla ilerlemekte ve bu alana büyük boyutlu teknolojik yatırımlar yapmaktadırlar. Özellikle 2005'ten sonra dünyada oluşan serbest rekabet ortamında Türk Tekstil Sektörü'nün rekabetçi olması, ancak sektörün teknoloji düzeyinin, ilgili alanlardaki eğitimin yükseltilmesi, ArGe faaliyetlerinin artırılması ve moda ve marka yaratılması ile mümkün görülmektedir.

7.4.Fırsatlar ve Tehditler

Türkiye'nin, coğrafi konumu nedeniyle Avrupa Birliği, Rusya ve Türk Cumhuriyetleri pazarlarına yakın olması ve bu ekonomiler ile gelişen ilişkiler, ülkemizin önündeki en önemli fırsat olarak görülmektedir. Bu pazarlardaki pazar payımızın henüz hedeflenen düzeye erişmemiş olması ve ayrıca, 2005 yılında korumacı engellerin ortadan kalkması ile yeni pazarlar bulma potansiyeli de, yükselme sürecine hazırlanan ekonomik konjonktür ile birlikte Türkiye'ye önemli fırsatlar yaratabilir. Tekstil sektörünün, gelişen turizm sektörü ile artan işbirliği olanakları da diğer bir önemli fırsat alanıdır. Bu fırsat alanlarını değerlendirmemizi sağlayacak güçlü yanlarımız;

- Sektörde gelişmiş bir alt yapı ve yeterli deneyime sahip olma,
- Uluslararası rekabet deneyimi,
- Yeni teknolojilere ve moda uyum becerisi,
- Uluslararası şartnamelere uyum ve çevre dostu üretim konusundaki deneyim,
- Lojistik, ulaşım, iletişim konularındaki altyapının mevcudiyeti,
- Gelişmiş ülkelere göre genç nüfusun yarattığı rekabetçi işgücü maliyetleri,
- Sektörün girişimci ruhu ve yetişmiş işgücü mevcudiyetidir.

Üretim süreçleri, kaynaklar ve girdiler açısından güçlü yanlarımız da;

- Hammadde ve malzeme zenginliği,
  - Ürün ve süreç çeşitliliğindeki zenginlik,
  - Esnek ve hızlı üretim, hızlı karar verebilme yeteneği,
  - Kişisel talebe yönelik küçük ölçekli işlere yatkınlık,
  - Toplam üretimin $\frac{3}{4}$ 'ünün on yaşından genç makine parkıyla gerçekleştiriliyor olması
  - Genç ve eğitilebilir ülke nüfusu
- olarak sıralanabilir.

Önümüzdeki yıllarda tekstil sektörünün önündeki başlıca tehditler şunlardır:

- Siyasi bakımdan istikrarsız bir bölge içinde yer almak;
- Kaynak yetersizliği, kıt, pahalı, kısa vadeli ve riskli finansman;
- İstikrarsız makro ekonomik yapı ve buna bağlı olarak yabancı sermaye girişinin yetersizliği;

- Ülke imajının yetersizliği;
- İhracatta ve ilgili mevzuattaki tutarsızlık ve istikrarsızlıklar;
- Serbest rekabet için gerekli kurum ve kuralların yeterince gelişmemiş olması;
- Sektördeki küresel arz fazlası;
- Ulaşım maliyetlerindeki düşüşler ile pazara yakınlığın avantaj olma vasfını yitirmesi
- Mevcut ve/veya potansiyel bölgesel entegrasyonlar ve ikili antlaşmalar;
- ABD ve büyüyen Uzakdoğu pazarlarına uzaklık;
- Asya ülkelerinin pazar paylarındaki artış eğiliminin, 2005 yılında başlayan serbest rekabet ortamında daha da hızlanması.

Zayıf bulunan ve iyileştirilmesine gerek duyulan yanlarımız ise;

- Özkaynak yetersizliği, risk sermayesi noksanlığı, işletme sermayesi ve nakit akışı yönetme becerisindeki eksiklikler,
- Yüksek girdi maliyetleri,
- Dağıtım kanallarını yönlendirme becerisinin zayıflığı sonucu küresel perakende pazarlarında yer alamama,
- Küresel entegrasyonun ve küresel ağ-yapılara katılımın yetersizliği,
- Marka yaratılamaması,
- Kayıt dışı ekonominin büyüklüğü,
- Teknoloji geliştirme ve ArGe eksikliği,
- Uluslararası ArGe fonlarından yeterince yararlanılamaması,
- Bilişim teknolojilerinin sektördeki uygulamalarının yeterli düzeyde gelişmemiş olması,
- Tekstil makineleri ve tekstil kimyası sanayilerinin zayıf olması,
- Kalite kontrol, süreç otomasyonu ve sanal üretim teknolojilerinin yeterli düzeyde gelişmemiş olması,
- Ülke içi ve dışı benchmarking alışkanlıklarının olmaması,
- Bilgilendirici ve yönlendirici sektörel strateji ve politikaların eksikliği,
- Üniversite-sanayi-meslek kuruluşları arasında diyalog zayıflığı,
- Tekstil ve konfeksiyon sanayileri arasında gerekli sinerjinin yaratılamaması,
- Esnek üretime uymayan katı iş mevzuatı,
- Bürokratik mevzuatın ağırlığı, hukuki altyapı eksikliği, fikri mülkiyet haklarının korunmasındaki hukuki boşluklardır.

7.5. Gelecek Vizyonu ve Hedefler

“Önümüzdeki 20 yıl için tekstil sektörünün vizyonunu şöyle görülmektedir:

Küreselleşme olgusunun ve küresel etkileşimin etkilerinin, bilgi ve teknoloji üreten ile bunu kullanan/satın alan toplumlar arasındaki gelişmişlik ve refah farkının artacağı bir dünyada Türk Tekstil sektörünün vizyonu; katma değeri yüksek, yenilikçi, rekabetçi ve teknoloji içeren ürün ve hizmet sunumları ile dünya ticaretindeki payını ve toplumsal refahı artırmaktır”.

Bu vizyonu gerçekleştirmeye yönelik sektörel hedefleri de iki grup altında toplanabilir:

1) Makro hedefler:

- Dünya tekstil ticaretinin %5'ine sahip olmak,
- Ülke ekonomisine sağlanan katkıyı bugünkünün iki katına çıkarmak,
- İhracat gelirlerinin en az %15'ini yüksek teknoloji içeren mamullerden sağlamak,
- Kaynak verimsizliğini ortadan kaldırmak.

2) Diğer hedefler:

- İlgili kurum ve kuruluşların, Tekstil Fakülteleri ve Araştırma Merkezlerinin kurulmasına öncülük etmelerini ve/veya katkıda bulunmalarını sağlamak,
- Küresel rekabet gücü sağlayan uygulamaların ve tekstil teknolojilerinin araştırılması, uyarlanması ve kullanımını; sektörel ve sektörler arası bilgi alış verişi ağının ve işbirliklerinin güçlendirilmesini sağlamak,
- Küresel eğilimler ve itici güçler doğrultusunda moda/marka ve dağıtım kanalları oluşturmak,
- Çok amaçlı-işlevli akıllı ve katma değeri yüksek ürünlerin ve yeniliklerin sunumunu, çevreyi koruyarak ve yüksek teknoloji kullanımını artırarak sağlamak.”³⁹

7.6. Tekstil Sektörünün Teknolojik Öncelikleri

Tekstil sektörümüzün orta vadede özgün tasarım, kalite, verimlilik, pazarlama ve dağıtım yeteneklerinin geliştirilmesine, üst sınıf moda ve teknoloji ürünlerin ve teknik tekstillerin üretimine; uzun vadede ise akıllı ve çok işlevli tekstil ürünlerinin araştırılmasına, geliştirilmesine ve üretimine önem vermesi gerekmektedir. Tekstil sektörü, geliştireceği uzun dönemli stratejilerle teknoloji düzeyini yükselterek, orta ve uzun vadede Asya ve Afrika

---

³⁹ http://vizyon2023.tubitak.gov.tr/teknolojiongorusu/paneller/tekstil/raporlar/tekstil_son_surum

rekabeti karşısında kaybedilmesi olası olan “sıradan giysi ve tekstil ürünleri üretimi yerine, “teknik tekstiller” ve “çok işlevli, akıllı tekstiller” olarak tanımlanan bilgi, “know-how” ve yenilik yoğun, yüksek katma değerli ürünlerin geliştirilmesine ve dünya pazarlarına sürümüne yönelmelidir.

Dünyadaki gelişmeleri ve özellikle gelecek yirmi yıla hakim olacak teknolojik eğilimleri göz önüne alarak, Türk Tekstil Sektörünün önümüzdeki 20 yıl içinde arzulan hedeflere erişmesini sağlaması için öncelikli teknolojik faaliyet konuları şunlardır:

- Tekstil terbiyesinde enerji tasarrufu sağlayan / çevre-dostu teknolojilerin kullanılması
- Tekstilde her türlü veri ve bilgi akışının elektronik ortamda gerçekleştirilmesi
- Bilgisayar destekli örme tasarım ve üretimi
- Konfeksiyonda tekno-terzilik ve kişiye özel üretim
- Çok boyutlu / çok işlevli akıllı tekstillerin geliştirilmesi
- Tekstil üretiminde makine ayarlarının insan müdahalesi olmadan yapılabilmesi

Tekstil terbiyesinde kullanılan kimyasalların çevrede yarattığı etkiler nedeniyle dünyada, daha az zararlı terbiye yöntemleri (biyolojik terbiye yöntemleri, plazma ve iyon implantasyonu ve ultrasonik terbiye yöntemleri) geliştirilmektedir. Çevreye zararlı üretim yöntemleri kullanılarak üretilen ürünlere dünya pazarlarında getirilen sınırlamalardan etkilenmemek için, tekstil sektörümüzün bu alternatif terbiye yöntemlerine yönelmesi ve bunlarla ilgili teknolojileri geliştirerek kullanması öncelikli görülmektedir. Ayrıca, üretim tesislerindeki atık suların arıtımı ve terbiye maddelerinin geri kazanılması, enerji tasarrufu sağlayan yöntemlerin kullanılması, çevreyi korumanın yanı sıra üretim maliyetlerini de düşüreceğinden, ülkemiz tekstil sektörünün önemle üzerinde durması gereken teknolojik faaliyet konularıdır.

Önümüzdeki yıllarda, tekstil üretiminde kullanılan makinalarda “robot uygulamaları” ve “tümleşik bilgisayar denetimi” olarak tanımlayabileceğimiz iki önemli teknolojik sıçrama yaşanacaktır. Bu teknolojik değişim sonucunda, dokuma makinalarında kullanılan ipliğin dokumaya uygunluğu makine üzerindeki sensörlerle kontrol edilecek ve bununla ilgili ayar değişimleri, makina tarafından otomatik olarak (insan müdahalesi olmaksızın) yapılacaktır; makinaların bilgisayarlarla uzaktan kontrol ve bakımı mümkün olacaktır. Çoklu atkı atma sisteminin yaygınlaşması ile ve dokunan kumaşın kalitekontrolünün optik sensörler yardımıyla tezgah üzerinde yapılması sonucunda, üretim hızları artacaktır. Daha ileri aşamada, görüntü alma / işleme teknolojilerinde ve robotik alanındaki gelişmelerle, tezgahta

kalite kontrolüne ilave olarak, tespit edilen hataları düzeltecek şekilde dokuma makinasının yeniden ayarlanması, makina ile etkileşimli çalışan bilgisayarın yönetimiyle otomatik olarak gerçekleşecektir. Çözgü ve tahar süreçlerinin ortadan kalması ya da dokumaya entegre edilmesi söz konusu olacaktır. Ayrıca, yeni çıkan malzemeleri dokuyabilen tezgahlar geliştirilecek, dokuma makinalarında karbon türevleri gibi farklı yeni malzemelerin kullanımı yaygınlaşacak ve sahip oldukları manyetik ve optik sensörler yardımıyla kullanıcıyı tanıyabilen tezgahlar kullanıma girecektir. Aynı süreç örme makinaları için de geçerlidir. Örme tasarım ve üretimi bilgisayar destekli bir yapıya dönüşmektedir. Örme makinalarında desen, tip ve model değiştirmenin tamamen otomatik hale gelecek; makinaların yüksek hızda ve en az hatayla çalışması mümkün olacak; her türlü modelin sorunsuz uygulanabilmesi ile tasarımdaki sınırlamalar kalkacak; ayrıca “dikişsiz kazak” teknolojisi yaygınlaşacaktır.

Önümüzdeki 20 yıllık dönemde, sipariştten başlayarak tasarım, üretim, pazarlama ve müşteriye teslim kadarki tekstil üretim sürecinin, tüm aşamaların elektronik ortamda gerçekleştirildiği “bilgisayarla tümleşik üretim” sürecine dönüşmesi hedeflenmektedir. Her türlü bilgi alışverişi ve ürünlerin ticareti “on-line” olarak yapılabilecek, ayrıca müşteri verileri bilgisayar hafızalarında saklanarak, daha sonraki “on-line” alışverişlerde kullanılabilir. Bu elektronik ortama geçiş, ürünlerin kullanılması sürecine de yansıtacak; örneğin, ürünler üzerindeki etiketler, yıkama makinası tarafından algılanabilecek şekilde, ürünün yıkama talimatlarını da kapsayacaktır.

Konfeksiyonda tekno-terzilik giderek önem kazanmakta, insanların kendilerine özel hazırlanmış giysi ve tekstil ürünlerine talebi artmaktadır. Müşteri, kendi ölçülerini ekrandan girerek veya bağlı bir kamera düzeneği yardımıyla bilgisayara aktarabilecek, internet üzerinden erişilebilen tasarım programlarını kullanarak kendi beğeni ve isteklerine uygun giysileri tasarlayabilecek, istediği kumaş ve renk seçimlerini yapabilecek, kendi seçimleri doğrultusunda hazırlanmış olan giysiyi sanal ortamda deneyebilecektir. Sipariş, müşteri tarafından onaylandıktan sonra, ilgili firmanın üretim birimine aktarılacak; veriler CAD (bilgisayarlı tasarım) sistemleriyle iki boyutlu kalıplar haline çevrilecek ve CAM (bilgisayar yardımıyla imalat) grubu üretim makinaları kullanılarak üretim gerçekleşecektir. Bugünden örnekleri görülmeye başlayan çok boyutlu ve çok işlevli akıllı tekstillerin üretimi hızla gelişecektir. Çevresel değişimleri algılayarak renk, gözenek ve kalınlık özelliklerini bunlara göre değiştirebilen, mikropları öldüren, cildi besleyip masaj yapabilen, bazı ilaçların deriden vücuda vermesini sağlayan akıllı tekstillerin üretiminde önemli gelişmeler yaşanması

beklenmektedir. Türkiye'nin de bilgi yoğunluğu ve katma değeri yüksek olan akıllı tekstiller alanında teknolojik yetenek geliştirmesi, tekstil sektörümüzün rekabetçiliği açısından önem taşımaktadır. Bu tür akıllı ve çok fonksiyonlu tekstillerin üretiminde üretim teknolojileri de daha fazla kullanılmaya başlayacak; fiziksel ve kullanım özellikleri bakımından ve tuşe ve görünüm açısından dokuma ve örme kumaşlara eşdeğer olan kumaşların üretimi mümkün olacaktır. Ayrıca, polimer eriyiklerden doğrudan (iplik eğrilmesine, dokuma veya örme işlemlerine, ve hatta kesim ve dikim işlemlerine gerek duyulmadan) kumaş ve hatta konfeksiyon üretiminin gerçekleşmesi de geleceğin teknolojik gelişmeleri arasındadır.

Yukarıda sıralanan ve ülkemiz için önemi vurgulanan öncelikli teknolojik faaliyet konularının hayata geçirilmesi, ilgili ürün ve hizmetlerin sunulabilmesi için yetkinlik kazanılması gereken başlıca teknoloji alanları da saptanmıştır. Bunlardan özellikle bilgisayarlı retim (CAD, CAM) ve robotik teknolojilerinde yetenek kazanmamız, ülkemiz tekstil sektörünün geleceğin pazarlarında rekabet edebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.

V.BÖLÜM

İSTATİSTİKİ DEĞERLENDİRMELER

8. İSTATİSTİKİ DEĞERLENDİRMELER

Tablo 4.Türkiye'nin Dış Ticareti ve AB'nin Payı

	Genel Milyon\$			Avrupa Birliği Milyon\$				Avrupa Birliği'nin Payı (%)		
	İhracat	İthalat	Hacim	İhracat	İthalat	Hacim	Açık	İhracat	İthalat	Hacim
1968	496	764	1,260	226	393	619	167	45,4	51,4	49,1
1971	676	1,171	1,847	329	582	911	253	48,7	49,7	49,3
1972	885	1,563	2,448	428	851	1279	423	48,4	54,5	52,2
1974	1,532	3,778	5,310	761	1748	2509	987	49,7	46,3	47,2
1980	2,910	7,909	10,819	1300	2360	3660	1060	44,7	29,8	33,8
1985	7,958	11,343	19,301	3204	3895	7099	691	40,3	34,3	36,7
1993	15,348	29,429	44,777	7,289	10,950	18,239	3,661	47,5	37,2	40,7
1994	18,105	23,270	41,375	8,269	10,279	18,548	2,010	45,6	44,2	44,8
1995	21,636	35,707	57,343	11,078	16,760	27,938	5,782	51,2	47,2	48,7
1996	23,224	43,626	66,850	11,548	23,138	34,686	11,590	49,7	53,0	51,9
1997	26,261	48,559	74,820	12,248	24,870	37,118	12,622	46,6	51,2	49,6
1998	26,974	45,921	72,895	13,498	24,075	37,573	10,577	50,0	52,4	51,5
1999	26,588	40,692	67,280	14,333	21,419	35,752	7,086	53,9	52,6	53,1
2000	27,485	54,149	81,634	14,352	26,388	40,740	12,036	52,2	48,7	49,9
2001	31,342	41,399	72,741	16,118	18,280	34,398	2.162	51,4	44,2	47,3
2002	36,059	51,554	87,613	19,468	24,519	43,987	5,051	53,9	47,5	50,2
2003	47,253	69,340	116,593	25,899	33,495	59,394	7,596	54,8	48,3	50,9
2004	63,167	97,540	163,707	34,451	45,444	79,895	10,993	54,5	46,6	48,8
2005	73,414	116,553	189,967	38,394	49,152	87,546	10,758	52,3	42,1	46,1
2006*	17,985	29,123	47,108	9,735	11,847	21,582	2,112	54,1	40,6	45,8

Kaynak: DTM, DİE; *Ocak-Mart

Tablo I’de, Türkiye’nin Gümrük Birliği öncesinde en önemli dış ticaret ortağı olan Avrupa Birliği’nin, Gümrük Birliği’nin tamamlanmasından sonra da bu niteliğini koruduğu görülmektedir.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki dış ticaret rakamları değerlendirildiğinde Gümrük Birliği sonrasında ticaretin, Türkiye’nin AB’ye ihracatında da sürekli bir artış kaydedilmesine rağmen ithalat lehine bir dağılım gösterdiği saptanmaktadır. Bu durumun temel sebebi, Türkiye’nin tek taraflı olarak 1971 yılı itibariyle bazı istisnalar dışında sanayi rnlerinde AB pazarına gümrüksüz giriş hakkına sahip olması, AB’nin ise bu hakkı 1996 yılında elde etmesidir (1972 ve 1974 yılında AB ile geręekleřtirilen ihracat rakamları dikkate alındığında söz konusu gümrük muafiyetinin etkisinin %100’n üzerinde bir artış ile kendisini gösterdiği anlaşılmaktadır).

Tablo 5. Türkiye'nin Ülke Gruplarına Göre İhracatı (Milyon Dolar)

ÜLKE GRUPLARINA GÖRE İHRACAT

MİLYON DOLAR

GENEL İHRACAT TOPLAMI	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 (Ocak-Mart)
		23.224	26.261	26.974	26.587	27.775	31.334	36.059	47.253	63.167	73.414
A- AB (25)	12.097	12.900	14.132	14.922	15.086	16.854	19.468	25.899	34.451	38.394	9.735
1- AB (15)	11.556	12.248	13.504	14.352	14.510	16.118	18.459	24.484	32.589	35.866	9.079
2- AB (10)	542	652	628	571	575	736	1.010	1.415	1.862	2.527	656
B-TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	447	611	831	780	895	934	1.438	1.928	2.564	2.972	603
C-DİĞER ÜLKELER	10.680	12.750	12.011	10.884	11.794	13.546	15.152	19.426	26.152	32.049	7.647
<i>1-Diğer Avrupa</i>	<i>3.020</i>	<i>3.830</i>	<i>3.170</i>	<i>2.242</i>	<i>2.433</i>	<i>2.787</i>	<i>3.554</i>	<i>4.857</i>	<i>6.637</i>	<i>8.804</i>	<i>2.202</i>
2-AFRİKA	1.159	1.234	1.818	1.655	1.373	1.521	1.697	2.131	2.968	3.627	875
Kuzey Afrika	986	980	1.502	1.344	1.087	1.150	1.267	1.577	2.203	2.541	555
Diğer Afrika	174	253	316	311	285	371	430	554	765	1.086	321
3-AMERİKA	1.898	2.376	2.657	2.869	3.596	3.685	3.914	4.269	5.733	5.949	1.578
Kuzey Amerika	1.740	2.149	2.389	2.586	3.309	3.297	3.596	3.973	5.207	5.264	1.444
Orta Amerika ve Karayipler	72	103	146	163	167	201	197	166	334	411	66
Güney Amerika	86	124	122	120	120	186	121	131	193	274	69
4-ASYA	4.520	4.783	3.984	3.817	3.871	4.592	5.230	7.813	10.465	13.191	2.891
Yakın ve Orta Doğu	2.595	2.821	2.681	2.566	2.573	3.261	3.440	5.465	7.921	10.164	2.136
Diğer Asya	1.925	1.962	1.304	1.250	1.298	1.331	1.790	2.348	2.544	3.028	755
5-Avustralya ve Yeni Zelanda	65	80	76	87	135	98	122	158	264	271	57
6-Diğer Ülke ve Bölgeler	18	447	306	215	385	864	637	197	84	208	45
Seçilmiş ülke grupları											
OECD Ülkeleri	14.455	15.609	17.003	18.077	19.006	20.616	23.551	30.425	40.518	44.337	11.393
EFTA Ülkeleri	336	414	357	362	324	316	409	538	667	821	253
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	2.926	3.825	3.290	2.232	2.467	2.932	3.599	5.044	6.779	8.615	2.101
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	1.129	1.286	1.125	866	874	972	1.042	1.569	2.206	2.664	611
Bağımsız Devletler Topluluğu	2.664	3.512	2.667	1.533	1.649	1.978	2.279	2.963	3.962	5.053	1.239
Türk Cumhuriyetleri	747	908	835	574	572	557	619	899	1.194	1.408	351
İslam Konferansı Teşkilatı	4.143	4.218	4.391	3.961	3.573	4.197	4.725	7.205	10.214	13.039	2.846

Tablo 6. Türkiye'nin Ülke Gruplarına Göre İthalatı (Milyon Dolar)

ÜLKE GRUPLARINA GÖRE İTHALAT											
MİLYON DOLAR											
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 (Ocak- Mart)
GENEL İTHALAT TOPLAMI	43.627	48.559	45.921	40.671	54.503	41.399	51.554	69.340	97.540	116.553	29.123
A- AB (25)	23.517	25.316	24.570	21.833	27.388	18.949	24.519	33.495	45.444	49.152	11.847
1- AB (15)	23.138	24.870	24.075	21.401	26.610	18.280	23.321	31.696	42.359	45.404	10.916
2- AB (10)	379	446	495	432	777	668	1.198	1.799	3.084	3.748	931
B-TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	297	361	418	508	496	303	575	589	811	758	163
C-DİĞER ÜLKELER	19.813	22.882	20.934	18.330	26.619	22.147	26.461	35.256	51.285	66.643	17.113
1-Diğer Avrupa	4.778	5.315	5.127	4.869	7.288	6.613	8.658	11.987	18.416	23.810	6.039
2-AFRİKA	1.994	2.197	1.758	1.687	2.714	2.819	2.696	3.338	4.820	6.038	1.762
Kuzey Afrika	1.618	1.813	1.493	1.404	2.257	2.115	2.138	2.519	3.231	4.205	1.232
Diğer Afrika	376	385	265	283	457	704	558	820	1.589	1.833	530
3-AMERİKA	4.634	5.453	5.016	3.799	4.799	3.841	4.065	4.922	6.595	7.814	1.815
Kuzey Amerika	3.860	4.641	4.230	3.257	4.167	3.390	3.421	3.741	5.114	5.816	1.353
Orta Amerika ve Karayipler	240	108	117	91	80	41	103	169	209	287	75
Güney Amerika	534	704	669	452	551	410	541	1.012	1.271	1.711	387
4-ASYA	7.951	8.791	8.286	7.197	10.306	7.901	9.716	14.099	21.085	28.502	7.426
Yakın ve Orta Doğu	3.315	2.774	2.084	2.124	3.373	3.016	3.186	4.455	5.585	7.964	1.907
Diğer Asya	4.636	6.017	6.202	5.073	6.933	4.884	6.530	9.644	15.500	20.539	5.520
5-Avustralya ve Yeni Zelanda	428	547	439	157	305	232	313	247	302	321	42
6-Diğer Ülke ve Bölgeler	29	579	307	621	1.208	741	1.013	662	67	158	28
SEÇİLMİŞ ÜLKE GRUPLARI											
OECD Ülkeleri	31.116	34.838	33.496	28.356	35.682	26.011	32.985	43.899	59.650	66.022	15.537
EFTA Ülkeleri	1.112	1.287	1.169	926	1.155	1.481	2.512	3.396	3.911	4.438	881
Karadeniz Ekonomik İşbirliği-KEİ	3.897	4.495	4.358	4.308	6.746	5.553	6.588	9.298	15.368	20.429	5.465
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı-ECO	1.197	1.107	948	1.123	1.543	1.238	1.548	2.736	3.218	5.105	1.348
Bağımsız Devletler Topluluğu-BDT	3.074	3.615	3.724	3.734	5.693	4.630	5.555	7.777	12.927	17.200	4.675
Türk Cumhuriyetleri	304	399	449	457	628	283	468	623	754	1.264	279
İslam Konferansı Teşkilatı	5.587	5.233	4.238	4.078	6.321	5.540	6.072	8.195	10.631	14.441	3.837

Tablo 9.2 ve Tablo 9.3 üzerinde Türkiye'nin Avrupa Birliği dışında ticaret yaptığı diğer ülke ve ülke grupları ile dış ticareti incelendiğinde Gümrük Birliği sonrası bu ülkelerle

gerçekleştirdiği ticarete de belirgin bir değişiklik olmadığı ve aynı oranlarda istikrarlı bir artış gösterdiği belirlenmektedir. Bu çerçevede Gümrük Birliği'nin Avrupa Birliği lehine bir ticaret sapması yaratmadığı ve Türkiye'nin diğer dış ticaret pazarlarında bir kayba yol açmadığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 7. Türkiye'nin Ekonomik Faaliyetlere Göre Dış Ticareti (milyon Dolar)

	Tarım ve Ormancılık		Balıkçılık		Madencilik ve Taşocakçılığı		İmalat Sanayii		Diğerleri		Toplam	
	İhr.	İth.	İhr.	İth.	İhr.	İth.	İhr.	İth.	İhr.	İth.	İhr.	İth.
2000	1659	2123	25	2	400	7097	25518	44200	173	1081	27775	54503
2001	1976	1409	30	1	349	6577	28826	32686	153	726	31334	41399
2002	1754	1703	51	1	387	7192	33702	41383	165	1275	36059	51554
2003	2121	2535	81	2	469	9021	44378	55690	204	2092	47253	69340
2004	2542	2757	103	8	649	10981	59579	80448	294	3346	63167	97540
2005	3329	2801	140	24	810	16321	63813	94207	384	3419	73476	116773
2006*	1324	1215	39	9	395	8312	29761	42204	183	1549	31702	53288

Kaynak: DTM, DİE

*Ocak-Mayıs

Tablo IV üzerinde , Türkiye'nin ekonomik faaliyetlere göre dış ticareti analiz edildiğinde ise gerek ihracat gerek ithalatta tarım ürünlerinin payının sanayi ürünleri lehine düşüş gösterdiği görülmektedir. Ancak sanayi ürünleri ihracatında emek yoğun üretime dayanan tekstil ve konfeksiyon sektörünün en önemli paya sahip olduğu, ithalatta ise yoğun teknoloji gerektiren sanayi ürünlerinin ağırlıklı yer tuttuğu belirlenmektedir. Teknolojik gelişme ve Ar-Ge çalışmalarına gerekli ölçüde kaynak ayıramayan Türkiye için bu dağılım, ilk aşamada Türk sanayi ürünlerinin henüz AB ürünleri karşısında düşük rekabet düzeyini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Türk firmaları için, ileri teknoloji kullanan AB firmaları ile rekabet etmek, teknoloji geliştirmeleri ve Ar-Ge faaliyetlerini artırmaları yönünde harekete geçirici bir etki yaratmaktadır. Bu gelişmeye paralel olarak rekabet hukuku ve standardizasyon alanlarında

yürütülen uyum çalışmalarında kaydedilen ilerlemeler de sanayiciler üzerinde, ürün kalitesini yükseltmeleri açısından baskı unsuru oluşturmaktadır.

Tablo 8. Türkiye'nin Ticaretinin Geniş Ekonomik Grupların Sınıflamasına Göre Dağılımı (Milyon Dolar)

	Yatırım malları		Ara malları		Tüketim malları	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
2000	2175	11365	11565	36010	13986	6928
2001	2658	6940	13368	30301	15261	3813
2002	2790	8400	14657	37656	18464	4898
2003	4344	11326	18494	49735	24125	7813
2004	6530	17397	25945	67549	30501	12100
2005	7997	20344	30289	81677	34835	13965
2006*	4374	10490	17230	46500	17524	8000

* Ocak- Haziran

Kaynak: DİE - TUKİ

Türkiye'nin ticaretinin ithalat lehine olan yapısı mal gruplarına göre değerlendirildiğinde ise yatırım mallarının payının 1995-2000 yılları arasında ortalama %29,3, sanayiye girdi teşkil eden ara mallarının payının ortalama %55 ve tüketim mallarının payının ortalama %14,3 olduğu saptanmaktadır.

Yatırım ve ara malı ithalatının tüketim mallarına oranla yüksek paya sahip olması Türkiye'nin yatırım malları ithalatında gümrüklerini 1980'li yıllardan itibaren yatırıma teşvik kapsamında sınırlamasıyla açıklanmaktadır. Buna karşılık AB'den ithal edilen tüketim mallarında gümrükler, 1996 yılında Gümrük Birliği'nin tamamlanması ile kaldırılmıştır. Tüketim malları ithalatında 1996 yılı itibariyle yaklaşık %100 oranındaki artışın bu çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir.

Aynı dönemde yatırım ve ara mallarının ithalatında belirgin bir değişiklik olmadığı da dikkate alınmalıdır. Ayrıca tüketim mallarının ithalatının artışında son yıllarda finans sektörünün

düşük faizli tüketici kredisi stratejisinin etkisi büyüktür. 2000 yılında görülen yüksek orandaki artışta ise, 2000 yılı başı itibariyle uygulamaya koyulan ekonomik istikrar programı neticesinde Türk Lirası'nın döviz karşısında değer kazanmasıyla doğrudan ilişkisi olduğu açıktır.

Tüketim mallarının ithalattaki payının artışı uzun vadede Türkiye ekonomisini olumsuz etkileyecek bir gelişme olmakla birlikte AB'den ithal edilen ürünlerin Türkiye'de nihai tüketicinin ürün kalite ve standartları ile tüketici hakları konularında bilinçlenmesinde etkili olduğu belirtilmesi gereken bir husustur. Tüketim malları ithalatının ekonomiye olumsuz etkilerini dengeleyebilecek bir diğer husus ise lüks tüketim mallarından alınan vergilerin yüksek oluşudur.

Bu kapsamda Türkiye'nin AB'den gerçekleştirdiği ithalatta yatırım ve ara mallarının ağırlıklı yer tutması, ithalatın Türk sanayiine yönelik girdi sağlayan sağlıklı yapısını ortaya koymaktadır. Yüksek teknolojiye dayanan yatırım mallarının ithalatı bu ürünlere bağlı üretimde de ileri teknoloji kullanımını zorunlu kılmakta, firmaları Ar-Ge'ye yönelten bir diğer etken olarak nihai aşamada üretimin kalitesinde belirleyici rol oynamaktadır. Aynı çerçevede AB'ye gerçekleştirilen ihracatın yapısı incelendiğinde tüketim mallarının 1996 yılında %64,3 olan payının 2000 yılı itibariyle %59,3'e gerilediği, buna karşılık yatırım mallarının 1996'da %3,4 olan payının 2000 yılında %4,7'ye, ara mallarının ise 1996'da %32,3 olan payının 2000 yılında %35,3'e yükseldiği görülmektedir. Söz konusu dağılım Gümrük Birliği'nin Türk sanayiinde orta vadede daha belirgin olacak bir iyileşme yarattığını ortaya koymaktadır.

Tablo 9. Türkiye'de ki Yabancı Sermayeli Şirketler (AB'nin Payı)

	1954-1999 Kümülatif	2000	2001	2002	2003	2004	2005*
AB (25)Toplam	2363	286	260	236	475	1087	1369
Genel Toplam	4580	492	504	517	1141	2150	2323
AB/Genel %	%51,6	%58,1	%51,6	%45,6	%41,6	%50,6	%58,9

* Ekim

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Avrupa Birliği firmaları için genç ve doymamış iç pazarının yanı sıra Ortadoğu, Karadeniz ve Asya ile olan bağlantıları Türkiye'yi yatırımlar açısından cazip bir ülke konumuna getirmektedir. Öte yandan Gümrük Birliği içerisinde yer alan Türkiye, Uzak Doğu ülkeleri, Japonya ve ABD için de dinamik piyasası, coğrafi konumunun ötesinde AB piyasasına giriş imkanı veren önemli bir pazardır. Bu niteliklerine rağmen Türkiye'ye gelen yabancı sermaye rakamları değerlendirildiğinde, yatırımların Gümrük Birliği sonrasında artacağına ilişkin beklentinin gerçekleşmediği belirlenmektedir.

İzin verilen yabancı sermaye içerisinde Avrupa Birliği'nin payı Gümrük Birliği sonrası bir artış göstermemiştir. Toplam yabancı sermaye izinleri ve fiili giriş rakamları ise, AB ülkeleri dışında üçüncü ülkelerden gelen yabancı sermayede de önemli bir değişme olmadığı sonucunu vermektedir. Bununla birlikte 1996 yılından itibaren dünyanın en güçlü ekonomik bloğu ile bütünleşen Türkiye'ye, beklenen ölçüde yabancı sermaye girişinin olmaması, Gümrük Birliği'nin bu hususta ileriye yönelik kazanımlar yaratmayacağı şeklinde değerlendirilmemelidir. Bu durum öncelikle ekonomik ve siyasi istikrarı sağlayamamış olan Türkiye'nin yabancı yatırımcıya, güvenli piyasa koşulları sunamamasından kaynaklanmaktadır.

Siyasi istikrarsızlıklara bağlı olarak ani politika değişikliklerinin yanı sıra makro ekonomik dengesizlikler, yabancı yatırımcıyı ürkütmektedir. Kronik enflasyon sorunu, yüksek faiz oranları nedeniyle Türkiye'ye getirilen yabancı sermaye değer kaybetmekte, aynı zamanda yüksek vergiler de kar oranını azaltmaktadır. Bu ortamda yabancı yatırımcı uzun vadeli iş planı yapamamaktadır.

Bunlara ek olarak ihale iptallerinin gerçekleşmesi, devlet ihale kanununun şeffaf olmayışı ve Türk yargı sistemindeki aksaklıkların yanı sıra mevzuatın karmaşıklığı ile sürekli değişimi de yabancı yatırımcının Türkiye'ye ilişkin kuşkulu yaklaşımını beslemektedir.

Avrupa Birliği firmaları için doymamış piyasaya ve ucuz işgücüne sahip bir ülke özelliği halen geçerli olmakla birlikte, diğer aday ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'de işgücü maliyetinin yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Enerji maliyetlerinin, özellikle sanayi sektöründe kullanılan elektrik fiyatlarının yüksek olması da Türkiye'nin, üretim maliyetleri açısından avantajlı bir durumda olmadığını

göstermektedir. Öte yandan AB'ye aday Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye'deki yatırım teşviklerinin yetersiz kalması ve varolan teşviklerin fiilen uygulanmasında sorunlarla karşılaşılması da söz konusu ülkelerle yabancı yatırımı çekmek hususunda rekabet edebilirliğini olumsuz etkilemektedir.

Türkiye'nin yabancı sermayenin girişine ilişkin mevzuatı incelendiğinde seksenli yıllardan itibaren gerçekleştirilen düzenlemelerle oldukça liberal bir yapı kazandığı belirlenmektedir. Ayrıca varolan esnek mevzuat Gümrük Birliği kapsamında bazı düzenlemelerle güçlendirilmiştir. 2000 yılı başı itibariyle yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun bilgi edinmeye ilişkin hükmü, yabancı yatırımcının gümrük idarelerinden ücretsiz olarak gümrük mevzuatına ilişkin bilgiler, istatistiki veriler, menşe ve tarife bilgileri alabilmesini mümkün kılmaktadır. Söz konusu hüküm, yabancı yatırımcının müracaatı halinde, yatırım öncesi piyasa bilgilerine erişerek sağlıklı bir fizibilite çalışması gerçekleştirebilmesini sağlayacak, altı yıl süreyle gümrük idaresini bağlayan "bağlayıcı tarife bilgisi" ile üç yıl süreli "bağlayıcı menşe bilgisi" verilmesi hususundadır. Son olarak uluslararası ticari anlaşmazlıkların bağımsız bir hakem veya hakemler kurulu tarafından çözümlenmesine ilişkin 1999 yılında kabul edilen ve 2001 yılı Haziran ayında gerekli değişikliklerle yürürlüğe koyulan Uluslararası Tahkim Yasası, Türkiye'de yabancı sermaye için daha güvenli bir ortam yaratması açısından son derece önemlidir.

Ancak Türkiye'nin bu gelişmelerle birlikte yabancı sermaye girişini artırmak için kapsamlı bir strateji belirlemesi gerekmektedir. Bu çerçevede siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanması, Türk yargı sisteminin etkinleştirilmesi ve yabancı sermaye teşviklerinin bir devlet politikası olarak benimsenmesi temel öncelikler olarak görülmektedir. Vergi mevzuatı başta olmak üzere yasaların adil, anlaşılması ve uygulaması kolay hale getirilmesi, vergi ve teşvik sisteminin yabancı yatırımcı açısından haksız rekabet yaratmayacak şekilde düzenlenmesi de diğer önemli hususlardır. Tüm bunların yanı sıra Türkiye'nin yatırım çekmek için AB adayı diğer ülkelere kıyasla coğrafi konumundan doğan ayrıcalıkları üzerine yoğunlaşması ve transit ticareti kolaylaştıracak lojistik hizmetleri geliştirmek yönünde strateji belirlemesi rekabet gücünü artıracaktır. Ayrıca Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik perspektifini uluslararası pazarlarda iyi anlatabilmesi de yabancı firmaların Türk piyasasına olan güven sorununu aşmasında ve özellikle üçüncü ülkelerin Türkiye'ye yatırım yapma konusundaki vizyonlarını genişletmesi yönünde etkili olacaktır. Türkiye'nin pek çok alanda olduğu gibi yabancı sermaye girişine yönelik olarak bir diğer sorunu da tanıtımdır. Bu yönde mevcut

koşulların iyileştirilmesi için çalışmalara hız verilirken, yabancı yatırımcılar için Türkiye'deki yatırım ortamına ilişkin varolan olumlu özelliklerin de vurgulanarak, kapsamlı tanıtım çalışmalarının gerçekleştirilmesi Türkiye'ye ilişkin bazı önyargıların aşılmasında etkili olacaktır.

SONUÇ

Gümrük Birliği'nin tamamlanmasından sonra GB'nin Türkiye ekonomisine etkilerine yönelik çok sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir. İlgili çalışmaların bir kısmı 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nı bir ticaret anlaşması gibi ele alarak tam üyelik perspektifi ortaya koyulmaksızın müzakere edildiği ve bu çerçevede Gümrük Birliği'nin Türkiye ekonomisine zarar verdiği sonucuna varmaktadır. Bu yaklaşım içerisinde Gümrük Birliği ile Türkiye'nin tek taraflı tavizler üstlendiği ve ulusal ticaret politikasının Birliğin ticaret politikasına tabi olduğu eleştirileri yöneltilmektedir. Söz konusu değerlendirmeler yapılırken öncelikle Gümrük Birliği'nin tamamlanması ile Türk dış ticaretinde Avrupa Birliği lehine ithalat artışı ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin tercihli ticaret rejimine uyum zorunluluğu temel argüman olarak alınmaktadır. Ayrıca ilk aşamada Türkiye'nin gümrük duvarlarını sıfırlaması ile belirli bir kamu gelir kaybına maruz kalacağı iddia edilmekte ve ilerleyen dönemde Avrupa Birliği'nden gelen mallarla rekabet edemeyen firmaların kapanması ya da pazar kaybına uğraması ile işsizliğin artacağı üzerinde durulmaktadır.

Belirtilen noktalarda yoğunlaşan eleştirilerde, Gümrük Birliği'nin Türkiye ekonomisine etkileri değerlendirilirken temel alınması gereken iki önemli husus gözden kaçırılmaktadır. Öncelikle Gümrük Birliği, nihai aşamada Avrupa Birliği ile tam entegrasyon yönünde Ortaklık Anlaşması, Katma Protokol ve son olarak 1/95 sayılı OKK ile Türkiye'nin üstlendiği bir yükümlülüktür. Gümrük Birliği süreci 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi toplantısı ile başlatılmamış aksine söz konusu toplantıda Katma Protokol ile başlayan sürecin tamamlanmasına ilişkin bir karar alınmıştır. Bu karar aynı zamanda Türkiye'nin uygulamada 1971 yılında AB piyasasında sanayi ürünleri ihracatına ilişkin tek taraflı olarak elde ettiği hakların eşitlenmesi anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle Gümrük Birliği'nin etkilerine yönelik değerlendirmelerin Türkiye'nin yükümlülüklerini yerine getirdiği 1996 yılından başlatılması, Türkiye'nin 1971 yılından itibaren sanayi ürünlerini sıfır gümrükle AB ülkelerine ihraç imkanı elde etmesi ve bu imkanın yıllar boyunca yarattığı değişim ile ekonomiye katkısının göz ardı edilmesi eksik ve yanıltıcı sonuçlar doğurmaktadır.

Bir diğer önemli husus Gümrük Birliği çerçevesinde gerçekleştirilen mevzuat uyumunun, 10-11 Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesi'nde Avrupa Birliği'ne adaylığı teyit edilen Türkiye'nin, Kopenhag kriterleri kapsamındaki müktesebat uyum çalışmalarında önemli

yol almasını sağlamış olmasıdır. Gümrük Birliği ile bu alanda kaydedilen mesafe, Türkiye'nin diğer aday ülkelere oranla avantajlı duruma geçmesi sonucunu doğurmuştur.

Gümrük Birliği'nin bir başka temel özelliği, bir ekonomik entegrasyon modeli olarak Dünya Ticaret Örgütü'nün uluslararası ticarete getirdiği kurallar çerçevesinde yapılandırılmış olmasıdır. Türkiye'nin, Gümrük Birliği sürecinde gerçekleştirdiği her çalışma taraf olduğu Dünya Ticaret Örgütü üyeliğinden doğan yükümlülükleri ile örtüşmektedir. Ticaretin hızla liberalleştiği global ekonomi ortamında Gümrük Birliği, Türkiye'nin bu süreçte her halükarda yerine getirmesi gereken uluslararası standartları yakalamaya yönelik çalışmalara ivme kazandırmıştır. Gümrük Birliği, 1980 yılı itibariyle ticaret politikasını uluslararası piyasalara açılmak yönünde belirleyen Türkiye için, küresel entegrasyonun ekonomik koşullarını belirleyen Dünya Ticaret Örgütü üyeliği çerçevesindeki yükümlülüklerinin çok daha kapsamlı ve kısa sürede yerine getirilmesi anlamına gelmektedir. Gümrük Birliği ile Türkiye uluslararası piyasalarla bütünleşme yönünde önemli bir sınavı geçmiş, dünyanın en önemli ekonomik bloklarından biri içerisinde yer almayı başarmıştır.

Öte yandan Gümrük Birliği'nin tamamlandığı 1996 yılından itibaren kaydedilen dış ticaret rakamlarının AB lehine bir ticaret dengesi yaratmasının, bu durumun Ortaklık Anlaşması ile belirlenen süreç çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi Türkiye, Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesi ile 1973 yılında elde ettiği AB piyasasında sanayi mallarının serbest dolaşım hakkını, AB mallarına ancak 1996 yılında tanımıştır.

Söz konusu iki tarih arasında 23 yıllık bir zaman olması dış ticaret rakamlarının dağılımını büyük ölçüde açıklamaktadır. Ayrıca Gümrük Birliği sonrası geçen dönemde meydana gelen ulusal ve uluslararası makro ekonomik gelişmelerin Türk dış ticareti üzerinde önemli etkileri olduğu da dikkate alınmalıdır.

Avrupa Birliği'nin tercihli ticaret politikasına uyum zorunluluğu, eleştirilerde dile getirildiği gibi Türkiye'nin kendi dış ticaret stratejisi çerçevesinde serbest ticaret anlaşmaları gerçekleştirmesini engellemektedir. Ancak Avrupa Birliği ile tam entegrasyon sürecinin, Avrupa Birliği'nin kendi iç modeline uygun olarak ekonomik entegrasyon ile başlatılması Türkiye'nin 1963 Ortaklık Anlaşması'nda üzerinde ısrarlı olduğu bir tercihtir. Ekonomik entegrasyon çerçevesinde, Birliğin ticaret politikasına uyum sağlamak gümrük duvarlarının kaldırılmasının doğal sonucudur. Ayrıca, Avrupa Birliği'nin Dünya Ticaret Örgütü kuralları

çerçevesinde, DTÖ bünyesinde yer alan, dinamik pazarlara sahip ülkelerle gerçekleştirdiği serbest ticaret anlaşmaları, doğru müzakere edildiğinde Türkiye'nin kaybettiği pazarlar olarak değerlendirilen özellikle güney ve kuzey doğu komşularından çok daha güvenli pazarlar sunacaktır.

Gümrük Birliği ile Avrupa Birliği ülkelerine gümrük duvarlarını kaldıran Türkiye, beklenenin aksine bir gelir kaybına uğramamış, hatta belirli oranlarda gelir artışı ile karşılaşmıştır. Gümrük Birliği'nin işsizliğe yol açacağı hususundaki eleştiriler Türkiye'de istihdam üzerine yeterli araştırma gerçekleştirilmemesi nedeniyle bilimsel verilere dayanmamaktadır. Ancak süreç tüm boyutları ile değerlendirildiğinde ancak orta ve uzun vadede yeni pazarlar, yüksek teknolojiye dayanan üretim ile nitelikli işgücü yaratarak istihdam üzerinde dengeleyici bir etki yapacağını söylemek mümkündür.

Gümrük Birliği ulusal ve uluslararası düzeyde Türk sanayiinin üretim kalitesini nihai tüketicinin maksimum faydasını ön koşul olarak ele alıp yükseltmesi, böylece rekabet kapasitesini artırması yönünde gerekli çalışmalara bir çerçeve olmuştur. Bu yönde gerek kamu düzeyinde ilgili kuruluşlara gerek Türk sanayicisine, çalışmalara bir an önce başlamaları yönünde ivme kazandırmış, üretim kalitesi ve tüketici memnuniyetinin marjinal karın temel belirleyicisi olduğu yönünde zihniyet değişikliğine neden olmuştur.

Türkiye'nin, Birliğe adaylığının daha geç teyit edilmesine rağmen Gümrük Birliği ile tam entegrasyonun ekonomik boyutuna yönelik alanlarında diğer aday ülkelerle kıyaslandığında ileri bir aşamadan mevzuat uyum çalışmalarına başladığı görülmektedir. Bu durum, AB yetkilileri tarafından da çeşitli platformlarda ifade edilmiş, müzakerelere başladıktan sonra Türkiye'nin göreceli olarak hızlı ilerlemesinin beklendiği dile getirilmiştir. Türkiye'nin Gümrük Birliği sürecinde kazanmış olduğu bir önemli ayrıcalık da mevzuat uyum çalışmalarının hazırlık aşamasına ilişkin bir yöntem pratiği edinmiş olmasıdır. Müzakere aşamasında olmayan Türkiye'nin, Gümrük Birliği sürecinde uyum çalışmalarını gerçekleştirmek yönünde yakaladığı ivmeyi kaybetmemek için önümüzdeki dönemde çaba göstermesi gerekmektedir.

Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne yönelik gerçekleştirdiği çalışmaları değerlendirirken göz önünde bulundurulması gereken bir diğer önemli husus da, bu süreçte Avrupa Birliği'nin 1/95 sayılı OKK'den doğan mali yardım yükümlülüğünü yerine getirmemiş olmasıdır. Türkiye AB

mevzuatına uyumun yanı sıra ilgili kurumlarda gerekli yapısal değişiklikleri gerçekleştirmek için belirli bir mali yükün altına girmiştir.

Bu durum 1/95 sayılı OKK'de öngörülmesine ve söz konusu mali yükün AB'nin mali yardımıyla telafi edilmesine yönelik hüküm yer almasına rağmen, Yunanistan'ın vetosu ile işletilememiştir. 1996'dan bu yana geçen beş yıl içerisinde mali yardımlara ilişkin bir gelişme olmaması, 1/95 sayılı Gümrük Birliği kararında AB'nin taahhütlerinin kesin yaptırımlara bağlanmadığını ortaya koymakta öte yandan, Türkiye'nin Gümrük Birliği çerçevesinde hangi koşullarda yükümlülüklerini yerine getirdiğini gözler önüne sermektedir. Gümrük Birliği çerçevesinde karşılaşılan bu ve benzeri aksaklıkların dile getirilebileceği ve tarafların ortak çözümler üretebileceği kurumlar Gümrük Birliği çerçevesinde oluşturulmuştur. Türkiye'nin bu yöndeki en önemli eksikliği Gümrük Birliği'ne ilişkin karşılaştığı aksaklıkları bilimsel ve kapsamlı çalışmalara dayandırarak ilgili kurumlara ilememesidir. Gümrük Birliği'nin işleyiş mekanizmalarının daha etkin hale getirilmesine yönelik olarak gerek AB gerek Türkiye'nin çabaları bu sürece önemli katkılar sağlayacaktır.

1996 yılında tamamlanan ve 1/95 sayılı OKK çerçevesinde yürütülen Gümrük Birliği'ni bir ekonomik işbirliği modeli olarak el alıp ne Türkiye-AB ilişkileri sürecinden ne de ulusal ve uluslararası gelişmelerden ayrı değerlendirmek ve bu sürece karşılık gelen tüm ekonomik sorunları Gümrük Birliği'ne bağlamak mümkün değildir. Gümrük Birliği'nin tamamlanmasını takiben geçen süreçte, gerek Türkiye ekonomisinde gerek dünya ekonomilerinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu dinamik süreçte Gümrük Birliği'nin ihracat, yabancı yatırımlar, istihdam, üretim hacmi üzerinde etkiler yaratacak tek değişken, bu kapsamda dış ticaret açığının ve ticari işbirliğinin tek kaynağı olarak ele alınması bilimsellikten uzak bir değerlendirme olacaktır.

Türkiye Gümrük Birliğinden dış ticaret rakamlarına indirgenmeyecek ölçüde önemli kazanımlar elde etmiştir. Gümrük Birliği ile Türk sanayi rekabet gücünü arttırmış, uluslar arası standartları yakalamıştır. Gümrük Birliği kapsamında gerçekleştirilen uyum çalışmaları ile tam üyelik yolunu kısalatacak düzenlemeler getirilmiştir.

Gümrük Birliği'nin Türk Sanayi ve ticaretini olumsuz etkilediği yönündeki iddialar, genellikle Gümrük Birliği'nin AB'ye verilmiş bir taviz olduğu görüşü etrafında şekillenmekte ve GB dar bir perspektif içinde sadece dış ticaret rakamlarına indergeyerek yapılan değerlendirmelere

dayanmaktadır.Bu değerlendirmelerde tam üyelik süreci , Türkiye'nin ekonomik gerçekleri ve dünya ekonomisinin eğilimleri dikkate alınmamaktadır. 1963'ten bu yana hem AB müktesebatının bir parçası olarak , tam üyelik çerçevesinde devam eden ortaklık ilişkisinin meşru aşaması olan GB'nin 1996'da yapılan bir anlaşma sonucu verilen bir taviz olarak adlandırılması son derece yanlıştır.

GB'den zarar gördüğümüz görüşünün temel noktalarından birisi dış ticaret açığımızın artmasıdır.GB'nin tamamlandığı 1996 yılı ve sonrasında Türkiye'nin dış ticaret açığının arttığı doğrudur.Ancak bu durum büyük ölçüde Türkiye ve AB'nin gümrük duvarlarını farklı zamanlarda indirmiş olmasından kaynaklanmaktadır.Ayrıca güçlü bir ekonomik blokla böyle kapsamlı bir bütünleşme sonucunda belirli bir süre dış ticaret açığı yaşanacağı o dönemde de ön görülmüştü.Kaldı ki GB'nin tamamlandığı 1996 yılı ile 2004 arasında AB'de ithalar %96 AB'ye ihracat ise %98 oranında atmıştır.Bunun yanı sıra dış ticaret açığındaki artışın tek sebebinin GB olması mümkün değildir.Türkiye tüm parametrelerin sabit kalıp sadece GB ilişkisinin var olduğu sanal bir dünyada yaşamamaktadır.1997 yılından buyana gerek dünyada gerek Türkiye'de meydana gelen siyasi ve ekonomik krizler , doğal afetler düşünüldüğünde bu durum net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Öte yandan AB'den artan ithalatımızın %85'i aşan bölümü yatırım malları ve sany için girdi teşkil eden ara mallardır.Buda İthalatın Türk sanayiine girdi sağlayan ve ihracata dönüşen sağlıklı yapısını ortaya koymaktadır.Genel ithalat kompozisyonu içinde oldukça düşük bir orana sahip olan tüketim malları ithalatının sınırlı olmakla birlikte artış nedeni ise, Türkiye'nin yatırıma teşvik politikası kapsamında yatırım malları ithalatında gümrükleri 1980'li yıllarda sıfırlamasına karşın tüketim mallarında gümrüklerin 1996 yılında sıfırlanmasıdır.

GB'nin getirdiği yeni rekabet ve pazara giriş koşulları sonucunda üretim yapısı değiştirdiğinden ihracatın kompozisyonunda farklılaşmaya başlamıştır.AB'nin tek taraflı olarak GB'ni başlattığı 1971 yılında toplam ihracatın sadece %20'si sanayi ürünleri iken bu oran GB'nin tamamlandığı 1996 yılında %87 , bugün ie %94 seviyesine çıkmıştır. Öte yandan sanayi ürünleri ihracatı da kendi içinde değişmektedir. Tekstil , demir-çelik gibi geleneksel ürünlerin dışında , beyaz eşya, otomotiv gibi katma değeri yüksek ve istihdam açısından önemli sektörlerin ihracattaki ağırlığı giderek artmaktadır.

Çok sayıda ve değişik parametreyi bünyesinde barındıran GB, Türk sanayi'nin üretim anlayışına ve tüketici bilinçlenmesine önemli katkılarda bulunmuştur.GB süreci tam rekabet koşulları ile işleyen bir piyasa ekonomisinde belirlenen standartlara uygun kaliteli üretime yönelik bir yapılanma gerektirmiştir.GB ulusal ve uluslar arası düzeyde rekabet kapasitesinin artırılması için yapılan çalışmalara çerçeve oluşturan üretim kalitesi ve tüketici memnuniyetinin sağlanması yönünde değişikliklerde yol açmıştır.GB ile Türk sanayileri teknoloji kullanan AB firmaları ile yoğun bir rekabet içine girmiş, bu süreç firmaları teknoloji geliştirmeleri ve ar-ge faaliyetlerini arttırmaları yönünde teşvik etmiştir.Ayrıca AB teknik mevzuatına ve standartlarına uyum çerçevesinde yerine getirilen yasal ve idari düzenlemeler, Türk sanayinin üretim anlayışının köklü bir değişim içine girmesini sağlamıştır.GB'nin bir diğre getirisi de Türkiye'ye uluslararası ticaretin serbestleşmesi yönünde çalışan DTÖ kapsamındaki yükümlülükleri konusunda ivme kazandırmasıdır.Bu çerçevede GB, Türkiye'nin DTÖ çerçevesinde her halukarda yapmak zorunda olduğu uyum ve liberalizasyon çalışmalarının daha süratli ve daha sistematik bir şekilde yapılmasını sağlamıştır.Öte yandan GB çerçevesinde gerçekleştirilen mevzuata uyumu hem Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu kapsamlı yapısal reformların Rekabet Kurumu vb. kurumsal yapıların oluşumunu sağlamakta hem de AB'nin müzakereleri sırasında Türkiye'nin işini büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır.

GB'nin özellikle işleyişten kaynaklanan bazı sorunları bulunmakla birlikte(imzalanması gereken serbest ticaret anlaşmalarında yaşanan zorluklar,danışma mekanizmasının işletilememesi vb.) bu sorunların çözümünde yine GB sistematigi içinde yer almaktadır.Yapılamayan reformlar ve gerçekleştirilmeyen yapısal değişimler nedeniyle bozulan ekonomik dengelerin , yanlış kur politikası uygulamalarının veya gelmeyen yabancı sermayenin suçunu GB'ne yüklemek sadece kolayca kaçmak olacaktır.GB ekonominin serbestleşme sürecine çok önemli bir ivme getirmiş, sanayiciyi uluslar arası normlarda üretme, ihracata eredeysel zorlamış , kriz dönemlerinde dahi güvenilir bir piyasa olarak ihracatın yarısını düzenli bir şekilde almış, rekabet gücünü sınamış ve arttırmıştır.

Türkiye, makro ekonomik dengeleri sağlamlaştırdığı, yapısal reformları tamamladığı, yabancı sermaye ve teknoloji transferini gerçekleştirdiği takdirde Gümrük Birliği ortamından optimum faydayı sağlayabilecektir. Gümrük Birliği ilişkisi Türkiye'nin çağdaşlaşma yönünde en temel hedefi olan Avrupa Birliği tam üyeliği yolundaki önemli bir kilometre taşıdır.

Bu noktada Türkiye açısından yapılması gereken, istikrarın sağlanamamasından kaynaklanan sorunlar ve ard arda yaşanan krizleri Gümrük Birliği ile açıklamak yerine, büyük oranda Gümrük Birliği nedeniyle AB norm ve standartlarına ulaşma yolunda kaydedilen mesafeyi iyi kullanmak ve özellikle adaylık süreci çerçevesinde Ulusal Programda yer alan hedeflere en kısa sürede ulaşarak AB tam üyeliğine doğru hızla ilerlemek olmalıdır.

Kaynakça :

- Çimen,A.,Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu Türkiye İlişkileri,Ankara,1996
- Dartan,M.,Nas,Ç.,The European union Enlargement process and Turkey,Marmara University European Community Institute,2002
- Dura,C.,Atik,H.,Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye,Ankara:Nobel Yayın Dağıtım,2000
- Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisine Muhtemel Etkileri,Vakıfbank yayınları, 1996,
- Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisine Etkileri,İstanbul:İKV Yayınları,no:159,2000
- Gümrük Birliği'nin Türk İşgücü Piyasası Üzerindeki Muhtemel Etkileri, Friedrich Ebert Vakfı,1996
- Gündüz,Aslan,vd,Gümrük Birliği Rehberi,Emlak Bankası Yayınları,1996
- Gürel,N.,Gümrük Birliği ve Türk Tekstil Sektörü Tüketici Araştırması,1995.
- Hekim,M.,Birleşik Avrupa'ya Doğru Gümrük Birliği Kıskaçında Türkiye,1996
- İmre,N.,Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne Katılımının Ekonominin Belli Başlı Sektörleri Üzerindeki Olası Etkileri,1995.
- Karluk,R.,Gümrük Birliği Dönemecinde Türkiye,Gümrük Birliği Ne getirdi? Ne Götürdü?,Ankara:Turhan Kitapevi Yayınları:Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar no:8,1997
- Karluk,R.,Avrupa Birliği ve Türkiye,İstanbul:Beta Yayınları,2002
- Karluk,Rıdvan,Uluslararası Ekonomi,İstanbul:Beta Yayınları,1998
- Küçükahmetoğlu,O.,"Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin İktisadi Etkileri", İktisat Dergisi,Aralık,2000
- Manisalı,E.,Gümrük Birliği'nin Siyasal ve Ekonomik Bedeli,İstanbul:Bağlam Yayıncılık,1996

<http://abmankara.gov.tr>

<http://deltur.cec.eu.int>

<http://die.gov.tr>

<http://dtm.gov.tr>

<http://ec.europa.eu>

<http://hazine.gov.tr>

<http://ikv.org.tr>

<http://iso.org.tr>

<http://ito.org.tr>

<http://vizyon2023.tubitak.gov.tr>

ÖZGEÇMİŞ

01 Mart 19977 tarihi, Bursa ili Karacabey ilçesi doğumluyum. İlk, Orta ve Liseyi yine aynı ilçede tamamladıktan sonra, 1993 yılında Kocaeli Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Endüstri Mühendisliği Bölümüne kaydoldum. Bu bölümden 1997 yılında mezun olduktan sonra Baymak Makine San. A.Ş.'de Üretim Planlama Şefi olarak göreve başladım. Bu görevden 2002 yılında ayrılıp Erteks Konfeksiyon A.Ş.'de Üretim Planlama Müdürü olarak çalışmaya başladım. 2005 yılında bu görevimden ayrıldım. 2006 yılında Diva Metal Ltd. Şti.'de Üretim Planlama Müdürü olarak göreve başladım ve halen devam etmekteyim.

2000 yılında Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Küresel Pazarlama bölümünde Yüksek Lisans eğitimine başladım.

Özel ilgi alanlarım, işletme yönetimi, istatistiki değerlendirmeler ve veri analizi ve yeni sistem geliştirmektir.

Yabancı dilim İngilizce olup evli ve bir çocuk annesiyim.

Sevgi KORAL